REVISTA TEOLOGICĂ

ANUL XXIII. NOV.—DEC. Nr. 11—12
1933

ÎN ACEST NUMĂR:

Anul XXIII. Nov.—Dec. 1933 Nr. 11—12.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an 260 Lei. Pe o jumătate de an 130 Lei.
Pentru studenţi pe un an: 200 Lei.

POMENIREA MITROPOLITULUI ANDREIU ŞAGUNA [1]

Se 'mplinesc şaizeci de ani de când marele arhipăstor, mitropolitul Andreiu Şaguna care-şi doarme somnul de veci în umbra brazilor dela Răşinari, s'a mutat la Domnul. De aceea, după rugăciunile ferbinţi ce s'au înălţat de lângă mormântul lui la ceruri, pentru odihna sufletului marelui ierarh, ne-am adunat în acest sfânt locaş, ca să ne arătăm şi aici întreaga noastră recunoştinţă şi admiraţie pentru măreţele lui înfăptuiri, din rodurile cărora ne îndestulăm şi astăzi sufletele.

De sigur, pomenirile solemne ca cea de astăzi sunt îndătinate numai la un sfert, la o jumătate, sau la un veac întreg dela mutarea dintre pământeni a marilor personalităţi din istoria neamului nostru. La şaizeci ani, o asemenea festivitate comemorativă ar putea părea deci neobişnuită şi nejustificată. In ori care alt caz decât al nostru. Cu mitropolitul Andreiu Şaguna însă trebuie să se facă excepţie, fiindcă excepţională a fost şi personalitatea uriaşului „preot deşteptării noastre — semnelor vremii profet", după

[1] Cuvânt rostit în biserica catedrală din Sibiu, la festivalul religios aranjat în 15 Octomvrie 1933 pentru pomenirea marelui ierarh, la împlinirea alor 60 de ani dela moartea lui.

cum excepţională a fost întreaga lui viaţă atât de bogată în realizări hotărâtoare pentru soarta neamului românesc de dincoace de Carpaţi.

Iată pentruce, pomenirea cu laudă a numelui lui şi înfăţişarea vieţii lui trăite în întregime 'n slujba lui Dumnezeu şi a neamului, ori cât de des s'ar face, nu poate fi decât spre învăţătura şi folosul nostru duhovnicesc. Pe de altă parte sărbătorindu-i amintirea la răstimpuri cât mai puţin îndepărtate, ne dovedim ascultători şi faţă de înţeleapta povaţă a Scripturilor sfinte, care ne îndeamnă să ne aducem aminte de mai marii noştri, care ne-au grăit cuvântul lui Dumnezeu şi la a căror viaţă privind, să le urmăm credinţa.

Cea mai durabilă şi cea mai universal accesibilă carte pe care o poate scrie cineva este fără îndoială însăşi cartea vieţii lui. Ea poate fi ispitită şi înţeleasă de ori cine: de omul cărturar şi de cel neînvăţat aproape deopotrivă. Din pricina aceasta foloasele ce se desprind din ispitirea ei se revarsă cu îmbelşugare nu numai asupra câtorva iscusiţi în descifrarea slovelor scrise, ci şi asupra marilor mulţimi.

O carte minunată este şi viaţa mitropolitului Şaguna, carte ale cărei învăţături au pătruns până în adâncurile conştiinţei neamului nostru, luminându-i şi povăţuindu-i cărările istoriei sale naţionale.

Ingăduiţi-mi să răsfoiesc, în faţa domniilor D-voastre, măcar câteva pagini din această carte, pentruca inspirându-ne din revelaţiile lor, să ne sporim conştiinţa ortodoxă şi naţională şi răspunderea marei îndatoriri de a păstra cu sfinţenie şi a spori chiar scumpa moştenire şaguniană, la adăpostul căreia am crescut ca neam de trei sferturi de veac încoace.

La venirea sa în Ardealul tuturor suferinţelor, mitropolitul Şaguna n'a găsit decât un popor robit, politiceşte, bisericeşte şi culturaliceşte deopotrivă.

Politiceşte el a găsit un popor a cărui umilă existenţă era abia tolerată de stăpânitorii cei fără de lege; starea noastră bisericească era a unei obştii credincioase desorganizate, care abia îşi redobândise dreptul de a avea măcar o ierarhie naţională. Iar cultura Ardealului românesc de pe acele vremuri era, cu micile excepţii ale unor rare oaze, un pustiu fără margini.

Neamul acesta de iobagi deprinşi de veacuri să-şi poarte povara zilelor de obidă, fără să intrezărească măcar o ieşire către limanul libertăţii şi culturii dătătoare de viaţă, nu-l putea mântuì decât un „trimis al lui Dumnezeu", care vede clar şi vede departe şi care nu se înfricoşează de nici o piedecă pe care i-o răstoarnă în cale vrăjmăşiile vieţii.

Acest trimis providenţial a fost mitropolitul Şaguna.

Coborâtor dintr'o familie macedoneană, Şaguna aducea cu sine tot sufletul zbuciumat al acestui colţ de pământ; dar el aducea cu sine şi acel simţ al realităţii, acel tact superior, care găseşte totdeauna căile cele mai potrivite pentru atingerea marilor scopuri. Adăugând la aceste două însuşiri conştiinţa trează a misiunii profetice pentru care ni l-a dăruit Dumnezeu şi voinţa eroică, cu care a fost înzestrat pentru împlinirea acestei sfinte misiuni, ne putem explica uriaşele înfăptuiri, cari îi umplu viaţa atât de masiv şi care i-au zidit în conştiinţa poporului nostru piedestalul unui conducător fără pereche.

Odată aşezat, prin chemare de sus şi prin voinţa obştii credincioase, în fruntea Bisericii şi a poporului ortodox român de dincoace de Carpaţi, el s'a identificat pe dea'ntregul cu durerile şi aspiraţiile acestui popor, făcându-se exponentul lor înţelept, într'una dintre cele mai zbuciumate epoci din istoria noastră naţională. Un *om al poporului* din care făcea parte şi pe care-l păstoria înţelepţeşte a fost deci mitropolitul Şaguna — şi nu al Curţii din Viena, dupăcum vor să-l prezinte unii istorici.

Rectificarea aceasta, care se cere repeţită cât mai des, a făcut-o eruditul nostru academician şi distins slujitor al sfintei noastre Biserici, Ion Lupaş, chiar ieri — pomenind cu lauda cuvenită, la o masă frăţească, numele marelui ierarh. Cea mai bună dovadă a acestui adevăr o alcătueşte faptul, că Şaguna, chemat să fie „homo regius" în dieta transilvană, a avut tăria să refuze această invitaţie şi să rămână în această înaltă corporaţiune reprezentantul poporului.

Intâmplările din anul furtunos 1848, cu valul lor de emancipare naţională a neamurilor, nu l-au surprins, ci l-au găsit la postul de străjuitor înţelept şi credincios. Păşirea solidară şi energică a naţiunii române, vădită în măreaţa adunare de pe Câmpia libertăţii, e în cea mai mare parte opera lui Şaguna. El a organizat pe Românii din Ardeal într'o naţiune luptătoare conştientă, rămânând conducătorul ei integral nu numai prin faptul că a fost cel dintâiu preşedinte al partidului naţional, ci mai ales pentrucă uriaşa sa personalitate, de o cuceritoare distincţie şi autoritate, atrăgea într'un chip irezistibil în orbita influenţei sale toate energiile naţionale capabile de o rodnică desfăşurare.

Dar lupta politică pe câmpul deschis era extrem de anevoioasă în fosta împărăţie a pajurei cu două capete. Şaguna şi-a dat seama de acest lucru; de aceea s'a gândit din capul locului să-şi zidească cetate de apărare şi de mântuire a neamului. Această cetate nu putea fi alta decât a unei Biserici organizate. De aceea el nu şi-a dat odihnă oaselor şi zăbavă înţelepciunii sale de cârmuitor, până când nu a izbutit să reînfiinţeze, cu trecerea şi autoritatea pe care o avea la burgul vienez, mitropolia ortodoxă a Ardealului şi până când nu i-a dat acestei mitropolii organizaţie în stare să canalizeze în albia ei întreaga viaţă naţională a poporului credincios.

Această grandioasă operă este cuprinsă în Statutul organic şagunian, pravila vieţii noastre româneşti din ultimele şase decenii. Ca toate pravilele

înţelepte, ea a intrat în conştiinţa populară cu toată trăinicia pe care i-o împrumutau cele două principii de temelie: autonomia bisericească şi constituţionalismul bisericesc, cu participarea mirenilor la cârmuirea instituţiei sacre în acele treburi, pe cari sfintele canoane nu le rezervă exclusiv ierarhiei.

Cu primul postulat mitropolitul Andreiu Şaguna a vrut să asigure Bisericii întreaga libertate, pentruca în felul acesta să-şi poată lua şi întreaga răspundere pentru mântuirea sufletească a credincioşilor ei. Căci numai în măsura în care aşezământul sfânt este liber să-şi ocârmuiască rosturile sale, poate să aibă şi conştiinţa clară a marilor sale îndatoriri. O Biserică „dădăcită" de o autoritate omenească externă, oricare ar fi ea, este o Biserică robită. Şi robului nu-i poţi cere nici conştiinţa răspunderii, nici a demnităţii. Asta nu însemnează nici clericalism, nici separaţie de stat, nici alte asemenea lucruri, ci ortodoxie, în cea mai genuină ipostasă a ei.

Trecând la al doilea principiu al legiuirii bisericeşti şaguniene nu putem să facem decât aceeaş constatare: întroducând în organizaţia noastră bisericească elementul mirean ca factor de conducere, mitropolitul Şaguna se găsea pe linia celei mai vechi tradiţii ortodoxe, tradiţie care s'a cristalizat din adevărata concepţie despre trupul mistic al Domnului, despre Biserica vie a lui Hristos, care e alcătuită din cler şi mireni. „Astfel — şi acum citez dintr'o cuvântare a Inalt Prea Sfinţitului nostru mitropolit Nicolae — împreunând într'o fericită sinteză graţia de sus cu voinţa poporului, principiul autorităţii morale şi ierarhice cu concepţia unei democraţii creştine, Şaguna a creat într'adevăr dela vlădică până la opincă o puternică conştiinţă pentru sfinţenia altarului strămoşesc şi a comorilor sufleteşti ce le adăposteşte el".

In originea creştină şi în caracterul genuin ortodox al acestor două principii trebue căutată şi durabilitatea excepţională a legii şaguniene.

Dar dându-i cadre Bisericii noastre, Şaguna a căutat să-i dea şi viaţă, duh de viaţă creştină; iar duhul de viaţă nu putea fi decât rodul activităţii unui cler luminat şi devotat slujbei sale. De aceea marele mitropolit a reorganizat şi şcoala chemată să pregătească pe slujitorii altarelor pentru înaltele lor îndatoriri religioase şi naţionale. Iar pe preoţii ieşiţi din această şcoală i-a povăţuit neîncetat prin graiul sau prin scrisul său, să-şi sporească zelul şi jertfelnicia întru luminarea şi îndrumarea poporului credincios.

Ca organe pentru risipirea întunerecului din sufletul naţiei noastre Şaguna a înfiinţat o mulţime de şcoli poporale, iar pentru luminarea mai ales a clerului său a întemeiat Tipografia arhidiecezană şi gazeta „Telegraful Român" care a întrat în al nouălea deceniu al existenţei sale. Tot înţeleptei sale prevederi şi iniţiative i se datoreşte şi înfiinţarea „Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului român", care până în zilele noastre este una dintre cele mai luminoase vetre de lumină a neamului nostru.

Aceasta este în trăsături sumare opera şi personalitatea marelui preot şi îndrumător de neam care a fost mitropolitul Andreiu Şaguna. Dupăcum vedem n'a fost domeniu în viaţa noastră naţională din al treilea pătrar al veacului al nouăsprezecelea, în care el să nu fi avut rolul conducătorului fără seamăn, lucrând cu putere de sus.

Vor trece ani şi veacuri unul după altul. Şi graiul aşezat al cronicarilor isteţi va deveni neputincios să mai cuprindă în slove figura uriaşă a lui Şaguna. Poporul va urzi atunci din fire legendare povestea minunată a unui român cu cârje de vlădică şi sceptru voevodal...

Şi înţeleptul „dătător de legi şi datini" va rămânea astfel pururea cu noi povăţuindu-ne pe drumul marilor biruinţe.

Prof. NICOLAE COLAN

LĂMURIRI NOUĂ PRIVITOARE LA REVOLUŢIA LUI HORIA

(Sfârşit)

In judeţul Bihor, pe unde Horia străbătuse satele de atâtea ori, revoluţia şi-a găsit teren bun, ridicând poporul pentru scăparea de iobăgia grea.[1] Aici trei preoţi români îndemnau poporul să se înscrie militari şi să nu mai plătească anual decât un floren contribuţie la domni. Popa Ion din Leheceni strigă în plină piaţă a Vaşcăului la ordinul de pace al judeţului: „De ar aduce Dumnezeu pe resculaţi aici, căci de nu va fi mai bine, mai rău nu poate să fie" şi „lasă protopoape să ardă, că şi aşa a lor a fost".[2]

Revoluţia se potolise în toate părţile. Grija cea mare acum era pentru oficialitate, cum să prindă pe cei trei conducători. Cu sprijinul unor ţărani trădători, în 27 Decemvrie 1784, sunt prinşi Horia şi Cloşca,[3a] iar 30 Ianuarie 1785 şi Crişan. Intre cei cari au contribuit la prinderea acestuia din urmă a fost şi preotul Moise din Cărpiniş, care ca răsplată a tradării sale a primit în Februarie vre-o 100 de galbeni.[4b]

Toţi trei corifeii fură închişi în Alba-Iulia. Se răspândeau fel de fel de svonuri despre ei. Mulţi

[1] Firu, *Revoluţiunea lui Horia în Bihor*, Oradia, 1925, pp. 7—39. — Ziaristul Iosif Schiopul mi-a comunicat, că a văzut o scrisoare secretă a prefectului jud. Bihor, din 1765—70, în care se vorbia de un Horia, care străbate satele bihorene, îndemnând ţăranii români la revoluţie.

[2] Densuşianu, o. c., p. 288.

[3a] Pe popa Ion Hagi Crişanuţ din Bistra, condamnat la moarte, apoi expatriat, fiindcă în Abrud la 31 Decemvrie când treceau pe aici prinşi Horia şi Cloşca, a zis adânc îndurerat: „Iată acum îl au în mânile lor pe bietul Horia, şi acum pot să-l mânânce viu" şi „Aveţi grijă Ungurilor, că acuşi veţi vedea voi, ce veţi păţi pentru asta!" Ibid. pp. 419, 463, n. 3, 483, 504.

[4b] Densuşianu, o. c., pp. 424, 479 şi 202 n. 2.

nu voiau să creadă că sunt arestaţi, alţii spuneau că aici li se dă onoare multă din partea ofiţerilor împăratului. Popa Nicolae din Mihalţ şi popa din Ţermure în Ianuarie au fost în Alba-Iulia, şi întorşi acasă au spus poporului, că ei au văzut acolo pe Horia cu care au şi vorbit, spunându-le: „Nu vă temeţi copiii mei, eu am să fiu încă *Domnul* vostru, *Craiul* vostru încă trăieşte", şi apoi Horia a intrat în cetate jucând. Şade la masă cu un ofiţer împărătesc, are diurnă şi e tratat cu deosebită cinste, etc.[1] Poporului îi plăcea să creadă astfel de lucruri, însă adevărul era cu totul altul. Viaţa lor aici era iadul cu suferinţele lui cumplite şi moartea îi pândea în fiecare clipă.

In ziarul francez „*Journal politique de Bruxelles*", din 1785, apare o ştire deosebit de preţioasă, dată din Viena în 27 Ianuarie 1785 şi care ne spune: După prinderea şi arestarea lui Horia „18 preoţi greci sau popi au ţinut un sinod de conspiraţie; unul din ei a scris lui Horia pentru a-l întreba dacă trebuie să aştepte sau să înceapă fără el [revoluţia]; această scrisoare a fost prinsă şi preotul arestat; el va fi tras în ţeapă, dupăce va fi depus din preoţie. Conduita acestor preoţi e o dovadă stranie de gratitudinea lor faţă de Impăratul, care a făcut să se bucure de toleranţă greco-şismatici".[2]

Impăratul decise să răsplătească cu medalii şi bani pe toţi acei cari se osteniseră să liniştească revolta şi să prindă pe cei trei şefi ai revoluţiei.

Aceasta se şi face în cadrul unei mari solemnităţi, în 5 Februarie 1785, în târguşorul Zlagna în prezenţa comisarului Mihail Bruckenthal, care ne spune despre ea, între altele cele ce urmează:[3]

„...La acesta solemnitate am învitat mai cu seamă pe protopopi, pe preoţi şi pe locuitorii din comunele cari participase la revoluţie... preoţii se

[1] Ibid, pp. 442, 463–4 n. 1.

[2] *Tezaur de monumente istorice*, III, p. 358.

[3] Densuşianu, *o. c.*, pp. 477—480.

adunaseră în număr însemnat". Dupăce vorbeşte româneşte mulţimei adunate, cheamă înainte pe protopopul Abrudului [1] căruia îi adresează aceste cuvinte pentru acţiunea de pacificare a poporului despre care am vorbit şi mai sus:

„Tu Iosif Adamovici, tu ţi-ai îndeplinit datoria în revoluţiunea aceea nefericită care a pătat cu sânge omenesc ţinuturile aceste în ultimele zile ale anului 1784, când furia atât de culpabilă a mai multor oameni a tulburat liniştea publică cu răpiri şi prădări şi a dus poporul român aproape de marginile peirii sale totale. Tu în momentele acele, ai ascultat de ordinele şi instrucţiunile ce le-ai primit dela superiorii tăi, ai luminat poporul înşelat şi amăgit, l-ai dojenit să se întoarcă iarăşi la linişte şi ordine şi prin aceasta ai scăpat pe mulţi din peire, serviciile tale au ajuns până la cunoştinţa marelui nostru monarh, care nu lasă nici o faptă bună nerăsplătită îţi confere ţie această medalie de mare preţ, fiindcă e grea de aur, dar valoarea ei este nepreţuită, fiindcă o capeţi ca semn al graţiei împărăteşti, primeşte-o şi păstreaz-o ca cel mai preţios lucru, ce ai putut să doreşti vre-odată şi aduţi totdeauna aminte, că numai credinţa către monarh, credinţa către patrie, numai purtarea ta bună şi stăruinţa ta activă pentru liniştea publică te-au putut face demn de ea".

Cancelistul guvernului Devai, îi acaţă medalia pe pept şi cu această ocaziune se dederă salve şi se dispuse totodată să sune ţimbalele şi trâmbiţele. In urmă protopopul ţinu şi dânsul un mic discurs de mulţămire, promise şi mai departe credinţă Maie-

---

[1] In Abrud pe vremea revoluţiei lui Horia, în 1784, a fost preot şi Nicolae Huţovici, care în 1796 şi 1810 a candidat de episcop, întrunind cele mai multe voturi. El ne spune, că „îndeosebi în timpul revoluţiei lui Horia prin purtarea sa pacinică, prin sfaturile sale liniştitoare şi învăţăturile sale iscusite, a adus poporul revoltat din acele părţi iarăşi la ordine". cf. Lupaş, *12 peţitori ai episcopiei transilvane vacante 1796—1810*, Braşov, 1916 pp. 8—9. — Despre vicarul Ioan Popovici, care a lucrat pentru pacificarea spiritelor revoltate la 1784, vezi şi *Ibid.*, p 14.

stăţii Sale şi supunere faţă de funcţionarii Impăratului".[1]

După împărţirea premiilor în bani, să face un serviciu divin la biserică ca mulţămită lui Dumnezeu pentru încetarea revoluţiei şi sănătatea Impăratului. „Clopotele sunau la biserică, iar preoţii şi protopopii, doi câte doi, se duseră la biserică... apoi şi cei doi comisari şi asistară câtva timp la rugăciunile bisericeşti împreună cu personalul fiscal şi militar. După biserică protopopii şi preoţii se adunară la cvartirul consilierului şi fiindcă erau cu totul vre-o 100 de persoane... făcură cerc în curte şi consilierul guvernului le aminti, că dânşii să nu se mărginească cu datoriile lor numai la serviciul îndatinat la biserică, din contră trebue să ştie, că sunt obligaţi să meargă cu exemplu bun înaintea turmei încredinţate păstoriei lor şi prin catechisare continuă şi prin instrucţiuni private să înveţe pe ascultătorii şi fiii bisericii lor, cari sunt datorinţele lor către Dumnezeu, către autorităţi, către domnii lor pământeşti, către deaproapele lor, şi să-i conducă după învăţăturile cele blânde ale religiunii, să dojenească cu blândeţe pe cei neascultători şi renitenţi şi dacă le resping învăţătura sau o neglijează, ori dacă comit fapte rele, să le descopere încă la timp autorităţii civile, căci numai astfel pot să fie plăcuţi lui Dumnezeu şi demni de graţia monarhului lor. Iar la caz contrar dânşii vor avea să aştepte o responzabilitate mult mai mare ca comunele ce sunt încredinţate grijei lor sufleteşti.

Preoţii şi protopopii mulţumiră cu semne de adevărată mişcare pentru această aducere aminte, promiseră deplină ascultare şi credinţă".

---

[1] Protopopul Adamovici, în 19 Noemvrie 1784, la adunarea din Câmpeni, dăduse ordin să fie prins Ursu Uibăr, căprariu în trupa lui Horia, dat autorităţii militare şi pe urmă executat. Pentru această faptă prota a primit dela împărăţie o medalie şi 30 galbeni [cf. Densuşianu, o. c. pp. 321, 473]. In August 1785 i se mai dă lui Adamovici o recompensă de 100 galbini, pentrucă a făcut pe câţiva ţărani să se întoarcă în temniţă de unde fugiseră, schimbându-li-se pe urmă pedeapsa de moarte în 3 ani închisoare. [Ibid., p. 487].

Episcopului Nichitici i s'a dat 1000 fl. pentru cheltuelile avute în cursul revoluţiei, iar episcopului Petrovici din Arad 800 fl.[1]

In 28 Februarie, Luni 1785, au fost executaţi în Alba-Iulia: Horia şi Cloşca. Preotul ortodox de aici Nicolae Raţiu, dupăce i-a cuminecat dimineaţa, le-a scris ultima lor dorinţă, în care dispun de avutul lor. A asistat la executarea lor fioroasă, dar copleşit de durere, bietul părinte Nicolae a leşinat.[2]

Cu toată sufocarea aşa de barbară a revoluţiei şi a celor cari au condus-o, totuşi frica dăinuia între nobili, că din nou poate să izbucnească. Ţăranii nu mai voiau să trăiască vechea viaţă aspră a iobăgiei şi unii erau gata să înceapă din nou revoluţia, dacă nu li se schimbă nimic în bine. Aşa era unul în jud. Hunedoara Ilie Ştef zis şi Fârţală, băieş din Săcărâmb, despre care ne spune popa Mateiu din Sânt-Andreiu, că voia în primăvara 1785 se înceapă din nou revoluţia „mai bine şi cu puteri mai mari de cum o făcuse Horia". Cerea popii să-i fie cancelist pentru trimiterea scrisorilor. Armata voia să-l prindă cu orice preţ pe Fârţală. Protopopul Sânzian din Trestia îl cheamă pe popa Mateiu să-i descopere locul unde se află acest agitator periculos. Ii comunică refugiul său: comuna Tisa pe Mureş, unde e şi arestat, apoi condamnat la temniţă pe viaţă.[3]

Intr'o scrisoare adresată unui preot catolic din Roma, Emeric Daniel, în 12 August 1785, de un ungur din părţile Târnavei-mari cetim cuvintele exagerate de sigur:

„Este adevărat că Românii din comitatul Cetăţii-de-baltă au început din nou să facă tulburări. Anume Românii din comuna Adămuş aveau intenţiunea, ca într'o Duminecă anumită, când se vor aduna mai mulţi unguri în biserica reformată, să năvălească asupra Ungurilor în biserică şi să-i ucidă, dar n'au

[1] Ibid., p. 480.

[2] Densuşianu, o. c., pp. 452, 455, 453 n. 1.

[3] Ibid., p. 488.

fost fericiţi de planul lor, fiindcă tocmai în Dumineca aceea s'a bolnăvit preotul reformat şi Ungurii nu s'au adunat la biserică, apoi descoperindu-se intenţiunile Românilor preotul, primarul, şi doi juraţi au fost prinşi numai decât şi duşi în închisoare".[1]

Vlădica Nichitici n'a încetat un moment acţiunea sa de liniştire a credincioşilor, chiar şi după terminarea revoluţiei; asemenea şi cu prilejul lungei sale vizitaţiuni canonice din 19 Maiu 1787 până în 20 Iunie 1788, când a vizitat cea mai mare parte a eparhiei sale ardelene.[2] Prin o mulţime de circulare adresate protopopilor îndeamnă preoţii şi credincioşii săi la pace şi bunăînţelegere între ei şi cu ceilalţi locuitori ai pământului.

Aşa scrie protopopilor din Sibiu în 22 Februarie v. 1785[3]:

„De multe ori până acum prin scrisori şi pe unde m'am întâmplat a fi prin graiul nostru v'am înştiinţat şi v'am învăţat, ca aşezându-vă cu pace şi cu linişte la casele voastre, să întoarceţi toate lucrurile, care s'au înstreinat dela stăpânitorii săi şi s'ar afla la voi şi v'aţi făgăduit că toate le veţi da... dară acum văzând că acele nu se adună, sunt silit a vă dojenì, că orice s'ar afla la voi din cele înstrăinate lucruri, haine, unelte, scule, bani, vite şi orice până la o aţă mai mică, să daţi stăpânitorilor dela cine s'au înstrăinat, că până nu veţi întoarce, cu nimic nu se poate îndrepta sufletul acelora, nici nu se poate ierta". O comisie va merge pe sate pentru strângerea lucrurilor, şi porunceşte ca oamenii să dea cele luate „căci altfel vor rămânea sub afurisenia sufletului său şi în lumea aceasta de pedeapsă nu vor scăpa".

In alta din 27 Februarie, îndeamnă poporul să se prezinte fără teamă la conscripţia ce se va face, să nu fugă şi să nu se împotrivească, ci „să meargă,

[1] Ibid., p. 490.
[2] Puşcariu Ilarion, Documente pentru limbă şi istorie, I, pp.83—154.
[3] Ibid, II, pp. 307—8.

să-i scrie şi să nu aibă nici un gând rău şi nici un prepus potrivnic şi să nu se teamă că din această conscripţie se vor alege recruţi, cătane, nici să se gândească că prin aceasta va fi vre-o schimbare sau vre-o strămutare". Toţi preoţii să fie prezenţi la facerea conscripţiei.[1]

De Paşti sfătueşte pe preoţi şi protopopi, în 2 April, să aibă dragoste către Dumnezeu din toată puterea sufletului şi a inimii, către aproapele deasemenea, către înalţii dregători ai ţării şi către toate naţiunile creştineşti, ferindu-vă, nimărui rău nu numai a nu face, ci nici a cugeta".[2]

La 24 Maiu st. v. le scrie protopopilor, ca preoţii şi credincioşii să fie supuşi nu numai cu numele ci şi cu fapta şi să înveţe poporul şi „să-l ferească de tot felul de rău şi de bârfelile şi crederile cele deşarte a proştilor şi de toate smintelele şi minciunile oamenilor celor răi, ca să nu samene ceva rău întru norod, că prin unele ca acelea mult rău se poate pricinui, dupăcum ştiţi, că în anul trecut prin minciunile unor resvrătitori, înşelându-se norodul în câtă nenorocire a căzut şi câtă pagubă şi neodihnă la principatul acesta s'a făcut"... [3]

Le cere protopopilor şi preoţilor să facă tot posibilul, ca să împiedece pribegirea poporului în alte ţări, care încă nu s'a curmat.[4] Opreşte, după poruncă împărătească, ca preoţii „prevaricatori", sfinţiţi în Valahia, se mai slujească în biserică, căci mulţi din ei îndemnaseră poporul la revoluţie, luând parte în persoană.[5] La porunca guvernului din Decemvrie 1785 episcopul Nichitici e obligat să comunice protopopilor: „cădirea caselor şi colindele, ce s'au obicinuit în seara de Crăciun, de Anul-nou şi de Bobotează, să se ridice şi să nu se mai facă."[6] Oricine

[1] Voileanu, Momente etc. pp. 42—4.
[2] Puşcariu, o. c., II, pp. 308—10.
[3] Ibid., I. pp. 61—3 no. 10.
[4] Ibid., II, pp. 324—5.
[5] Ibid., I, p. 64, no. 29, II, p. 319; Voileanu, o. c., p. 55—6.
[6] Puşcariu, o. c., II, pp. 315—6.

poate înțelege ce impresie dureroasă a putut face asupra poporului și așa destul de năcăjit, această opreliște!

N'am aflat nici o informație în ce privește acțiunea episcopului român unit Ion Bob din Blaj și a canonicilor săi în revoluția lui Horia. Nu-i vedem nicăiri, nici la îndrumare sau îndemn, dar nici la pacificare, ca și când turma credincioșilor uniți n'ar fi avut în aceste momente teribile pentru neam nici un păstor arhiereu-conducător.[1] Insuși învățatul călugăr Samuil Klein condamnă cu grele cuvinte pe cei cari se sacrificaseră pentru izbăvirea Românilor subjugați: „In toamna an. 1784 s'au ridicat în mocănime dela Criș *niște oameni blăstămați* anume Horia, Cloșca și Giurgiu, cari voiau să strice neameșugul"...[2]

Se pare că conducătorii principali ai bisericii unite țineau chiar mult să se acrediteze faptul, că ei n'au participat sub nici o formă la revoluția lui Horia. Căci o știre de sigur exagerată dată din cercurile „catolice" ale Ardealului sau Vienei și apărută într'un ziar francez contemporan 1785 — ne spune între altele: „O remarcă care nu trebue uitată este că în mulțimea resculaților nu s'a găsit un singur greco-unit".[3]

Guvernul și toate autoritățile ungurești din Ardeal au considerat ca factori principali în deslănțuirea revoluției pe preoții români, de aceea iau întinse măsuri pentru cultivarea prin școală a poporului și pentru recrutarea preoților buni și pricepuți, ca să

[1] Vezi aspra condamnare a preoților din Blaj — pentru atitudinea lor față de revoluția lui Horia — din partea dlui Iorga, Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria, I, București, 1915, pp. 436—56.

[2] Iorga, Istoria literaturii românești din secolul al XVIII-lea, II. București, 1901, pp. 185—6. — Acuzațiile aduse lui Gheorghe Șincai, că ar fi zis „eu sunt autorul rebeliunii și conducătorul conjurațiunii", nu privesc participarea lui la mișcarea lui Horia, ci pe episcopul unit Bob din Blaj, cu care istoricul era la cuțite, suferind închisoare și bătaie din răzbunarea vlădicului său. cf. Traian Popa, *Un capitol sbuciumat din viața lui Gheorghe Șincai*, Târgu-Mureș, 1924, pp. 5, 16, 18.

[3] Tezaur de monumente istorice, III, p. 364.

nu se mai poată da naştere unei alte revoluţii cu urmări atât de funeste pentru nobili şi cu atât de mare răspundere pentru preoţi. Reproduc aici numai o parte din măsurile luate de guvern[1] pentru luminarea şi potolirea Românilor şi preoţilor lor [Septemvrie—Octomvrie 1785]:

„Devremece aceste feluri de rele îşi au obârşia mai ales în două surse, adecă în ignorarea oricărei moralităţi şi în necesitate, trebuie să li se opună mai cu seamă două mijloace: învăţătura şi ocupaţia cu munca.

Invăţătura e de două feluri: una la vârsta fragedă iar cealaltă la adulţi.

Invăţătura va fi îngrijită prin şcoli naţionale[2] orânduite cum se cuvine, pentru vârsta fragedă, cărora, ca să aibă efectul dorit, le sunt trebuincioase următoarele:

a) Ca dascălii să studieze toţi mai întâiu la şcoala naţională principală şi numai dacă i se vor fi dat toate soiurile de cunoştinţe necesare să fie promovaţi la şcoli.

b) Ca toţi copiii, să fie siliţi să frecventeze şcolile, mai cu seamă iarna, când nu este muncă la câmp, până la vârsta de 12 ani; la caz contrar să se aplice pedeapsă părinţilor, dacă îi vor opri.

c) După 12 ani să fie de ajutorinţă părinţilor la munca câmpului, însă să fie obligaţi să frecventeze şcoala până la vârsta de 20 ani sau până la căsătorie, în zilele de Dumineci şi de sărbătoare, pentru cetire de cărţi şi pentru a şi desăvârşi principiile morale şi să fie îndemnaţi să meargă la biserică, ca să asculte învăţămintele creştine dela preot.

d) Deoarece însă nu pot fi puşi separat dascăli în satele mai mici, cari să instruiască tineretul cu

---

[1] Documentele Hurmuzaki, XV, partea II, pp. 1781—2 no. 3366; celelalte măsuri pe larg la p. 1780—95.

[2] Vezi despre măsurile luate pentru înfiinţarea şcolilor între Românii din Banat în 1786. Marczali H., *Magyarország története II Iozsef korában*, III, Budapesta, 1888, p. 316—7.

cele de mai sus, să fie pusă într'unul din cele mai învecinate, care să ofere o comunicare mai rapidă, o şcoală după aceleaşi norme, ca să poată şi să trăbuiască să meargă la ele copiii din locurile apropiate.

Insă această licenţă de-a preda educaţia copiilor dacă vine dela adulţi, nu se împiedecă; căci şi învăţătura adulţilor e necesară.

Invăţătura adulţilor la poporul dela ţară se pretinde mai cu seamă dela *preoţi;* deci:

Intâiu. Toţi adulţii, sub pedeapsa ce se va aplica celor recalcitranţi în faţa poporului înaintea bisericii, trebuie să ia parte la cuvântările moralizante ale preoţilor în biserică; ceeace e cu atât mai necesar, cu cât se ştie din experienţă că Valachii şi Sârbii, îngreunaţi de vârstă şi cărunţi, nu cunosc nici primele elemente ale religiei şi nici perceptele morale naturale; urmează

2-a. Să fie impus serios preoţilor ca oridecâteori îşi ţin cuvântarea către popor în zi de Duminecă şi în zi de sărbătoare, tot a doua zi să vorbească despre datoriile omului şi ale creştinului, şi cu această ocazie să propovăduiască legile naturii de a nu-l vătăma pe altul, de a nu răpi, şi mai ales de a nu râvni lucrurile altuia; să spună poporului că niciodată nu-şi va putea câştiga mântuirea, aceia cari iau lucrurile altora şi le păstrează: şi nici psalmii, nici rugăciunile, nici iertarea n'au atâta putere ca să şteargă tâlhăria, jaful, nici chiar dacă se răsplăteşte sau se restituie lucrul luat. Dacă acest popor necioplit poate fi înduplecat la observarea legii bisericeşti printr'o necontenită observare a postului, cu atâta străşnicie, cu câtă se reţin Jidovii dela mâncările oprite, ca să considere că nu-şi pot ajunge mântuirea dacă nu ţin postul, — de ce să nu li să poată, cu mai multă dreptate arăta, în locul temerei de Iad, că nu şi-o pot câştiga [mântuirea] călcând legile divine şi naturale, să i se predice în locul postului mai cu seamă aceste lucruri necesare încontinuu.

3-a. Când se întrunesc tâlharii obişnuesc a se strânge între dânşii prin jurăminte, şi a se înfrăţi mai deseori sub numele crucii;[1] se întăreşte între ei o prea rea societate şi prietinie, prin acest lanţ necredincios, făcându-se indisolubilă; îi revine deci clerului să înlăture această eroare şi să-l convingă pe popor că acest fel de conjuraţii şi întovărăşiri, fiind aţâţate pentru crimă şi astfel blestemate, nu obligă la nimic.

Deoarece însă învăţătura rodnică nu se poate aştepta dela acela care însuşi este necioplit, este sigur că mulţi popi valahi băciuiesc în aceeaş ignoranţă şi tot atât de oarbă ca şi însuş poporul, şi n'au cunoştinţă nici despre învăţămintele morale şi nici despre principiile cari trebuie să fie crezute din religia lor, ignorând chiar şi Scriptura, încât nu ştiu să citească altceva înafară de liturghie, pe care şi-a imprimat-o în minte prin multa şi deasa recitare, iar printre ei este atâta depravare, încât patronează adunările tâlharilor fie pe faţă, fie pe ascuns, este de lipsă, pentruca popii valahi să poată instrui poporul cu folos, să fie ei înşişi instruiţi înainte,[2] deci:

a) Nimeni să nu fie admis dintre Valahi şi Sârbi la funcţiile sfinte, dacă nu ştie ceti şi scrie, şi nu a dovedit că cunoaşte principiile trebuincioase ale moralei şi ale religiei.

b) Popii să fie vizitaţi şi examinaţi cel puţin odată la an de către protopopi, ca în modul acesta

[1] Vezi despre aceste „frăţii de cruce" mai departe aici şi capitolul IV. „Frăţiile de cruce" sunt bine cunoscute în trecutul românesc. Cf. cartea lui Peretz, *Istoria dreptului românesc*, Bucureşti, I, 1916, II, 1926 pp. 114–19; apoi Iorga, *Istoria Românilor prin călători*, I, Bucureşti, 1929, p. 140. — Pe larg şi cu informaţie precisă e tratată chestia „frăţiei de cruce" la noi în cartea deosebit de valoroasă a dlui G. Fotino, *Contribution à l'étude des origines de l'ancien Droit coutumier Roumain*, Paris, 1925, pp. 172–204.

[2] In 1789 baron Buccov se pregătea să publice o revistă românească care să se ocupe cu chestiunile economice ale Românilor, ţinând seamă aici şi de conlucrarea preoţilor. Marczali, *Magyarország tört. II Iozsef korában*, III, pp. 52—3.

să li se imprime mereu principiile; protopopii să facă raport despre fiecare episcopului.

c) Episcopii să-l examineze pe fiecare popă tot la trei ani, fie cu prilejul vizitaţiei, fie chemându-l la consistoriu.

d) Fiecare popă în tot anul să supună episcopului consemnarea predicilor ţinute în biserică, cu indicarea zilei, iar episcopul Inaltului Consiliu. Ca să fie sigur adevărul lor, jurii nobililor şi ai magistratului să cerceteze, fie ocazional, fie prin mijlocirea notarilor săteşti, ce a zis în cutare şi cutare zi, să refereze ziua şi subiectul comitatului, ca astfel să poată să se facă supravegherea, supunându-se în fiecare an aceste relaţii Inaltului Consiliu.

e) Dacă după acestea să descopere careva foarte necult şi nepotrivit pentru parohie, să fie îndepărtat, să fie obligat episcopul să-i redea taxa, şi să-i perceapă o altă taxă ca pedeapsă.

f) Pe cari dintre ei episcopul îi ştie inculţi, nedestul de formaţi şi potriviţi pentru învăţătura datorită poporului, găsind vreun motiv abil şi bine întemeiat, să-i recheme pentru una sau mai multe săptămâni şi să se îngrijească episcopul ca, sub privegherea sa, să-i informeze despre datoriile cari se cuvin lui Dumnezeu, principelui şi deaproapelui, şi să-i retrimită ca să predea învăţătura aceasta poporului.

g) Ca să se poată, în noua necivilizaţie a popilor, ajuta instrucţiei poporului, în vreun fel oarecare, să se publice cărţi morale cari să cuprindă predicile sfinte, pe cari popii să le citească poporului.

h) Ca să nu se împiedece prin nimic această învăţătură datorită, deoarece se pare că sunt mulţi popi într'un singur loc, cari îşi trec timpul cu slujbele pe rând făcute, şi de cele mai multe ori trăesc în neînţelegere din cauza lăcomiei după stolă, să se afle vre-un mod şi contra acestora.

i) Deoarece învăţătura nu poate să aibă adâncime, nici autoritate şi stimă pentru aceia cari propun

studiul, să fie sprijiniţi, şi să servească mai des cu exemplul vieţii lor, episcopii să-i îndemne sever pe popi, ca să nu mai meargă la chefuri cu ţărănimea, să nu mai frecventeze întrunirile lor de beţivi, să caute să-şi câştige popularitate, dealtcum despre această învăţătură în şcolile naţionale şi despre instruirea preoţilor Inaltul Consiliu a binevoit a dispune prin ordine trimise directorilor superiori şi arhiepiscopilor".

In alt ordin oficial [din 1785] pentru susţinerea liniştei şi păcii, găsim aceste măsuri luate contra preoţilor români: [1]

„6. In toată ţara, în fiecare sat românesc popa cu 10 locuitori va garanta liniştea şi credinţa satului sub aspră pedeapsă.

13. Ca să se dovedească mai clar amăgirea preoţilor, într'o zi des de dimineaţă să se adune împreună scrisorile tuturor preoţilor români şi să se examineze.

14. La viitoarea dislocaţie în fiecare sat unde se vor aşeza soldaţi, 2—3 din ei să fie încvartiraţi la popa.

18. Românii niciodată să nu-şi poată alege şi cere preoţi, fără episcopii după placul lor, la recomandarea nobililor, să numească preoţi din oamenii cei mai blânzi.

19. Fiindcă nu-i de unde alege e necesar, atât pentru uniţi, cât şi pentru neuniţi, să se înfiinţeze şcoli".

Ni s'au păstrat câteva consemnări cu numele celor vre-o 2000 unguri cari au fost siliţi în revoluţie să treacă la lege românească. Avem aici şi numele preoţilor cari i-au botezat şi le-au luat jurământul, între care cel mai activ, cu peste 500, este popa Petru zis Rotogol din Abrud, apoi popii: Adam

[1] Alex. Mike, *Horavilágról*, manuscris în Biblioteca Universităţii Cluj, I. 243—5.

Ferenczi [unit] şi Lazar [ort.] din Abrud,[1] Petru din Roşia, Vasile din Mogoş, Gheorghe din Bucureşti şi cei din Lupşa, Brad şi Corna.[2]

Intre preoţii cari participă la revoluţie mai aflăm pe: Todor din Albac, Simion Gavrilă şi Gherasim din „Kis-Aranyos“,[3] apoi pe cei următori cari toţi au fost arestaţi şi unii din ei chiar omorâţi: Simion din Brădeştii-Rîmeţului, care ia parte la devastarea Trăscăului;[4] Irimie din Râmeţ ori Ponor[5] Iuon din Vingard,[6] iar cei executaţi sunt popii: Antonie din Lupşa, Gligor din Bedeleu, Ianăş Cazan din Mesteacăn, Lupu din Zam şi Mihai din Ghelmar, după cari rămân 3 preotese văduve şi 13 copii orfani,[7] eliberaţi pe cauţiune sau dupăce li s'au dat 25 de beţe pedeapsă sunt preoţii: Simion din Cricău,[8] Matei, Petru şi Flora toţi din satul Hepria.[9]

Ungurii erau convinşi, — cum spune unul din ei, din Turda în Februar 1785, — că scopul Românilor revoluţionari a fost ca pe Unguri să-i cureţe, să-i

[1] Kemény I., *Hora pórhada 1784* mss. în bibl. Univ. din Cluj, I, p. 47 — dela popa Lazar Ştef din Abrud o scrisoare din 5 Noemvrie 1784 despre liniştirea poporului din Câmpeni, Cărpiniş, Bistra, Lupşa, Musca. Mike o. c., I. p. 131.

[2] Kemény, o. c. I, p. 47, 49, 83; II, pp. 185—9, 190—5, — popa din Vaca ia jurământul dela familia L. Nemes, cf. A. Kurz, *Hora und Kloska*, Cluj, 1848, pp. 12—3.

[3] Ibid., I, p. 165—6; Mike o. c, I. p. 99.

[4] Mike, *Oláhokról*, mss. în bibl. univ. din Cluj, p. IV, unde se spune în scrisoarea din 24 Nov. 1784, a unui nobil din Târgu-Mureş, că la devastarea Trăscăului au fost prinşi 8 preoţi români, cari au fost duşi în Aiud. Vezi şi Kemény, o. c. I. p. 267—9.

[5] Kemény o. c. I, 565—6 se aminteşte aici şi popa Ilie din Ponor la anchetă.

[6] Ibid., I. pp. 559—60, 563.

[7] Ibid., I, pp. 107, 110, 113, 143, 145.

[8] Mike, o. c. I, pp. 139—42 se dă ancheta din Cricău la care participă şi popa Iuon de aici în 21 Ian. 1785 pentru devastarea curţii văd. Susana Torocskay.

[9] Kemény o. c., I, p. 265, arestaţi în Alba-Iulia, — popa Dumitru din Certeje [?] dă 100 fl. Ibid. II, p. 65; popa Vasile din Pintic [jud. Cluj, nu Năsăud] e arestat în 28 Noemvrie 1784 şi revoluţia din sat sufocată. cf. Szilágyi, *A Hora világ Erdélyben*, Pesta. 1871, p. 176—7.

omoare, să-i jefuie pe toţi, şi dacă se poate să înfiinţeze un imperiu român, pentru care au fost pregătiţi şi-l aşteptau toţi Românii din întreg Ardealul.[1]

După potolirea revoluţiei răzbunarea ungurească nu cunoştea margini. Românii iobagi chinuiţi pribegeau cu miile dintr'un ţinut într'altul. Astfel la 1786 pleacă din Maramurăş 1992 familii, iar în 1789 din jud. Turda 1500 de suflete trec în Moldova, viaţa era mai uşoară şi cu biruri puţine.[2] Nobilii în adunarea comitatului Hunedoara din 2 Iunie 1790, cer cancelarului Carol Pálfi să scoată din slujbă pe Iosif Mehesi secretar la cancelaria aulică şi pe cancelistul Aron Pop, amândoi în Viena, pe motivul că ambii sunt fii de preoţi, căci în revoluţia lui Horia popii valahi au fost şefii, scriitorii şi consilieri şi „noi nefericiţii de unguri să nu vedem fiul unui popă valah stând într'o aşa onorabilă adunare [comitatensă] şi făcând pentru noi legi" [e vorba de scoaterea din slujbă a subprefectului Ladislau Pop, fratele lui Aron Pop].[3]

III. Relaţiile lui Horia cu Principatele române. Friederich Schiller — probabil marele scriitor german [n. 1759 † 1805] — a scris vre-o 20 pag. despre revoluţia lui Horia.[4] Informaţia lui, — primită probabil dela elevii săi saşi veniţi din Transilvania[5] la universitatea din Iena, unde Schiller era profesor, şi dacă el este autorul rândurilor bune despre Horia — se deosebeşte de cele ştiute din alte izvoare şi găseşte frumoase cuvinte de preţuire asupra poporului român şi mai

---

[1] Revista *Hazánk*, 1887 [VII], p. 111.

[2] Marczali, *Magyarország tört. II Iozsef korában* III, pp. 388, 394.

[3] Păclişanu, *Luptele politice ale Românilor ardeleni din 1790—92* în *An. Ac. Rom.*, secţ. ist. seria III, vol. I. pp. 116-7 no. VI vezi şi p. 111—6 no. I—III şi V.

[4] Siller Fridrik, *Az europai hires zsiványok, utonálló tolvajok, gyilkosok, haramiák, lázzadok, és pártütők tüköre,* tradus în ungureşte de Stefan Czövek, Pesta, 1817, pp. 241—362 cf. Firu N., Revoluţia lui Horia în Bihor, 1784—5, Oradea, 1925, pp. 35—36.

[5] Vezi despre revoluţia din 1784 pe teritorul locuit de Saşi şi *Cronica de Eisenstadt* publicată în revista *Transilvania*, Sibiu, 1900, pp. 6-15.

ales asupra lui Horia. „Acest popor de neam frumos, tare şi spornic (la 1773 erau 677.306 suflete), la cari sângele clocotitor al Romanilor nu s'a prefăcut în chisăliţă de prune, voiau să se scape de sub ordinea feudală a puternicilor Unguri biruitori"... Dupăce descrie statura şi îmbrăcămintea lui Horia zice despre el: „Precum se vede, era făcut pentru a domnì; acest lucru l-a învederat el şi faptele lui toată vremea cât şi-a jucat rolul, că ştia foarte bine poruncì... După cum cu certitudine se spune şi se ştie, el nu era un om sec la cap şi prost, ci era învăţat, un mare maestru, cu multă iscusinţă şi şiretenie. Vorbia perfect limba germană şi a cetit mulţi scriitori germani ale căror scrieri le-a şi adâncit. Astfel cu ocaziunea unei petreceri la Viena s'a plâns că nu-l înţelege bine pe Klopstock fiind foarte greu de înţeles".

Oricât de exagerate ar fi aceste cuvinte privitoare la Horia, e sigur că conducătorul revoluţiei Românilor din 1784 a fost un om deştept, care a pregătit îndelung mişcarea de eliberare a fraţilor săi, făcând apel la toţi factorii cari i-ar putea fi utili pentru realizarea planului său. Incă pe la 1764—70, — cum am arătat mai sus — prefectul de Bihor raporta secret la Viena că un oarecare ţăran Horia străbate satele bihorene şi îndeamnă iobagii la revoluţie. Deci cu 20 de ani înainte el lucra pentru răspândirea ideilor revoluţionare în masele populare. Pentru ajutor în acţiunea sa s'a adresat şi Românilor din Moldova şi Ţara Românească.

Iată declaraţia nobilului Francisc Badea din Dobra (jud. Hunedoara) din 27 Noemvrie 1784:

„Din anumite împrejurări şi din cuvintele rebelilor am aflat că dânşii *aşteaptă ajutor*, ca să ducă la îndeplinire intenţiunile lor maliţioase. Anume popa românesc [Mihai] din Lăpuşnic (lângă Dobra) cu ocaziunea unui praznic, cum îi zice poporul, sopti unei unguroaice la ureche, că Românii de aceea nu se lasă acum în bătaie, fiindcă le *vine ajutor*, numai

să se roage lui Dumnezeu să ţină în viaţă pe *suveranii de legea lor*, de aceea să vadă şi Ungurii să se roage şi dânşii pentru Impăratul lor". [1] Se aminteşte apoi popa Nicolae din Orăştie, despre care se spunea, că trecuse în Noemvrie 1784 în Ţara Românească, ca să formeze aici un corp de 600 de oameni cu care să vină în ajutor revoluţionarilor ardeleni. Guvernul austriac cere extradarea lui, iar Voevodul Mihai Şuţu o permite cu condiţia ca părintele Nicolae să nu fie pedepsit cu moarte. [2]

Intre 2—12 Noemvrie 1784, la începutul revoluţiei, găsim în judeţul Solnocul de mijloc [= azi Someş], un ofiţer român, fost locotenent în armata rusească, — din Bucureşti ori Iaşi: Mihai Popescu, care urmărit de autorităţile ungureşti din Ardeal a fost silit să se întoarcă de unde venise. [3]

Unul dintre agenţii de propagandă al lui Horia a fost şi popa Ion Crişănuţ, numit şi Hagi, din mijlocul Moţilor din Bistra, care condamnat la moarte între alte învinuiri ce i se aduc e şi aceasta: „A umblat din comună în comună prin diferitele ţinuturi ale Transilvaniei, a călătorit prin Moldova şi Bucovina şi după cum se spune până la Ierusalim"... [4]

Despre relaţiile lui Horia cu Ţările-române un nobil ungur din Turda, Ioan Gyöngösi, — care a stat în vecinătatea imediată a teritoriului pe care s'a desfăşurat revoluţia, interesându-se deaproape de tot mersul, — ne dă informaţii foarte importante într'o scrisoare, din 3 Februarie 1785, adresată unui alt nobil prietin Gavril Gulácsi: [5]

„Românii nu numai de un an, ci de mai mulţi, încet încet s'au tot pregătit, dar mai ales în vara trecută; îndeosebi vedem şi aceea că hoţii de revo-

---

1 Densuşianu N., Revoluţiunea lui Horia în Transilvania şi Ungaria, Bucureşti, 1884, p. 493. Popa Mihai pentru aceste cuvinte a fost expatriat, o. c. p. 503.

2 Densuşianu, o. c. p. 492—3.

3 Ibid., p. 144 nota.

4 Densuşianu, Revoluţia lui Horia, p. 483.

5 Revista Hazánk, Budapesta, VII [1887], pp. 111—112.

luţionari stăteau în corespondenţă cu ţările vecine: Moldova şi Ţara Românească, dela cari aşteptau ajutor. *Pot să scriu sigur* că pe la începutul acestui an vre-o 30.000 de Români din Moldova, voiau prin pasul Ghimeşului să năvălească în Treiscaune. Secuii, vre-o 400 i-au respins şi i-au bătut, strânşi între ei şi Turci. Din aceasta se vede că pe aceşti oameni nu i-a trimis Voevodul, fiindcă fără voia Turcilor nu putea, ci au fost şi aceştia o bandă de hoţi, ca şi care sunt totdeauna în cele două ţări vecine".

Lăsând la o parte exagerarea numărului Românilor în ofensivă, ca şi micşorarea Secuilor apărători, trebue să constatăm ca adevăr istoric, că din Moldova s'a încercat trimiterea unui ajutor frăţesc lui Horia şi Cloşca, ale căror chipuri nobilul Gyöngösi ţinea cu orice preţ să le aibă, căci ne spune în aceeaş scrisoare:

„Din Aiud s'a dus pictorul foarte renumit Sigismund Koré, care a pictat pe Horia şi Cloşca în Alba-Iulia. Şi alţii îi pictează. Mie acum mi-i zugrăvesc în Aiud. Le-am văzut chipurile amândurora aduse aici. Horia e albuţ, subţirel şi cu privire blândă. Cloşca are privire de tigru, om rău, ca şi când şi-ar fereca dinţii. Se zice, că se cutremură, când vede unguri... Li s'au făcut chipurile din ghips; văd deosebire între chipurile zugrăvite şi turnate şi nu ştiu care-i adevărat. Eu mă încred în dexteritatea pictorului diac Koré, cu care şi contele Iankovich şi-a făcut chipurile acelora. Contele n'ar fi primit tablourile, dacă n'ar fi fost asemenea lor, căci pe ei el i-a cunoscut personal".[1]

Insuşi ministrul de răsboiu Contele Hadik îşi exprimă către Impăratul, în 2 Decemvrie 1784, teama,

[1] Ibid., pp. 205, 266. — Contele Samuel Vas, în 12 Decemvrie 1869, oferea prin Gheorghe Bariţ tablourile în mărime naturală ale lui Horia şi Cloşca, spre cumpărarea lui Vodă Carol al României, cf. notiţa mea din Revista Arhivelor, I, Bucureşti, 1924, p. 141. Se cere pentru ele la 1869 suma de 500 fl. [circa 100 galbeni]. Bariţ în Transilvania, Sibiu, 1869 p. 293. — Vezi despre alte portrete ale lui Horia şi Cloşca, decât cele amintite mai sus, articolul lui Băncilă în Transilvania, 1922, pp. 15–62.

că răscoala lui Horia va trezi pofta de amestec a ţărilor vecine: Moldova şi Muntenia, unde nu lipsesc bande de jaf.[1]

O altă informaţie mai precisă vine să ne confirme ajutorul cerut de Horia dela fraţii săi liberi din cele două Principate române. Anume reprezentantul politic al Austriei la Constantinopol, Herbert Rathkeal, scrie aceste rânduri extrem de luminoase, la 10 Octomvrie 1795, către ministrul cancelar Kaunitz din Viena:[2]

„Vă comunic în modul cel mai autentic o întâmplare, care face onoare loialităţii şi delicateţii sentimentelor Porţii. In cursul tulburărilor din Transilvania, şeful răsculaţilor Horia, trimite trei oameni la Iaşi, pentru a solicita, prin mijlocirea Voevodului Mavrocordat [Alexandru-Delibeiu], predecesorul Fugarului [= Alex. Mavrocordat-Firaris], protecţiunea şi ajutoarele Imperiului turcesc. Voevodul a avizat îndată Poarta, despre acest demers şi a primit răspunsul care în esenţă conţine: Inalta Poartă, cuprinde în principiile ei de conservare buna armonie şi buna vecinătate cu puterile limitrofe, refuzând în întregime cererea Transilvănenilor, apără serios principiul de a nu acorda nici un fel de asistenţă, pentrucă nu convine demnităţii Inaltei Porţi de a susţine oameni rebeli contra Suveranului lor legitim.

Astfel era rezoluţia Porţii în timp când Impăratului Iosif II-lea îi inspirau reale îngrijorări, fără a se gândi deloc la fidelitatea sa, pentru atât îmi reamintesc fapta recunoscătoare şi, aceasta nu este după 10 ani dela revoluţie decât un hazard care m'a pus a constata acest fapt.

Voind a aduna câteva notiţe asupra celor *trei deputaţi ai lui Horia, eu am primit, că erau ţărani dintre cari purtătorul de cuvânt în latineşte e numit*

---

[1] Marczali, Mogyarország története II Iozsef korában, III, pp. 34–5.

[2] Iorga, Documente privitoare la familia Callimachi, II Bucureşti, 1903. pp. 513—4 no. 164.

Ionaş, om de vre-o 40 ani robust, bine făcut, remarcabil prin nişte mustaţe enorme".

In nobilimea ungurească înspăimântată din Transilvania îşi făcuse drum ideea că răsculaţii primesc ajutor din Ţările române sau dela Turci. Preotul catolic din Cluj Constantin Mulay scrie în 18 Noemvrie 1784, către un alt preot ungur, că în Cluj s'a lăţit vestea că Turcii au trecut pe la Turnu-Roşu, cu 25000 de oameni şi vin în ajutorul lui Horia.[1] Despre acest sprijin turcesc vorbeşte şi regele Frederic al Prusiei răspunzând, în 22 Dec. 1784, ambasadorului său Diez dela Constantinopol: „...Acest praf şi aceste arme despre care zici că Poarta le trimite în Bosnia, eu cred că sunt furnizate răsculaţilor din Transilvania şi Ungaria".[2] Iar Diez scrie din capitala Turciei regelui său la 25 Ianuarie 1785 aceste cuvinte de mare importanţă: ...Se pretinde totuşi, că şeful răsculaţilor din Transilvania a fost aţâţat şi susţinut de Franţa, ca şi faimosul Pugatschef [şeful Cazacilor răsculaţi din Uralul rusesc la 1773]".[3]

Pe lângă aceste ştiri de mai sus, care ne dovedesc clar încercarea lui Horia de a elibera poporul român de sub stăpânirea ungurească şi cu sprijinul românilor din Principate, să ne mai gândim şi la alte două elemente cari au contribuit în largă măsură la intensificarea relaţiilor Românilor din Transilvania cu cei din Principatele române, în deosebi în vremea lui Horia, atrăgând atenţiunea şi ajutorul acestor din urmă la suferinţele cumplite ale celor dintâi:

1. Erau miile de Românii refugiaţi în Moldova şi Ţara-Românească de cari am amintit mai înainte

[1] Alex. Mike, *Oláhokról*, vol. I manuscris în Biblioteca Universităţii din Cluj.

[2] Iorga, *Acte şi fragmente cu privire la istoria Românilor*, II Bucureşti, 1896, p. 187. — Popa din Lăpuşnic vorbeşte de ajutorul Ruşilor pentru răsculaţi, Mike, o. c. mss. I p. 45.

[3] Ibid., p. 191.

şi despre cari ambasadorul german Diez raportează aşa în 26 Ianuarie 1785: „Guvernul austriac a descoperit că de vre-o 40—50 ani mulţi din oamenii săi din Ungaria şi Transilvania şi alte provincii ereditare au mers pentru a se aşeza în Moldova şi Muntenia, dar nici odată emigrarea n'a fost mai mare ca în 1767, când se pretinde, că 24.000 de familii din Transilvania au fugit în aceste provincii turceşti... Austria de prezent reclamă 8000 familii din Moldova şi 6000 din Muntenia, ceeace fac 96.000 de suflete, socotind numai 4 suflete de familie..." [1] Această populaţie aşa de numeroasă, alungată din vatra ei strămoşească, desigur că a căutat pe o cale sau alta să vie în ajutorul fraţilor lor răsculaţi din Transilvania în tovărăşie cu cei din cele două ţări române.

2. Apoi zecile, sau sutele de preoţi în viaţă la 1784, cari au fost sfinţiţi în Ţările române, de unde s'au întors cu daruri şi relaţii foarte utile cu arhiereii şi boierii de acolo, şi ceea ce-i interesant şi semnificativ că revoluţia lui Horia a cuprins în cea mai mare parte satele unde păstoriau cu grijă pentru neam, chiar aceşti preoţi care-şi primiseră binecuvântarea dela arhiereii din Râmnic, Bucureşti, Iaşi, etc.[2]

---

[1] Iorga, *Acte şi fragmente*, II, pp. 189—90. — Vezi măsurile luate de Austria pentru a aduce „acasă" pe aceşti refugiaţi şi *Hurmuzaki*, XIX.

[2] Am dat numele acestor preoţi cu satele lor ardelene în cartea mea, *Relaţiile bisericii româneşti ortodoxe din Ardeal cu Principatele române în veacul al XVIII-lea*, Sibiu, 1928, pp. 51—53, 63—65, etc. — In Tibru, unde s'a încheiat armistiţiul fatal, funcţionau încă din 1775 doi preoţi: Gheorghe Rusan şi Ioan Şandru, cari au fost sfinţiţi în Ţara Românească [Ibid. p. 64] şi au servit şi în Cricău, Galda şi Mesentea, unde au avut un rol în faptele din Noemvrie 1784 petrecute în aceste sate. Vezi mai sus capit. II doc. 1—3, apoi şi *Revista istorică*, 1929, pp. 265—9. — Vezi despre legăturile dintre preoţii ardeleni şi cei din Ţara Românească, cari răspândesc idei „subversive" în vremea lui Horia şi afirmaţiile lui Marczali, Magyarország története III Károlytól a bécsi congressusig 1711—1815 [=Magyar nemzet története, ed. Al. Szilágyi], Budapesta, 1898, p. 417]. — Dau aici în notă o scrisoare extrem de interesantă, care deşi e mai târzie, aruncă o lumină puternică asupra relaţiilor dintre Români şi groazei ce cuprindea pe stăpânii Ardealului: Comandantul corpului de armată din Sibiu, generalul E.

IV. Horia și societatea secretă „Frăția de Cruce" din Viena. — Intr'o publicație din capitala Austriei: „Provinzialnachrichten aus den K. K. Staaten", din August 1786, Nr. 5, aflăm următoarele informațiuni despre o societate secretă din Viena,[1] care a întreținut legături cu șefii revoluției din 1784 având membrii din Banat și îndeosebi dintre Românii ardeleni, oameni mai în vârstă și mai deștepți, cari în capitala Imperiului funcționau ca delegați:

Schustek scrie de aici, în 24 Martie 1821, colonelului A. Zatetzki, dela regimentul din Năsăud compus numai de români grănițeri, aceste rânduri: „Capelanul militar Stoian Bașiota — care servise în corpul de voluntari sârbi, desființat în 1814 și dimis cu gratificație anuală de 200 florini — a sosit la începutul lui Ianuarie c. în Iași, și a făcut acolo diverse datorii până la suma de 2000 piastrii. Pârât la agentură, el a fost pus sub pază însă în noaptea de 25 spre 26 Februarie a aflat prilej să fugă. Agenția l-a urmărit în toate părțile, însă fără rezultat, și să presupune că acest om, neliniștit s'a înțeles cu mai mulți compatrioți și a trecut în Țara Românească, ca să intre în serviciul rebelului stadosan [= căpitan și conducător de horde] Teodor Vladimirescu. Deoarece e de temut că Vladimirescu nu va lăsa neîncercat să sădească duhul nemulțumirii și al revoltei și în provinciile noastre mărginașe și mai cu seamă între Valahii înrudiți de aproape cu partizanii săi prin origine și religie; apoi fiind și mai îngrijitor faptul că Bașiota își câștigase cunoștințe privitoare la raporturile cetățenești ale supușilor noștri valahi, are legături cu aceștia și poate exercita anumită influență asupra multora dintre grănițerii noștri în urma chemării sale anterioare preoțești. Așa d. colonel cu cea mai mare încordare are să-și ațintească toată atenția asupra numitului om primejdios și, la caz că el ar călca pe teritoriul regimentului imediat să-l dețină și să-l expedieze cu excortă suficientă la Sibiu. Mai departe aflu necesar să atrag îndeosebi atenția d-lui colonel asupra celei mai stricte îndatoriri: ca în cercul subordonat lui necontenit să observe cu mare băgare de seamă spiritul Valahilor înrudiți atât de aproape cu locuitorii provinciilor învecinate; apoi să controleze pe streini, cari vin din Moldova și Muntenia, dar mai cu seamă pe preoți, sentimentele acestora și vorbirile lor către popor. Indată ce s'ar ivi vre-un caz suspect ori primejdios, momentan are să mi-l împărtășească". cf. V. Șotropa, Zavera din 1821 și regimentul năsăudean în Anuarul institutului de istorie națională din Cluj, IV [1926—7], București, 1929, pp. 136—7.

[1] Reproduse și în revista Hazánk, Budapesta, 1887 [VII], pp. 392—3, apoi în revista săsească Die Karpaten, Brașov, 1908 August, cu comentarii tendențioase. Vezi și observațiile lui Silvestru Moldovan, Momente noui din revoluțiunea lui Horia, Brașov, 1911, p. 15.

„Bătrânul de 85 ani spune unui călător că pe el tatăl său l-a primit în societatea *„Frăția de cruce“* în vârstă de 58 ani şi susține mai departe că această societate frăţească, conform tradiţiei rămase din tată în fiu, s'a format din timpuri străvechi. Membrii societăţii se adună anual de mai multe ori, dacă se poate în taină şi se leagă cu un jurământ grozav, că reciproc se sprijinesc, se protejază şi se apără cu fapte şi cuvântul, cu bani şi averea lor, ba chiar şi cu sângele şi viaţa lor, şi urmează cu sfinţenie regulile ospitalităţii. Cu prilejul întâlnirii fiecare primeşte o bucăţică de pâine, însemnată cu o cruce mică, e unsă cu miere şi presărată cu sare, în mijlocul crucii stă o lumină. Explicarea aceasta e următoarea: Vreau să fie fraţi şi în bine şi în rău, ziua şi noaptea, în viaţă şi la moarte. Pânea aceasta o mânâncă împreună şi deodată, după aceea fiecare înseamnă cu cruce grinda principală a locului de întâlnire şi cu aceasta se despart. In nenorocire această prietenie nu-şi are margini, precum dovedeşte nu un singur exemplu, răzbunarea cea mai cumplită.

Intr'un sat românesc din Ardeal s'au aşezat nemţi şi aşa de mult s'au sporit, încât cu încetul i-au scos pe toţi Românii,[1] fiindcă au înfrumseţat satul şi voiau să-i silească pe Români să zidească şi ei. Numai un singur bătrân a mai rămas acolo cu familia. Moşul, tatăl său au locuit bordeiul şi el s'a născut în el şi voia să moară tot în el. Cu toate că a fost un bun vecin şi muncitor cinstit, totuşi i-au făcut tot felul de mizerii foarte simţitoare, chinuindu-l. Toate acestea el le-a suportat cu multă răbdare, dar şicanele deveneau tot mai nepiăcute şi pe urmă insuportabile. Atunci, cu prilejul unei noi şicane fraţii i-au luat parte. Deodată tot satul a fost în

[1] Vezi pe larg despre acest sistem al Saşilor de a alunga pe Români din satele lor studiul meu, Românii şi Saşii. Traiul lor impreună pe „pământul crăiesc“ din Transilvania [supt tipar]; şi A. A. Mureşianu în revista Ţara Bârsei, Braşov IV. [1932] p. 4—12.

flacări, numai bordeiul român a rămas neatins şi a fost imposibil să se afle cauza focului.

Nu sufere nici o îndoială că această societate secretă, fanatică, n'a fost străină de răscoala Românilor ardeleni în toamna an. 1784, pentrucă a avut cu ea mai multe puncte de atingere şi întâlnire, ba mai târziu s'a alăturat cu totul la ea, sforţându-se mult s'o ajute în toată privinţa cu noi puteri. O dovedeşte aceasta şi împrejurarea, că sucursala din Viena, adecă consiliul, în şedinţe zilnice, în scopul menţinerii revoluţiei, din sânul lui a adunat sume importante şi apoi toţi membrii mai tineri şi în putere s'au grăbit în Ardeal şi s'au amestecat cu revoluţionarii.

„Fraţii de cruce" rămaşi în Viena au continuat şedinţele lor ca şi până acum în casa unui negustor bogat de vite român, unde, după sufocarea revoluţiei ardelene la câteva luni, pe cei prezenţi i-au surprins şi i-au arestat. In adunările lor afirmativ ar fi comis multe incorectitudini cu aşa zisă „sfânta trinitate valahă", adecă cu cei trei şefi de răscoală: Horia, Cloşca şi Crişan, dintre cari pe cei dela început i-au tras pe roată la finea lui Februarie 1785, iar al treilea, cu câteva săptămâni mai înainte, s'a sugrumat singur în temniţă cu un ştreang. Au făcut cu aceşti martiri un cult fanatic pentru interesele poporului.

In anticamera dela locuinţa unde se adunau, au aflat pe un altar, învălit cu catifea roşie, busturile artistic lucrate ale celor trei martiri. Bustul celui dintâi [Horia] purta cunună de spini şi deasupra inscripţia: Hora, rex Daciae. Acea sfoară supţire cu care călugărul [!] Crişan s'a strangulat, a devenit o relicvie preţioasă pentru „Frăţia de cruce", într'atât că fiecare membru a fost obligat în amintirea celor trei mari patrioţi să poarte pe trupul gol un astfel de şnur, de trei ori învârtit în jurul trupului şi a jura răzbunare contra celor care i-au ucis".

Prinderea „fraţilor de cruce" din Viena s'a făcut de şeful poliţiei din acest oraş, de consilierul de

curte Beer, însoţiţi de un puternic ajutor înarmat, înştiinţându-se imediat Impăratul Iosif pentru a dispune în consecinţă. Cel care ne-a transmis aceste informaţiuni de mai sus, fără să ne dea numele său, afirmă că a văzut cu ochii săi sentinţa scrisă laconic şi simplu de mâna Impăratului cu cerneală roşie în aceste cuvinte: „Nu trebuie să se facă multă ceremonie de prisos. 25. Excortare Iosif".

Societatea secretă „Frăţia de cruce" [1] urmărea scopuri religioase-politice pentru Românii subjugaţi. Intre membrii vor fi fost probabil, pe lângă negustorii comunităţii „greco-române" care aveau biserică şi şcoală în Viena [2] şi funcţionari români, ca acel Iosif Mehesi, secretar la Cancelaria aulică din această capitală, care a condus aici pe Horia şi cancelistul Aron Pop. Aceşti membri erau toţi oameni bogaţi, cu situaţii şi legături, şi astfel e explicabil ca Horia, în cele 4 călătorii la Viena, să fi avut strânse relaţii cu ei, primind dela aceşti fraţi ajutoare morale şi materiale atât de necesare amândouă pentru el şi atât de indispensabile în lupta desperată la care se angajase pentru neamul său şi care i-a adus pe urmă moartea aşa de cumplită. Se poate că al 4-lea căpitan al revoluţiei, — despre care vorbesc câţiva ţărani — om cu mare autoritate, preţuit mult de însuşi Horia, a fost în munţi şi a dispărut îndată la începutul mişcării, — să fi fost un membru marcant al societăţii „Frăţia de cruce" din Viena.[3] Numai noi cercetări în arhivele din Viena şi cele secrete din Bratislava ne-ar putea lumina deplin relaţiile tainice între Horia şi societatea „Frăţia de cruce" din Viena.

ŞTEFAN METEŞ.

---

[1] Vezi despre vechimea „Frăţiei de cruce" la Români cărţile citate mai sus, capit. II, ale lui Peretz şi Fotino.

[2] Nistor, Bisericile şi şcoala greco-română din Viena în Anal. Acad. Române, secţ. ist.. seria III, vol. XIII [1932]. pp. 67—108.

[3] Densuşianu, o. c., p. 142 n. 2. 143 n. 1.

APOLOGETICA PAROHIALĂ.

I.

NECREDINŢA ŞI CÂRTEALA ASUPRA CREDINŢEI ÎN SÂNUL TURMEI CREŞTINEŞTI.

In cursurile mele de teologie practică dela Chişinău, eu am croit un capitol nou, căruia i-am zis „Apologetica parohială". Ce ar fi să se înţeleagă prin aceasta?

Eu m'am chibzuit că apologetica cea cunoscută, ramura de teologie cu păşire largă şi însemnată, prin care apărăm adevărurile credinţii creştineşti împotriva necredincioşilor, poate avea şi o întrebuinţare mai măruntă, mai puţin măreaţă ca cealaltă, dar care totuşi să răzbată mai mult. In adevăr, apologetica, cea care, prin ea singură, este o însemnată ramură de teologie, plină de toată strălucirea cunoştinţelor celor mai adânci, nu poate să răzbată decât la câţiva oameni aleşi, la cărturarii pe care-i frământă marile întrebări despre univers, viaţă, om. Intrebările pe care le frământă ea, deşi se află pe buzele multora, dar sunt descurcate cu atâta maldăr de cunoştinţe, culese de peste veacuri, încât ea nu poate fi decât îndeletnicirea celor puţini. Alţii, cu toate că poartă în gură întrebările ei, nici pe departe nu sunt în măsura de a putea să cuprindă şi să rumege teancurile ei de cunoştinţe grele şi amănunţite. Deci o asemenea apologetică în nici un fel nu poate fi folosită de grosul mulţimii credincioşilor ori a necredincioşilor,

Cu toate acestea tăgăduirile împotriva credinţei se aud destul de des şi în rândurile celor care nu pot înghiţi capitulele cele încărcate ale apologeticei obişnuite. N'au să pomenească nume de învăţaţi

care stau împotriva credinţei, nici n'au să poată sta de vorbă cu toată armătura necredinţei învăţate împotriva credinţei, dar pot încropi graiuri uşoare pentru tăgăduirea credinţei. Şi încă, pe buzele lor, se aud nu numai întrebările cele mari despre lume şi viaţă, ci şi alte gânduri mai mărunte, dar care nu se găsesc în tratatele cele mari de apologetică.

Totuşi aceste mărunţişuri sunt nu mai puţin stricătoare. Ele răzbat, mai degrabă ca altele, în mijlocul necredincioşilor, şi chiar a credincioşilor, şi nu este o socoteală bună a închide ochii în faţa lor.

Uneori, asemenea mărunţişuri se furişează ca nişte încopcieri de gânduri, prin care înşişi credincioşii încearcă să scape de unele îndatoriri ale lor. De pildă, auzi vorbe ca acestea: „E! de ce să mă strivesc cu gândul că am greşit? Mă duc la spovedanie şi mă curăţ. Când oi mai greşi, mă spovedesc din nou şi mă liniştesc". Aşa dar o luare cu uşurinţă a spovedaniei, ca o proptea de a păcătui, în loc de a ne feri de păcat. Altul spune: „Da, mă rog, de ce atâtea sărbători? Poporul are nevoie de pâne, nu de sărbători!" Altul spune: „Cât suntem tineri, putem petrece. Viaţa e făcută să fie trăită. Când om îmbătrâni, ne-om cuminţi şi noi". Altul spune: „De ce atâtea posturi! Ele ruinează sănătatea". Altul spune: „De! o fi Biserica zidită pe peatră, dar vezi că se cam prăbuşeşte. Uite cât s'a depărtat lumea de ea şi câţi vrăşmaşi în jurul ei!" Altul poate spune: „Da, mă rog, ce atâta podoabă în biserici cu cheltueli de prisos? Ce atâta risipă de aur şi argint, când lumea nu are ce mânca?" Altul poate spune: „Şi ce atâta jălanie pentru păcatele noastre? Ce să ne facem inimă rea pentru stări fireşti ale vieţii oamenilor şi pe care le botezăm cu numele de păcate? Prea ne amărâm cu înfricoşări şi cu pedepse ale iadului, când viaţa ar trebui să fie ceva mai blândă şi mai senină!"

Vedeţi unde ajungem cu astfel de păreri... Omul se descarcă uşor de îndatoriri ale lui şi se găteşte a trăi după pofta inimii.

Dacă cugetul s'ar apuca să-l mustre, el se potoleşte uşor, prin judecăţi ca cele de mai sus. Se scutură de grija că viaţa uşoară i-ar putea fi de vre-o pagubă şi încheie cu vorba din popor, care e croită tocmai pentru a scăpa de asemenea griji: «Nici toate ale popii, nici toate ale doftorului". Cu alte cuvinte, nici sfaturile preotului, nici ale medicului, care şi unul şi altul caută să-l ferească de primejdii, nu sunt pe placul omului. I se par o stinghereală pentru slobozenia mişcărilor lui şi umblă să-şi croiască drum prin viaţă fără ei. Ii place foarte mult să trăiască de capul lui, fără frâu, fără cârmaci, fără stăpân. Ba încă vrăşmaşii credinţei noastre, de fapt vrăşmaşii omului, au croit pentru acest soi de gust formula: „Nici Dumnezeu, nici stăpân!" *(Ni Dieu, ni maître!)*.

Ca să trăieşti însă în felul acesta, îţi trebuie o îndreptăţire de a trăi astfel, şi atunci iată ploaia de graiuri, prin care omul se descarcă de îndatoririle religioase.

II.

LA NEVOI NOUĂ, ARME NOUĂ.

Să rămâie însă acestea fără răspunsuri? Să se socotească acum cugetul omului liniştit, numai fiindcă a ştiut să îngâne câteva vorbe, prin care el îşi acopere păcatele lui? Nu ar fi cu cuviinţă ca cineva să ia deafirapăru toate aceste graiuri şi să le scarmene şi să nu lase din ele nimic în picioare? De ce, dacă noi luăm la descurcat întrebările cele mari ale filosofilor şi nu le lăsăm fără cuvântul credinţei, să nu luăm şi acele locuri mai mărunte, care slujesc a adormi cugetul omului şi a-i netezi calea spre viaţa destrăbălată? Nu ar însemna că-l lăsăm să cadă în păcatele lui, dacă nu luăm la scuturat toate aceste vorbe, prin care el caută a se pune la adăpost de sfătuirile noastre?

Nici vorbă că da, mai cu seamă că tocmai acestea sunt mai răspândite în mulţimea locuitorilor.

Când noi începem a-i ţinea de rău pentru asemenea călcături strâmbe ale lor, ei n'au să ne răspundă cu Kant şi Auguste Comte, ci cu vorbe culese dela altul, prin care îşi ocrotesc păcatele lor.

Aici vine chestiunea cu apologetica parohială. Căci stăm şi ne întrebăm: Unde găsim noi răspunsuri pentru toate aceste cârteli ale oamenilor, ca să nu calce în cărarea îndrumărilor noastre? In cărţile cele mari de apologetică, unde e vorba de cosmogonie şi antropologie, nu. Apologetica cunoscută nu se ţine de descurcarea unor asemenea împotriviri din popor în faţa credinţei. Urmează că ne trebuie un nou soi de apologetică, în care să găsim deslegări pentru toate întrebările de felul acesta. Zice omul, de pildă: „De ce sunt atâtea nenorociri în lume, dacă este Dumnezeu? De ce nu se mai fac minuni în ziua de azi?" Atunci să ai cartea în care să poţi răspunde frumos tuturor acestor întrebări.

Dacă însă astfel de întrebări şi împotriviri le întâlneşti până şi în lumea oamenilor celor mai de rând, dacă ele te întâmpină în păstoria ta de cârmuitor de suflete şi le auzi în case, pe uliţe, în întâlniri, — urmează că parohia nu poate trece peste ele. Te izbeşti de un rău care a pătruns în parohia ta şi în faţa căruia nu trebuie să închizi ochii. Eşti nevoit să faci un soi de *apologetică pentru popor*.

Dar pe aceasta n'ai învăţat-o la universitate sau la academia de teologie. Acolo ai văzut tot piscurile cele mari ale teologiei, dar mai puţin hărţuelile vieţii zilnice, care însă alcătuiesc grosul vieţii noastre bisericeşti.

Atunci ce e de făcut? Urmează că trebuie să avem şi alt soi de apologetică, prin care să răspundem acestor nevoi destul de simţite din viaţa noastră de toate zilele. Cartea care ne-ar ajuta în aceste nevoi şi ar răspunde unor astfel de întrebări ar fi o apologetică pentru popor, sau i-am putea zice şi parohială.

Credem că nu este preot care să nu se fi izbit de astfel de greutăţi şi să nu fi avut nemulţumiri cu oameni care cred că s'au luminat ceva şi pot sta împotriva preotului. Dacă nu toţi locuitorii unei parohii, dar poate că şi în parohii de rând se pot găsi oemeni care să fi prins ceva dela oraş şi să-i auzi mestecând în gură astfel de graiuri. Dar încă de vei fi având, într'un sat: perceptor, moaşă, agent sanitar, picher şi alţii ca aceştia, care vor să facă pe învăţaţii, prin răsărirea cu astfel de păreri şi răspândindu-le şi în sânul oamenilor?

Eu am auzit de astfel de necazuri ale preoţilor, din sate aflătoare în jurul Bucureştiului, unde câte un perceptor face pe învăţatul, agăţându-se de învăţăturile Bisericii. Ce este în jurul capitalei noastre, poate fi în jurul tuturor oraşelor şi mai departe. Căci, cu răspândirea tiparului, prin care pătrund nu scrierile cele mai bune, ci cele mai păcătoase, auzi vorbe acre împotriva Bisericii şi unde te aştepţi cel mai puţin.

Iată destule temeiuri pentruca, între armele noastre, între uneltele noastre de lucru să fie şi scrieri ca cele pe care le-am numit apologetică parohială. Este, în adevăr, o pagubă că preoţii noştri nu sunt înarmaţi şi cu scrieri de acest soi. Dacă îi slujim cu apologetica cea falnică, cu atâta mai mult să-i slujim cu acea care îi poate ajuta mai des ca aceea, una mai umilită, dar care îi poate ajuta cu mare folos.

III.

UNELTELE SUNT.

De fapt, dacă vorbim la noi de trebuinţa aceasta ca de ceva nou, alţii au simţit-o mai dedemult şi s'au şi pregătit în privinţa aceasta. Ţările în care necredinţa a bântuit mai mult ca la noi şi care au avut de suferit de necazurile ei de mai multă vreme decât noi şi-au croit şi uneltele cu care să facă faţă acestei nevoi.

Este multă vreme de când, în biblioteca mea, se află cartea cu numele Réponses aux objéctions les plus communes contre la Religion [Răspunsuri la cărţile cele mai obişnuite împotriva Religiunii] de Monseniorul de Ségur. Cartea a ieşit apoi şi în traducere nemţească, ceeace înseamnă că se simţea trebuinţă de astfel de scrieri şi erau căutate. Ea a ieşit şi pe româneşte şi are până acum la noi 2 ediţiuni. A fost tradusă de Păr. Econom Dr. I. Beldie, consilier-referent la episcopia Galaţului.

Altă scriere în felul acesta, tradusă din ruseşte, a ieşit pe româneşte în anii de după răsboi, prin osteneala a doi preoţi: Păr. Arhimandrit Galaction Cordun din Bucureşti şi Econ. Ioan Ţincoca din Iaşi. Ea poartă numele de Catehismul necredinciosului şi dă răspunsuri tocmai la întrebări mărunte împotriva religiunii.

Am şi eu o cărticică, în care răfuiesc numai unele întrebări: Scurtă păşire împotriva ateismului, ieşită anul trecut în două ediţiuni, Bucureşti şi Chişinău.

Astfel de scrieri însă nu s'au prea răspândit, deşi ele ne sunt de folos tocmai în nevoile de care am pomenit.

Străinătatea are mai mulţi scriitori, care s'au ostenit în cărarea aceasta, şi ar fi de folos să aflăm şi noi ceva mai amănunţit despre ei. Folosirea lor în străinătate merge până acolo, că nu sunt întrebuinţaţi numai ca material de cetire, ci şi ca material de predici. Multe din cârtelile cu care oamenii caută să se puie la adăpost de îndemnurile Bisericii sunt descurcate înaintea creştinilor în predici. Se află cărţi de predici, lucrate numai pentru nevoi de felul acesta.

Una mai proaspătă este a preotului italian Guglielmo Buetti, care a ajuns cu ea la a cincea ediţiune în 1929 şi poate să mai fi ieşit şi alte ediţiuni de atunci încoace. Ea este lucrată pe temeiul scrierilor de mai nainte de apologetică parohială, precum a autorilor: Botti, Bersani, Finco, Gallerani, Franco,

de Ségur, Gibier, Lisi şi alţii. Cartea lui, aşternută numai în predici, cuprinde 53 de astfel de bucăţi, pentru toate Duminecile şi sărbătorile anului.

Sunt frumos lucrate. Cuprind învăţătura Bisericii, sprijinită pe bune temeiuri din viaţa de toate zilele şi din trecutul omenirii. Nu e nimic din teoria rece şi grea de mistuit. Răspunde foarte bine nevoii de a ne da o apologetică parohială. Nu are toate întrebările care se pot pune, dar, în 388 de pagini, răspunde la foarte multe.

Iată o lucrare nouă, pentru o nevoie nouă în Biserica noastră. Era bine să luăm cunoştinţă de ea şi să ne pregătim pentru ea.

Arhim. SCRIBAN

O CERINŢĂ IMPUSĂ DE VREMI

CATEHEŢI PENTRU ŞCOLILE PRIMARE URBANE

Cu fiecare zi creşte, în chip firesc, preocuparea pentru educaţia şi instrucţia religioasă a tinerimii din şcoalele primare. Factorii cu răspundere au pornit la lucru intens pentru deslegarea norocoasă a acestei probleme mari.

Insăşi preoţimea, adunată într'un congres catehetic, la Sibiu, a consacrat şedinţele ei pentru aprofundarea şi rezolvarea acestei chestiuni de o capitală importanţă.

Din referatele şi dările de seamă ce s'au expus în această mică adunare — şi cari se cuprind în „Revista Teologică" din Decemvrie 1932 — se desprinde un interes vădit, destoinicie şi mult prisos de argumentare pentru imperativul intensificării şi sistematizării educaţiei religioase.

Intre desideratele ce s'au formulat cu această ocazie, este şi acela al părintelui protopop Dr. Vasile Oană [Sebeş], prin care se preconizează cursuri speciale pentru cateheţi.

Desideratul este justificat şi merită o deosebită atenţie. Numai că, în aceste vremuri de o tristă şi sfidătoare sărăcie, realizarea lui nu se poate întrevedea.

De aceea, până când preoţii satelor vor putea fi concentraţi la audierea unor astfel de cursuri folositoare şi până când împrejurările vor lua altă înfăţişare, vremurile cer o altă activitate catehetică, acolo unde atmosfera religioasă-morală marchează o încordată depresiune: *sistemizarea catehizării la oraşe.*

De ce la oraşe?

Iată o întrebare al cărei răspuns poate fi uşor formulat. Pentrucă, spre deosebire de sate, unde preotul îşi cunoaşte fiecare enoriaş — deci şi fiecare elev — unde preotul este în contact zilnic cu tineretul,

unde catehizaţia reprezintă o cerinţă mult mai uşoară în realizare şi — mai ales — unde viaţa, în întregul ei, prezintă caracterul de strictă omogenitate, îndrumarea copiilor spre o viaţă religioasă are alte posibilităţi. Toate aceste condiţii lipsesc însă la oraşe.

Aici preotul este încercuit de o sumedenie de griji, ocupaţia lui este multilaterală, elevii îi sunt mai necunoscuţi şi mai mulţi la număr, manifestând, fiecare, note specifice. Omogenitatea în viaţa acestei sumedenii de elevi lipseşte, viaţa lor prezintă aspecte deosebite faţă de aceea a copiilor dela ţară. Şi acest lucru din motivul că părinţii elevilor sunt angrenaţi în condiţii de existenţă de o varietate conformă cu ocupaţiunile dela oraşe.

De aceea, pentru nivelarea asperităţilor vieţii, cari despart pe elev de elev, pentru promovarea unui spirit religios unitar şi intens, pentru stăvilirea pornirilor variate şi adeseori condamnabile, porniri cu cari intră mulţi copii în şcoala primară, vremurile impun, fără zăbavă, crearea unor posturi de cateheţi permanenţi, cateheţi anume destinaţi, oameni în seama cărora să rezide toată răspunderea.

Fiecare şcoală primară urbană trebuie să-şi *aibă catehetul ei. Nu cateheţii ei.*

A încredinţa educaţia religioasă unui număr prea mare de cateheţi, însemnează a nu se putea realiza ceva unitar şi continuativ. Şi cine ar putea nega valoarea unităţii şi continuităţii, mai ales atunci când este în joc educaţia tineretului şcolar?

Se va obiecta, poate, că şi înainte vreme fiecare învăţător propunea religia la o singură clasă — clasa sa — şi totuşi se putea realiza o educaţie religioasă satisfăcătoare. Acesta este un adevăr de netăgăduit, însă acel învăţător îşi întovărăşeşte elevii din clasa întâia şi până la absolvire.

Vor putea realiza cateheţii de azi acelaş drum? Este foarte îndoelnic şi greu de crezut.

De aceea cel mai potrivit lucru ar fi crearea posturilor vizate mai sus. Catehetul şcoalei primare urbane să fie obligat la un număr de ore egal cu al unui

institutor, să fie salarizat ca şi acesta şi asimilat corpului didactic primar, depinzând însă de autoritatea bisericească întru cât lucrează în slujba Bisericii.

Este greu de realizat un asemenea lucru? Nu se găsesc mijloacele materiale?

In fața curentului de distrugere a moralității şi religiozității acestui neam, neam care a crescut în sfințenie şi bunăcuviință, în fața uneltirilor de bolşevizare, pentru înăbuşirea unui real pericol, ce rânjeşte satanic la orizont, mijloacele trebuiesc aflate.

La această operă de refacere morală nu este chemată numai Biserica. Este în joc însaşi viața neamului. Prin urmare Statul are acelaş interes să creieze posturile de cateheți, în înțelegere cu autoritatea bisericească.

Modalitatea este foarte simplă. Aşa cum s'au numit şi se numesc, în învățământul primar, atâția licențiați în litere, de ce nu s'ar putea acelaş lucru, numind absolvenți de teologie drept cateheți pentru şcoalele primare urbane? Câştigul moral ar covârşi, desigur, jertfele materiale.

Ministerul Instrucțiunii şi al Cultelor ar trebui să fie pătruns de însemnătatea unei astfel de organizări, cu repercusiuni incalculabile pentru însănătoşirea stării de spirit, ce se manifestă tot mai intens în viața tineretului.

Iar dacă Statul nu este dispus la acordarea subvențiilor necesare, atunci aceste posturi tebuiesc totuşi creiate de episcopii şi subvenționate de acestea. Acest lucru *măcar* în oraşele de reşedință, acolo unde se află şi institutele ce pregătesc pe viitorii preoți.

In felul acesta educația religioasă în şcolile primare urbane, ar primi impulsul cuvenit şi sănătos, servind în acelaş timp, drept *„şcoli de aplicație"* pentru tinerii teologi. Iar cu timpul şcolile săteşti ar avea catehetii lor bine orientați, ieşiți cu pregătirea necesară din şcoală, fără a mai fi nevoie de alte cursuri.[1]

D. CĂLUGĂR

---

[1] La Sibiu aşa se face. Nota Red.

ÎNCEPUTURILE NESTORIANISMULUI

(Sfârșit)

Obiectul anatematismei a VIII îl formează adorarea, pe care i-o datorăm noi lui Isus Hristos. Nestorie vorbia mereu, dupăcum am văzut la expunerea christologiei sale, despre o *împreună-adorare* a omului cu Dumnezeu-Cuvântul. Omul este adorat numai fiindcă Dumnezeu-Cuvântul, în urma unirii, nu mai poate să existe în afară de el. Dumnezeu-Cuvântul „nu poate fi adorat.... fără ca acela în care primeşte adorarea, să nu fie şi el [adorat]".

Acest fel de a se exprima al lui Nestorie îi aduce orişicui aminte de dualitatea persoanelor naturale, cu alte cuvinte, de împărţirea în două a lui Hristos. De aceea Ciril i s'a opus cu toată hotărîrea. Pasagiul din epistola sinodală referitor la această chestiune este conceput în terminii cei mai categorici. „Nu admitem să se zică despre Hristos: „Cinstesc haina pentru celce a îmbrăcat-o şi ador pe cel văzut pentru cel nevăzut. Pe lângă aceasta este înfricoşător a zice şi aceea: Celce a fost luat, este numit Dumnezeu, împreună cu Celce l-a luat. Cine zice acestea îl împărţeşte iarăşi în doi Hristoşi şi pune pe om singur la o parte şi pe Dumnezeu de asemenea. In felul acesta unirea este negată cu adevărat". Şi anatematisma însaşi începe, spre deosebire de aproape toate celelalte, cu cuvintele: „Dacă va *îndrăzni* cineva să zică, cumcă", etc., cari cuvinte sunt pare că anume menite să alunge din suflet chiar şi gândurile de natura acelora, pe care ea le cuprinde şi le anatemizează.

Pe Teodoret l-a obsedat ideea amestecării naturilor, chiar şi la cetirea acestei anatematisme. I s'a părut, că închinarea cea unică pe care o cere Ciril

aşa de insistent, implică amestecarea, sau prefacerea naturilor. Iată observările sale: „O doxologie aducem — precum am zis de multe-ori — Stăpânului Hristos şi pe Acelaşi îl numim deodată Dumnezeu şi om.... Dar nu vom începe a vesti proprietăţile naturilor, căci nici Dumnezeu-Cuvântul n'a primit prefacerea în trup şi iarăşi nici omul n'a perdut ceeace era şi nu s'a prefăcut în natura lui Dumnezeu. Adorăm pe Stăpânul Hristos vestind cele ce sunt proprii [τὰ ἴδια] fiecărei naturi".[1]

Andrei al Samosatei spune,[2] că prin συμπροσκυνεῖσθαι nu se exprimă dualitatea persoanelor, sau ipostaselor, sau fiilor. Adorarea trupului nu se face deosebit de adorarea Dumnezeu-Cuvântului. Mai vârtos „îi aducem o singură adorare, ca unui singur Fiu". Terminul συμπροσκυνεῖσθαι l-a folosit, după sens, chiar şi Ciril, la comentarea psalmului 109_{1-2} şi anume unde zice, că Fiul şezând „cu trupul" [μετὰ σαρκός] de-a dreapta Tatălui, este adorat de noi oamenii şi de sfinţii îngeri. Intre σὺν şi μετὰ nu este nici o deosebire reală. De aceea Ciril nu are dreptul să interzică expresiunea: „A adora trupul împreună cu divinitatea", şi a zice în locul ei: „Trebue a-l adora pe El cu trupul".[3]

Fiind dogma unei singure adorări, care se cuvine lui Emanuil, consecinţa necesară a unirii ipostatice, Ciril a plecat, în răspunsul scurt pe care l-a dat lui Teodoret,[4] tocmai dela această unire, ca dela premisa ei.

Dumnezeu-Cuvântul n'a luat un om, pe care să-l fi unit cu Sine printr'o legătură venită şi înţeleasă oarecum de dinafară [θύραθεν], ci s'a făcut El însuşi om. Din pricina aceasta toţi aceia cari zic, că omul luat trebue adorat *împreună* cu Fiul lui Dumnezeu, se depărtează dela dogmele pietăţii... Dacă unul şi acelaş este deodată Dumnezeu şi om, atunci trebue

[1] Migne, 76 col. 428—429. [2] Migne, 76 col. 348.
[3] Migne, 76 col. 348. [4] Migne, 76 col. 429.

şi adorat ca „unul", cu o singură adorare [προσκυνεῖται... ὡς εἷς προσκυνήσει μιᾷ]. Aceasta, pentruca să nu se creadă, că Emanuil este un simplu om ca şi noi, care s'a făcut părtaş măririi divine, după har. Emanuil este mai vârtos Dumnezeu în trup pentru noi, dar nu prin mutarea naturii, în sensul amestecării sau prefacerii, ci prin iconomia unirii. Prin propoziţia aceasta din urmă a pus Ciril încăodată la punct neîntemeiata şi supărătoarea prejudecată, pe care o aveau faţă de el duşmanii săi, că adecă ar amesteca naturile.

Am văzut mai sus, că Andrei al Samosatei a a căutat să-l pună pe Ciril în contrazicere cu sine însuşi, ca unul care încă s'ar fi folosit de expresii asemănătoare acelora pe care le combate în anatematisma sa. Ciril a arătat[1] — pe baza unei analize filologice subtile — primejdia pe care o ascund în sine prepoziţiile σὺν şi μετὰ şi deci necesitatea de a le înconjura.

Dacă prepoziţiile σὺν şi μετὰ sunt folosite când este vorba de o singură persoană sau natură — mai bine zis de părţile din care se compun în mod natural — atunci ele pun accentul pe unitate, au sensul de împreunare, de convergenţă prin excelenţă şi arată, că natura respectivă există ca „una" după sinteză [τὸ ἓν εἶναι κατὰ σύνθεσιν]. Dacă însă ele sunt folosite, când este vorba de două persoane sau naturi, considerate fiecare pentru sine şi deosebit, atunci ele arată doimea, iar nicidecum unitatea după sinteză. Iată două exemple pentru cazurile de mai sus.

Sufletul formează o fiinţă cu trupul său. Σὺν şi μετὰ din această propoziţie nu despărţesc pe cel „unul" [fiinţa: omul] în doi, ci dimpotrivă îl unesc, îl prezintă ca unul, pentrucă trupul şi sufletul sunt elementele din cari se compune omul în mod natural. Dar dacă se zice: «Petru şi Ioan sunt numiţi împreună oameni", sau „Ioan s'a urcat cu Petru [μετὰ πέτρου] în templu", atunci σὺν şi μετὰ nu mai

[1] Migne, 76 col. 349, 352—353.

arată pe „unul“, ci pe „doi“, deoarece Ioan nu este compus şi din Petru, şi nici nu formează ambii „un“ om.

Aşa stând lucrurile, să nu se mai facă sofisme, prin care se împărţeşte în două Hristos cel unul... Lui Ciril personal nime nu-i va putea dovedi — căci n'are de unde — că prin expresia folosită ar fi profesat două adorări... Ciril nu s'a mulţumit numai cu răspunsul acesta, la care îl obligase Andrei prin obiecţiunea făcută, ci şi-a expus şi faţă de el încăodată şi pe larg punctul său de vedere, cunoscut îndeajuns din cele de până acum.

Anatematisma IX a formulat-o Ciril sesizat de afirmaţia eretică a lui Nestorie, că Duhul Sfânt i-ar fi dăruit lui Hristos o mărire atât de mare, încât l-a arătat înfricoşat înaintea diavolilor şi l-a înălţat la ceriuri.[1] Scopul anatematismei a fost să arate, că puterea Duhului Sfânt, care a lucrat în Isus Hristos — şi cu ajutorul căreia a săvârşit El toate minunile — nu a fost una străină, ci mai vârtos puterea Duhului Său propriu.

Impotriva nici uneia dintre anatematisme nu s'a ridicat Teodoret cu o aşa de bogată argumentare biblică, ca împotriva acesteia.[2] Şi aceasta, pentrucă Ciril a îndrăznit să anatemizeze prin ea — după cum zice el — nu numai pe dreptcredincioşii de atunci, ci şi pe vestitorii de odinioară ai adevărului, pe scriitorii dumnezeeştilor evangelii, soborul sfinţilor apostoli şi pe lângă aceştia şi pe arhanghelul Gavriil. Gavriil a vestit Mariei înainte de zemislire,[3] iar lui Iosif după zemislire,[4] că Hristos se va naşte din Duhul Sfânt. Insuşi Domnul întrând şi cetind în sinagogă din profetul Isaia cuvintele: „Duhul Domnului peste mine, care m'a uns“, etc. a adăogat: „Astăzi s'a împlinit Scriptura aceasta în urechile voastre“.[5] Apostolul Petru a vorbit iudeilor despre „Isus

[1] Migne, 76 col. 433. [2] Migne, 76 col. 429, 432.

[3] Luca, 1 $_{34-35}$. [4] Mateiu, 1 $_{20}$. [5] Luca. 4 $_{17-21}$.

cel din Nazaret, pe care l-a uns Dumnezeu cu Duhul Sfânt".[1] Isaia a profeţit înaintea multor generaţii, că „toiag din rădăcina lui Iesse va ieşi ... şi se va odihni peste el Duhul Domnului, Duhul înţelepciunii", etc.[2] Insuşi Domnul a zis către iudei: „Dacă cu Duhul lui Dumnezeu scot demonii, atunci a ajuns la voi împărăţia lui Dumnezeu".[3] Iar Ioan zice: „Celce m'a trimis să botez cu apă, acela mi-a zis: Peste care vei vedea Duhul pogorându-se şi rămânând deasupra Lui, acesta este celce botează cu Duh Sfânt".[4]

Din cele de mai sus este evident, că „examinatorul cel subtil al dumnezeeştilor dogme [adecă Ciril] n'a anatemizat numai pe profeţi şi pe apostoli, nici numai pe arhanghelul Gavriil, ci a extins blasfemia chiar şi la Mântuitorul tuturor".[5] Pe lângă cele zise până acum Teodoret îi mai face o observare lui Ciril, la urmă de tot.

Dacă prin „Duhul propriu al Fiului" vrea să spună, că El purcede din Tatăl şi este deofiinţă cu El, atunci îl primeşte şi îl mărturiseşte şi el; dar dacă voeşte să zică, cumcă Duhul ar fi din Fiul [ἐξ Υἱοῦ], sau că ar avea existenţă prin Fiul [δι' Υἱοῦ], atunci îl lapădă ca hulitor şi lipsit de evlavie, urmând astfel Domnului, care zice: „Duhul, carele din Tatăl purcede"[6] şi dumnezeescului Paul, care de asemenea zice: „Noi nu am luat duhul lumii, ci Duhul cel din Dumnezeu".[7]

Andrei al Samosatei[8] a căutat şi de data aceasta, să-l pună pe Ciril în contrazicere cu sine însuşi. El a găsit în epistola adresată monahilor[9] un loc, care ar contrazice cele cuprinse în anatematisma sa, pentrucă în el se spune nu numai, că Domnul

---

[1] Faptele Apost., 10_{38}. [2] Isaia, 11_{1-2}.

[3] Luca, 11_{20}. [4] Ioan 1_{33}.

[5] Migne, 76 col. 432 [6] Ioan, 15_{26}.

[7] I Cor. 2_{12}. [8] Migne, 76 col. 353, 356.

[9] Migne, 77 col. 37.

a făcut minunile cu puterea Duhului Sfânt, ci şi că a fost înviat de Duhul Sfânt. Mai departe a scos la iveală, că Ciril ar fi ajuns în contrazicere şi cu cuvintele Domnului scrise în evangelie: „Dacă prin Duhul lui Dumnezeu scot demonii" etc.[1]... De fapt Domnul nostru Isus Hristos a săvârşit minunile şi prin puterea sa şi prin lucrarea Duhului Sfânt, dar totuşi nu aşa caşicând n'ar fi avut putere proprie şi ar fi avut nevoe de lucrarea Duhului Sfânt. Scriptura atribue lucrarea minunilor odată Tatălui,[2] altădată Duhului Sfânt,[3] în realitate însă tot Domnul este cel care le face, pentrucă lucrările divine sunt comune şi proprii tuturor persoanelor sf. Treimi.

Anatematisma nu se îndreaptă — aşa-i răspunde Ciril[4] lui Teodoret — împotriva tuturor celor ce zic, că Isus Hristos a fost preamărit de către Duhul Sfânt, ci numai împotriva acelora cari în mod neruşinat afirmă, că El a avut nevoe de puterea Duhului Sfânt ca de una străină. Isus Hristos a zdrobit cu lucrarea Duhului Sfânt spiritele rele şi necurate — căci El a zis despre Sine: „Acela mă va preamări"[5] — dar nu cum o fac aceasta sfinţii cari se folosesc de ea ca de una străină şi deosebită de ei.

Duhul Sfânt purcede din Dumnezeu şi Tatăl [ἐκπορεύεται... ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον]. Dar cu toate acestea El nu este străin de Fiul, care toate le are împreună cu Tatăl. Duhul Sfânt este şi al Fiului, precum este al Tatălui, după cuvântul apostolului Paul, care îl numeşte Duhul Tatălui şi Duhul lui Hristos.[6] „Aşa că n'am hulit pe sfinţii îngeri, nici pe profeţi, precum a îndrăznit să zică, celce singur ştie acuzà" [adecă Teodoret].

---

[1] Mateiu, 12 $_{28}$. [2] Ioan, 14 $_{10}$.

[3] Mateiu, 12 $_{28}$. [4] Migne, 76 col. 433 şi 436.

[5] Ioan, 16 $_{14}$. [6] Rom. 8 $_{9}$.

Răspunsul, pe care i l-a dat Ciril[1] lui Andrei a fost conceput în termini mai aspri. Anatematisma este clară. In ea se spune, că Duhul este propriu al Fiului şi că Fiul a săvârşit minunile prin El. De aceea afirmaţia pe care a făcut-o Andrei, că el [adecă Ciril] ar fi spus, că Isus n'a scos demonii prin Duhul Sfânt este o calomnie evidentă. Isus Hristos lucrează prin Duhul Sfânt ca şi Tatăl, pentrucă El îi este propriu ca şi Tatălui. Domnul a zis către iudei: „Multe lucruri bune am arătat vouă dela Tatăl meu",[2] iar altădată: „Nu grăiesc dela mine, Tatăl cel ce petrece în mine acela face lucrurile",[3] dar a adăugat undeva şi cuvintele: „Dacă eu cu Duhul scot demonii"[4] — punând astfel lucrarea Duhului lângă a Sa şi a Tatălui, pentru identitatea fiinţei. Emanuil s'a folosit de puterea Duhului celui deofiinţă, în mod divin [θεϊκῶς], cu alte cuvinte caşi când ea ar fi fost a Sa proprie.

In anatematisma X se ocupă Ciril de servirea arhierească a Mântuitorului Hristos. Explicarea, pe care i-a dat-o el în epistola sinodală este foarte limpede. „Dacă Hristos este numit apostol şi arhiereu al mărturisirii noastre[5] ...iarăşi zicem, că El este Fiul cel Unul-născut din Dumnezeu, după natură. Nu acordăm unui om străin de El numele şi însaşi lucrarea preoţiei, deoarece El însuşi s'a făcut mijlocitor între Dumnezeu şi oameni şi intermediar pentru pace,[6] dându-se pe Sine întru miros de bună mireasmă lui Dumnezeu şi Tatălui"[7] ....Această anatematismă a fost compusă după propria mărturisire a lui Ciril, din pricina următoarelor cuvinte, pe care le-a rostit Nestorie despre Mântuitorul nostru Hristos: „Acest arhiereu credincios, făcut lui Dumnezeu a fost trimis să propovăduiască celor prinşi iertarea.[8] Ereticule! Acesta n'a fost pururea, ci s'a

[1] Migne. 76 col, 356, 357 şi 360. [2] Ioan, 10 $_{32}$.

[3] Ioan, 14$_{10}$. [4] Mateiu, 12 $_{28}$.

[5] Evrei, 3$_1$. [6] I Tim. 2$_5$. [7] Ef. 5$_2$.

[8] Isaia, 61$_1$ şi Luca, 4$_{19}$.

făcut, înaintând încetul cu încetul la demnitatea arhieriei".[1] Aceste cuvinte reoglindesc destul de limpede teoria, că numele şi lucrarea preoţiei nu-i revin nicidecum Logosului ci omului unit cu El, omului care s'a desvoltat încetul cu 'ncetul.

Andrei[2] şi-a formulat obiecţiile sale privitoare la această anatematismă, într'o formă mai mult erotematică şi cu deasă referire la epistola către Evrei, în care este tratată mai pe larg decât oriunde doctrina despre servirea arhierească a Domnului nostru Isus Hristos. El începe astfel: Dacă Dumnezeu-Cuvântul este arhiereu, atunci cărui Dumnezeu al său, sau cui a proadus El cele ale slujbei sale? Apostolul Paul vorbeşte despre un arhiereu, care poate pătimi împreună cu noi şi este ispitit întru toate după asemănarea noastră.[3] Cine este cel ispitit? Dumnezeu Cuvântul? Ori apoi natura umană cea din sămânţa lui David? Apoi zice apostolul iarăşi, că Hristos nu şi-a luat singur cinstea, ci a fost chemat de către Dumnezeu, ca şi Aaron.[4] Cine este cel asemănat cu Aaron, în ceeace priveşte demnitatea preoţească? Au doară natura divină cea împreună vecinică cu Tatăl? A zice aceasta înseamnă a admite, că ea s'a ridicat la o demnitate mai mare decât cea proprie ei şi că preoţia este mai demnă decât natura divină. — Ori apoi cel asemănat cu Aaron este natura umană cea din David, căreia i-a şi jurat Dumnezeu să-i dea preoţia în veac?[5] Divinitatea celui Unulnăscut n'a luat dela Dumnezeu făgăduinţe întărite cu jurământ, de-a primi preoţia în veac şi de-a fi preamărită de ea. Cine nu ne-ar dispreţui, dacă am zice, că Dumnezeu este arhiereu hirotonit care a luat făgăduinţe întărite cu jurământ; care a fost chemat la demnitatea preoţiei; care nu şi-a luat însuşi cinstea, ci a fost chemat la aceasta şi asemănat cu celce a luat preoţia mai întâi.

---

[1] Migne, 76 col. 365.

[2] Migne, 76 col. 360—361 şi 364.

[3] Evrei 4_{15}. [4] Evrei, 5_{4-5}. [5] Ps. 109_{5}.

Apostolul mai zice, că Hristos a adus în zilele vieţii sale trupeşti rugăciuni şi cereri cu strigare tare şi cu lacrimi, Celui ce îl putea mântui din moarte şi că deşi era Fiu a învăţat ascultarea, din cele ce-a pătimit.[1] Au doară Dumnezeu-Cuvântul le-a făcut şi suferit acestea? Dacă Dumnezeu-Cuvântul este arhiereu şi a învăţat din cele ce a pătimit, atunci El s'a perfecţionat.... Cuvintele „deşi era Fiu" nu trebue să tulbure pe nime. Nu sunt doi fii, unul pătimitor şi altul nepătimitor, pentrucă cel din sământa lui David nu este numit fiu, ca unul ce-ar exista separat şi deosebit de divinitate. După unire filiaţiunea este una şi aşa nu vorbim de un „altul" şi „altul", ci despre unul şi acelaş. Domnul nostru Isus Hristos, s'a făcut arhiereu şi apostol al nostru, după Scripturi. Aceasta n'o contestă nimeni. Omul cel din femee nu este separat de Dumnezeu-Cuvântul, ci unit cu el neamestecat, negrăit şi nedespărţit. El este un arhiereu ispitit întru toate, care a învăţat ascultarea din cele ce-a pătimit, care şi-a adus trupul său propriu lui Dumnezeu şi Tatăl, nu pentru Sine, ci numai pentru noi.

Teodoret[2] repetă în parte obiecţiile făcute de Andrei, referindu-se şi el pas de pas la epistola către Evrei. La'nceput de tot afirmă, că natura cea neschimbabilă [înţelege Logosul] nu s'a prefăcut în natura trupului, ci a luat natura umană şi pe aceasta a pus-o mai presus de arhiereii de rând, după cuvântul apostolului Paul „că orice arhiereu dintre oameni luându-se, pentru oameni se pune întru cele ce sunt către Dumnezeu".[3] Apoi ceva mai departe — având în vedere cele ce se zic în prima parte a capitolului 5, întreabă: Prin urmare cine este cel desăvârşit în virtute prin necazuri şi nedesăvârşit din fire? Cine a învăţat din experienţă ascultarea, pe care mai'nainte n'a cunoscut-o? Cine este cel care, neputându-se mântui pe sine, a adus cu strigare mare şi cu lacrimi rugăciuni fierbinţi către

[1] Evrei, 5_8. [2] Migne, 76 col. 436—437. [3] Evrei, 5_1.

Celce îl putea mântui, cerând scăparea dela moarte? Nu este Dumnezeu-Cuvântul cel nepătimitor, cel netrupesc şi celce şterge lacrima dela toată faţa,[1] ci ceeace a fost luat de El din sămânţa lui David [τὸ ἐκ σπέρματος Δαυὶδ ληφθὲν],[2] ceeace-i muritor, ceeace-i pătimitor şi ceeace se teme de moarte. Aceasta a luat arhieria după rânduiala lui Melchisedec, aceasta era supusă slăbiciunii firii, nu Dumnezeu-Cuvântul, celce toate le poate. Paul zice: „Priviţi pe apostolul şi arhiereul mărturisirii noastre pe Isus, care a fost credincios celuice l-a *făcut*, precum şi Moisi şi toată casa lui".[3] Nimeni, învăţând în mod drept nu va zice că Dumnezeu-Cuvântul, cel necreat şi nefăcut şi împreună vecinic cu Tatăl, este făptură. Ci mai vârtos, că cel din sămânţa lui David, cel liber de tot păcatul, s'a făcut arhiereu al nostru şi jertfă — aducându-se pe Sine lui Dumnezeu pentru noi, dar având se 'nţelege în sine pe Cuvântul lui Dumnezeu cel unit în mod nedespărţit.

In răspunsul extins pe care i l-a dat Ciril[4] lui Andrei spune, că este natural ca aceia cari calomniază pe toată linia naşterea cea după trup a Cuvântului şi resping numirea de Născătoare de Dumnezeu, să lapede şi faptele iconomiei.

Un lucru stă însă, că aceste adevăruri pot fi apercepute numai prin credinţă, căci zice profetul Isaia: „Dacă nu veţi crede, nici nu veţi înţelege".[5] De aceea cel mai bun lucru este, ca ei să creadă sfintelor Scripturi, să-şi dea votul pentru adevăr, mărturisind că Cuvântul cel unul-născut al lui Dumnezeu — celce este în sânurile Tatălui, prin care şi în care sunt toate — s'a făcut trup, nerăbdând prefacere, sau amestecare, ci fiind pururea după natură, ceeace era şi este şi va fi. Născându-se după trup din Sfânta Fecioară a fost numit Fiu al Omului şi s'a împărtăşit asemenea nouă tru-

[1] Isaia, 25_8. [2] Observă neutrul foarte important.
[3] Evrei 3_{1-2}. [4] Migne, 76 col. 364—365, 368—369.
[5] Isaia, 7_9.

pului şi sângelui.[1] Cine primeşte odată această credinţă cinstită şi prea adevărată, aceluia îi par uşoare de admis toate cele ce urmează.

Ciril trece apoi la combaterea acelor cuvinte ale lui Nestorie, cari l-au determinat să conceapă anatematisma de faţă. Ca mijloc de argumentare îi servesc cuvintele apostolului Paul, că „Hristos s'a deşertat pe Sine chipul robului luând... şi s'a smerit, ascultător făcându-se până la moarte".[2] Ce? Cum? Au doară Hristos a crescut şi a ajuns arhiereu pe încetul? Dacă a crescut, atunci în ce fel se zice că s'a deşertat şi s'a umilit? Deşertarea nu poate consta în câştigarea de cinste şi mărire — cum este de fapt cazul cu natura umană a lui Hristos — căci atunci ea peste tot nu mai este deşertare. La aceasta ei[3] obiectează: Dacă însuşi Cuvântul lui Dumnezeu s'a făcut arhiereu, cine este mai mare decât El şi cui să-i servească prin lucrarea preoţiei? Ciril răspunde astfel: Vom zice iarăşi: Crede, că Fiul lui Dumnezeu — deşi după natură este Dumnezeu şi în chipul lui Dumnezeu — nu răpire a socotit a fi egal cu Dumnezeu, ci s'a deşertat chipul robului luând... El s'a făcut om. Odată ce s'a făcut om şi a luat chipul robului, cum va mai socoti de un lucru mic şi nepotrivit cu iconomia, să se numească apostol şi arhiereu? Şi cum va mai lăpăda cele ale naturii umane?

Din tot ce-a spus Andrei cu privire la anatematisma aceasta, Ciril s'a legat mai ales de explicarea, pe care a dat-o el cuvintelor: „Şi deşi era Fiu a învăţat ascultarea din cele ce a pătimit",[4] arătând contrazicerea în care se află el prin ceeace zice şi prin ceeace face de fapt. Andrei face tainei nedreptate, atunci când de o parte mărturiseşte că este numai „un" Fiu, că nu despărţeşte nici într'un fel în două pe cel din sămânţa lui David şi pe Cuvântul lui Dumnezeu, iar pe de altă parte îm-

[1] Evrei, 2_{14}. [2] Fil. 2_{7-8}.
[3] Adecă Nestorie şi cei de-o socotinţă cu el. [4] Evrei, 5_{8}.

părţeşte lucrările iconomiei între Dumnezeu şi om. In realitate el ar trebui să susţină, că fiind unul şi acelaş deodată şi Dumnezeu şi om, toate sunt ale Lui şi cele dumnezeeşti şi cele omeneşti. Aşa, că dacă se zice despre El un lucru, care se cuvine exclusiv lui Dumnezeu, îl privim de adevărat deoarece ştim că este Dumnezeu, iar dacă se zice un lucru omenesc, iarăş îl admitem, pentrucă pe El îl mărturisim şi ca Dumnezeu în trup şi sânge.

Mii de mii de îngeri îi slujesc Cuvântului şi serafimii stau în jurul tronului Său. Cu toate acestea, când s'a făcut om a fost numit şi arhiereu, fireşte nu în sensul că ar aduce jertfă unui Dumnezeu mai mare decât El, ci ca unul care îşi aduce jertfă Sieşi şi Tatălui. Dumnezeu-Cuvântul este numit arhiereu, nu după natura sa divină, considerată în afară de trup, ci în virtutea naturii umane, pe care o are ca pe a sa proprie. Acelaş, ca om aduce jertfe, iar ca Dumnezeu şade împreună cu Tatăl pe tronul cel dumnezeesc.

Ciril[1] înainte de a răspunde la obiecţiile pe care le-a făcut Teodoret acestei anatematisme, îi expune şi acestuia încăodată pe larg toată învăţătura referitoare la întrupare. Aici renunţ la reproducerea ei, căci altfel ar fi inevitabilă o repeţire prea mare.

Teodoret zice, că numai cel din sămânţa lui David este arhiereu, având se'nţelege în el şi pe Cuvântul lui Dumnezeu, cel unit în mod nedespărţit... Dar ce unire este aceea care zice, că numai cel din sămânţa lui David este arhiereu? Dacă unirea este adevărată atunci la tot cazul nu mai sunt doi, ci unul singur, din ambele [naturi], adecă Hristos. De aici reiese în mod evident, că de fapt ei nu admit o unire adevărată, ci numai una venită de dinafară şi relativă, pe care o avem şi noi ca unii ce ne-am făcut părtaşi naturii sale, prin Duhul Sfânt.[2]

---

[1] Migne, 76 col. 437, 440—441 şi 444—445. [2] II. Petru 1_4.

Cine primeşte unirea adevărată nu îndrăzneşte să pună întrebări ca acelea pe care le-a pus Teodoret, b. o.: Cine este cel desăvârşit în virtute prin necazuri? Cine a învăţat din experienţă ascultarea, pe care n'a cunoscut-o înainte de experienţă? etc. Şi aceasta, pentrucă ştie, că El este Dumnezeu întrupat.

Dumnezeu-Cuvântul făcându-se om, nu s'a ruşinat de măsura naturii umane... El a plâns ca om, pentruca să îngroape lacrimile noastre; a fost fricos după iconomie lăsând trupul să sufere ale sale, pentruca să ne facă pe noi mai îndrăzneţi;... a fost slab cu trupul, pentruca să înceteze slăbiciunea noastră; a făcut rugăciuni şi cereri fierbinţi, pentruca rugăciunile noastre să se învrednicească de ascultarea Părintelui şi a dormit, pentruca să ne înveţe pe noi să nu dormim în ispite, ci mai vârtos să ne rugăm.

Anatematisma XI proclamă în mod solemn că trupul Domnului este făcător de viaţă. Acest trup este făcător de viaţă, pentrucă este exclusiv şi propriu al Logosului, care toate le poate însufleţi, iar nu al altuia care ar fi fost unit cu Logosul numai după demnitate, adecă având numai locuirea divină, cum este cazul la sfinţi.

La formularea anatematismei de mai sus a avut Ciril în vedere îndeosebi sfânta euharistie. Acest lucru rezultă cu deplină claritate din epistola sinodală, în care se zice: „Este necesar să mai adăugăm şi aceea, că vestind moartea cea după trup a Unuia-născut Fiului lui Dumnezeu, adecă a lui Isus Hristos şi mărturisind învierea cea din morţi şi înălţarea la ceriuri, săvârşim jertfa cea nesângeroasă în biserici. Şi aşa participăm la binecuvântările mistice şi ne sfinţim, părtaşi făcându-ne sfântului trup şi cinstitului sânge al Mântuitorului nostru al tuturor, Isus Hristos. Nu-l primim ca pe un trup de rând — să nu fie! Nici ca pe al unui bărbat, care a fost sfinţit şi împreunat cu Cuvântul după unitatea demnităţii, adecă ca pe unul, care a avut locuirea divină, ci ca făcător de viaţă cu adevărat şi

propriu al Cuvântului însuşi. Dumnezeu fiind viaţă după natură, deoarece s'a făcut una cu propriul său trup, l-a făcut şi pe el făcător de viaţă. Aşa încât dacă zice către noi: „Amin, amin zic vouă, dacă nu veţi mânca trupul Fiului Omului şi nu veţi bea sângele Lui, nu veţi avea viaţă întru voi",[1] nu-l socotim ca pe al unui om asemenea nouă [cum va fi trupul omului făcător de viaţă, numai după natura sa proprie?], ci ca pe unul care a devenit cu adevărat propriu al Celui ce s'a făcut şi s'a numit pentru noi Fiu şi Om".

Cuvintele ultime ne desvălesc şi laturea polemică a anatematismei. Ea a fost îndreptată împotriva învăţăturii lui Nestorie despre euharistie, conform căreia noi ne împărtăşim numai cu trupul şi sângele *omului* unit cu Logosul, iar nu cu trupul şi sângele Logosului însuşi.

Teodoret[2] i-a adus lui Ciril — în legătură cu această anatematismă iarăşi învinuirea de apolinarism. Aşa îl acuză, că n'a făcut nicăiri pomenire de un trup însufleţit; că n'a mărturisit pe cel luat [de către Dumnezeu-Cuvântul]: om desăvârşit; că urmând dogmelor lui Apolinarie a vorbit pretutindeni numai de trup; că a pus în locul sufletului pe Dumnezeu-Cuvântul [*αὐτὸν δὲ εἶναι ἀντὶ ψυχῆς τῇ σαρκί*] şi în fine, că prin numiri şi cuvinte noui a întrodus ideea amestecării. Iar la urmă expunându-şi punctul de vedere propriu zice: „Noi zicem, că trupul însufleţit şi raţional al Domnului este făcător de viaţă, pentru divinitatea cea făcătoare de viaţă, care i-a fost unită.... Dumnezeu-Cuvântul nu s'a prefăcut în natura trupului, ci El are ca trup propriu natura luată şi pe ea a făcut-o prin unire, făcătoare de viaţă". Andrei[3] atacă prea deasa întrebuinţare a cuvântului „propriu", pentrucă ea ne-ar face să credem, că trupul Domnului nu aparţine naturii noastre.[4] Se

---

[1] Ioan, 6_{53}. [2] Migne, 76 col. 445 şi 448.

[3] Migne, 7? col. 369 şi 372.

[4] τὸ γὰρ συνεχῶς λέγειν αὐτὴν ἰδίαν, ἐξαιροῦντος ἐστι τὴν Δεσποτικὴν σάρκα εἶναι τῆς ἡμετέρας φύσεως.

poate ca prin cuvântul „propriu" Ciril să nege în mod ascuns, că trupul lui Hristos ar aparţine naturii noastre, pentrucă altădată a spus: „Şi pruncul nu era ca şi noi.... ci dumnezeesc, ca [unul] mai presus de noi şi din ceriuri".[1] Deasemenea i-a mai obiectat, că de ce interzice unirea după demnitate şi autoritate. Nici o numire nu este aşa de adecvată ca aceasta pentru a exprima unirea supremă şi neamestecarea naturilor.

Ciril i-a dat lui Teodoret un răspuns aşa cum l-a meritat acesta, după obiecţiile pe care i le-a făcut.[2] Acesta nu se ruşinează să spună — zice Ciril — că el ar ascunde, sub alte numiri, ideea amestecării. De asemenea nu se ruşinează să afirme, că el ar fi zis, că trupul unit cu Logosul este neînsufleţit. Prin aceste învinuiri el cuprinde de fapt şi pe evangelistul Ioan, care fără să amintească ceva despre sufletul raţional a zis: „Şi Cuvântul *trup* s'a făcut".[3] Ba chiar şi pe Mântuitorul tuturor Hristos, care a zis: „Amin, amin zic vouă, de nu veţi mânca *trupul* Fiului Omului şi nu veţi bea sângele lui, nu veţi avea viaţă întru voi",[4] sau, „Cela ce mănâncă *trupul* meu şi bea sângele meu, rămâne întru mine şi Eu întru el",[5] sau „Iar pâinea pe care Eu o voiu da *trupul* meu este, pe care Eu îl voiu da pentru viaţa lumii".[6] In locurile de mai sus încă nu se face nici o amintire despre sufletul raţional, dar se ştie, că atunci când se zice cuvântul „trup", se înţelege omul. Evangelistul ştie, că zicând: „Şi Cuvântul trup s'a făcut", implicit a făcut pomenire şi de sufletul raţional. Sf. Părinţi n'au zis, că Dumnezeu-Cuvântul a luat un om, ci au zis că El s'a făcut om, adecă şi-a unit sieşi un trup, având suflet raţional. Iar cât priveşte unirea, ea a fost „neamestecată şi absolut liberă de prefacere".

[1] Migne, 77 col. 777. [2] Migne, 76 col. 448—449.

[3] Ioan, 1_{14}. [4] Ioan, 6_{53}.

[5] Ioan 6_{56}. [6] Ioan, 6_{51}.

Lui Andrei i-a răspuns Ciril următoarele:[1] Trupul Domnului se zice, că este „propriu" al Logosului, cu toate că este deofiinţă cu al nostru. Prin „propriu" se înţelege aceea, că el îi aparţine Logosului în măsura în care zicem, că ne aparţine fiecăruia din noi însuşi trupul nostru.... Prin cuvintele citate de către Andrei, că „pruncul nu era caşi noi.... ci dumnezeesc, ca [unul] mai presus de noi şi din ceriuri", n'a voit să spună, că Domnul şi-a adus trupul din ceriuri, ci numai atâta, că Domnul fiind de sus, s'a numit tot de sus şi din ceriuri, chiar şi atunci când s'a făcut Fiu al Omului, adecă atunci când şi-a unit trupul în mod negrăit şi neînţeles, nestricat şi neamestecat. Afară de acestea să mai ştie Andrei, că nu el, Ciril, este primul care a folosit terminul de „propriu", căci el se găseşte deja la renumitul episcop şi părinte al Alexandriei, Atanasie.

Precum vedem Andrei l-a înţeles pe Ciril absolut fals, căci acesta n'a voit să arate prin cuvântul „propriu", originea trupului, ci gradul de intimitate al unirii sale cu Logosul... Ciril a mai discutat pe lângă cele de mai sus şi învăţătura lui Nestorie referitoare la euharistie, desvoltată îndeajuns în alte părţi ale lucrării de faţă.

Anatematisma XII se referă la partea culminantă din opera răscumpărătoare a Domnului nostru Isus Hristos, la însaşi patima, moartea şi învierea sa din morţi. Comentând Ciril această anatematismă în epistola sinodală, zice următoarele: „Mărturisim după Scripturi, că însuşi Fiul cel născut din Dumnezeu Tatăl şi Dumnezeul Unul-născut a pătimit pentru noi, deşi este nepătimitor după propria sa natură. Era în trupul cel răstignit, *însuşindu-Şi fără durere patimile trupului propriu.* Deşi după natură este viaţă, fiind însuşi învierea, prin harul lui Dumnezeu a gustat moartea pentru toţi, dând lui Dumnezeu propriul său trup. Prin putere nespusă a pătimit moartea, pentruca să se facă mai întâi în

[1] Migne, 76 col. 372—373 şi 376.

propriul său trup primul născut din morţi şi începătură celor adormiţi şi să pregătească prin harul lui Dumnezeu naturii omului calea pentru reîntoarcerea la nestricăciune, chiar aşa dupăcum am zis: „Să guste moartea pentru toţi".[1] A treia zi a înviat prădând iadul. Chiar dacă se zice, că învierea morţilor se face prin om,[2] înţelegem pe Cuvântul lui Dumnezeu făcut om. Prin El a fost zdrobită stăpânia morţii. Ca un singur Fiu şi Domn va veni la vreme întru mărirea Tatălui să judece lumea întru dreptate, precum este scris".[3]

Anatematisma însaşi precum şi explicarea dată ei mai sus a fost îndreptată împotriva tuturor acelor expresiuni ale lui Nestorie, prin cari acesta a exclus pe Cuvântul lui Dumnezeu dela patimă, răstignire, moarte şi înviere, ca pe unul care posedă fire nepătimitoare.

Teodoret s'a mişcat prin observaţiile pe care le-a făcut cu privire la această anatematismă,[4] mai mult sau mai puţin în cercul vederilor lui Nestorie. Pentruca să poată conclude împotriva lui Ciril, că nu Dumnezeu-Cuvântul a pătimit, a atribuit şi el patimile trupului nu persoanei Cuvântului, ci naturii sale divine, care se'nţelege că este nepătimitoare. „Patimile sunt proprii celui pătimitor — zice el — căci cel nepătimitor este mai presus de patimi. Aşa dară chipul robului a pătimit, fiind bine înţeles cu el [şi] chipul lui Dumnezeu, care — permiţându-i să pătimească pentru mântuirea cea născută din patimi — şi-a însuşit patimile pentru unire. Deci nu este Hristos celce a pătimit, ci omul pe care l-a luat Dumnezeu din noi". De aceea zicea Domnul nostru Isus Hristos către Iudei: „Ce căutaţi a mă omorî pe mine om, care am grăit vouă adevărul";[5] şi într'alt loc: „Stricaţi biserica aceasta şi în trei zile o voiu ridica pe ea".[6] A fost cel stricat din David, şi pe acesta l-a înviat Dumnezeu-Cuvântul cel unul-născut,

---

[1] Evrei, 2_9. [2] I Cor. 15_{21}. [3] Ps. 97_9.

[4] Migne 76 col. 449. [5] Ioan 8_{40}. [6] Ioan 2_{19}.

care s'a născut mai înainte de veci în chip nepătimitor din Dumnezeu-Tatăl.

Andrei a căutat şi la ultima anatematismă să-l pună pe Ciril în contrazicere cu sine însuşi, în felul următor:[1]

Ciril a spus în epistola cătră monachi, că natura divină nu poate pătimi, iar acum în anatematisma de faţă zice, că ea pătimeşte prin trup. Dar de fapt „n'a pătimit Dumnezeu cel unit cu trupul, ci trupul cel unit cu Dumnezeu-Cuvântul a suferit — după îngăduirea acestuia — cele ce-i sunt proprii". Expresiunea ἔπαθε σαρκί o foloseşte Ciril pentru înşelarea celor mai simpli şi ea însamnă tot atâta cât μετὰ σαρκὸς παθεῖν. Dar a zice, că El a pătimit μετὰ σαρκὸς, inseamnă a mărturisi că este pătimitor.

Fiul a pătimit, sau după natura sa divină, sau în afară de ea. Dacă zicem, că Fiul a pătimit după natura sa divină, atunci şi Dumnezeu-Tatăl va fi pătimitor, pentrucă este deofiinţă cu Fiul; dacă însă mărturisim, că numai Fiul a pătimit, ca unul apt pentru patimă, iar Dumnezeu-Tatăl, nu — atunci vestim heterousia acestuia din urmă şi lăudăm împreună cu ereticii dumnezeirea Fiului ca pătimitoare, iar pe a Tatălui ca nepătimitoare.

Dacă se zice, că a pătimit în afară de natura sa, atunci întrebăm: Care patimă este mai tare decât natura divină, încât să fi putut atrage pe Cel nepătimitor după natură, la patima cea din afară? Voinţa sa? Ea nu poate fi, căci este nepătimitoare; deasemenea nu pot fi nici lncrurile pe care ea le voeşte, pentrucă acelea sunt amăsurate ei. De regulă se obiectează: Ce este mai demn decât a mântui neamul omenesc?... Dar mântuirea constă în trecerea la nepătimire. Atunci cum a putut fi mântuit neamul omenesc, dacă chiar şi natura nepătimitoare a fost trasă la patimă. Mântuirea nu s'a făcut aşa, că Stăpânul Hristos s'ar fi coborît după natura sa divină, ci El a ridicat prin trupul său sfânt toată umanitatea

[1] Migne, 76 col. 377 şi 380.

la înălţime, a atras-o la ceriuri pe cea care stătea jos la pământ şi pe cea lipsită de îndrăzneală a învrednicit-o din nou de filiaţiune.

Ciril a conceput răspunsul ultim pe care i l-a dat lui Teodoret astfel: [1]

Deoarece pătimirea îi era lumii spre mântuire — iar Dumnezeu-Cuvântul nu putea pătimi în natura sa divină — s'a recurs la iconomie. El şi-a făcut de al Său propriu un trup capabil de pătimire, pentruca să se zică, cumcă a pătimit prin cel apt pentru pătimire, deşi El a rămas nepătimitor după natura divină. Pentrucă a pătimit cu trupul de bună voe El este şi se numeşte Mântuitorul tuturor, după cuvântul apostolului Paul, care a zis: „Prin harul lui Dumnezeu a gustat moartea pentru toţi". [2]

Trupul care a gustat moartea a fost al Său propriu. Căci altcum în ce fel a fost din iudei după trup, Hristos şi Dumnezeu, celce este peste toate şi binecuvântat în veci? [3] In moartea cui suntem botezaţi? [4] Şi a cui înviere vestind ne îndreptăm? Dumnezeu-Cuvântul după propria sa natură este mai presus de moarte, mai bine zis este viaţă. Au doară suntem botezaţi în moartea unui om de rând? Şi prin credinţa în el ne-am îndreptat? De sigur, că nu! Mărturisim, că Dumnezeu întrupat a pătimit pentru noi după trup, îi vestim moartea şi învierea şi astfel lăpădăm dela noi greutatea păcatului.

Lui Andrei îi răspunde Ciril [5] cu compătimire, că se luptă şi asudă înzadar, deoarece se extinde la lucruri superflue şi pe care nu le profesează nimeni. Căci cine este atât de stupid să definească de pătimitoare, fiinţa cea mai presus de toată pătimirea?... Misterul iconomiei ne spune, că Fiul cel Unul-Născut din Tatăl s'a făcut om, luându-şi de al său propriu trupul sfânt din fericita Fecioară Maria.

---

[1] Migne, 76 col. 449 şi 452. [2] Evrei, 2_9.
[3] Romani, 9_5. [4] Romani, 6_3.
[5] Migne, 76 col. 380—381 şi 384.

Patimile acestui trup sunt — prin împropriere iconomică — chiar ale sale. Se'nţelege, că ele păstrează pretutindeni nepătimirea naturii sale divine. De aceea când se zice, că pătimeşte, nu socotim că El ar pătimi în propria sa natură divină, ci mai vârtos că El îşi însuşeşte patimile propriului său trup.... Unul şi acelaş este deodată şi Dumnezeu şi om, adecă nepătimitor după natura divină şi pătimitor după natura umană. De aceea nu-i de loc absurd a zice, că cel apt pentru patimă [trupul] a pătimit, iar cel nepătimitor [natura divină] a rămas fără să cunoască patima.

INCHEIERE.

Prin expunerile de mai sus am ajuns la sfârşitul lucrării mele. Incheind nu voiu mai face altceva decât să scot concluziile mai importante în legătură cu anatematismele şi să spun câteva cuvinte despre convocarea sinodului din Efes. Concluziile ar fi următoarele:

a) Anatematismele ne prezintă pe Ciril autorul lor ca pe un teolog adânc şi foarte versat. Numai având aceste calităţi a putut formula anatematismele cu atâta cunoştinţă de cauză, încât lui Nestorie i-a fost închisă orice uşă de scăpare.[1]

b) Anatematismele cuprind în forma cea mai condensată christologia lui Ciril. Această christologie este antipodul christologiei lui Nestorie... La Nestorie predomină tendinţa de separare şi distanţare a celor două naturi, pe când la Ciril tendinţa de unificare a lor; Nestorie admite în Isus Hristos pe lângă două naturi şi două persoane naturale, iar Ciril admite două naturi şi numai o persoană, aceea a Logosului; Nestorie profesează o unire morală, Ciril una ipostatică, personală; pentru Nestorie, Hristos este „unul" numai în urma unirii celor două persoane naturale în persoana cea nouă a unirii, pentru Ciril

[1] Tixeront, o. c. pg. 42.

Hristos este „unul" fiindcă persoana sa este absolut identică cu persoana Logosului considerat în starea incarnaţiunii.

c) Ciril n'a fost apolinarist. Din epistolele sale, dar mai ales din răspunsurile hotărîte pe care le-a dat obiecţiunilor lui Andrei şi Teodoret rezultă cu deplină evidenţă, că el nu poate fi învinuit de nici una din învăţăturile caracteristice apolinarismului. A învăţat limpede că Isus Hristos a avut şi suflet raţional şi că prin urmare persoana Logosului n'a ţinut, în trup, locul sufletului. Vorbind despre patimile Domnului n'a zis, că Logosul însuşi le-ar fi suferit în chip dureros, ci a subliniat mereu, că ele au avut loc în trup şi că au fost apropriate, însuşite fără durere.

d) Anatematismele, dublul atac îndreptat împotriva lor de Andrei şi Teodoret, precum şi îndoitul răspuns al lui Ciril ne dau o icoană limpede, deoparte despre christologia antiochiană şi cea alexandrină, iar de altă parte despre cearta care — tocmai din pricina deosebirilor dintre ele — desbina biserica orientului în preajma sinodului din Efes.[1]

Incă în 19 Noemvrie 430, deci înainte de sosirea anatematismelor la Constantinopol, împăratul Teodosie II şi împăratul apusean Valentinian III, convocaseră pentru Rusaliile anului următor [7 Iunie 431] un sinod general la Efes.[2] Nestorie era absolut convins de adevărul christologiei sale. De aceea nu este nici o mirare, că a refuzat iscălirea anatematismelor şi că a răspuns prin cele 12 contra-anatematisme ale sale. Dela sinodul convocat el nu aştepta decât aprobarea fără doar şi poate a vederilor sale. Dar realitatea a fost să fie alta. Sinodul, care ce-i drept a decurs cam zgomotos, a condamnat pe Nestorie şi a dat pecetea ecumenicităţii învăţă-

---

[1] Cf. P. Mahé, în Hefele—Leclercq, o. c. pg. 285 nota 1.

[2] Hefele—Leclerq, o c. 288 şi E. Amann, o. c. pg. 107. Vezi decretul de convocare în traducere românească la I. Mihălcescu o. c. pg. 53 sq.

turii lui Ciril, aşa cum a fost ea formulată în epistola sa dogmatică şi care se'nţelege că nu este întru nimic deosebită ca fond de cea cuprinsă în anatematismele sale.

ANEXE.

A.

REZUMATUL EPISTOLEI CĂTRĂ MONACHI.[1]

Domnul nostru Isus Hristos este Dumnezeu. De aceea şi Sf. Fecioară, care l-a născut este Născătoare de Dumnezeu [θεοτόκος]. Aceasta este învăţătura sfinţilor ucenici ai Domnului, deşì ei n'au amintit anume cuvântul [κἂν εἰ μὴ τῆς λέξεως πεποίηνται μνήμην]. Aşa a învăţat părintele Atanasie, care a împodobit tronul bisericii din Alexandria, de toţi ani 46 cu numărul [col. 13]. Părinţii dela Niceia încă au numit pe Cuvântul lui Dumnezeu cel întrupat „un", Domn Isus Hristos [ὠνόμαζε δὲ τὸν ἐκ θεοῦ Λόγον ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν col. 17].

Numele χριστοτόκος = Născătoare de Hristos dat Fecioarei Maria nu este corect, pentrucă el nu-i revine exclusiv ei, ci şi tuturor acelor maice, cari au născut „Hristoşi", adecă oameni unşi de Duhul Sfânt. Dacă şi alte maice pot fi numite χριστοτόκοι = născători de Hristoşi, în schimb numai Fecioara Maria poate fi numită θεοτόκος = Născătoare de Dumnezeu [col. 20].

Fecioara Maria n'a născut un om de rând [ψιλὸν ἄνθρωπον], cum suntem noi, ci pe Cuvântul lui Dumnezeu, pe Dumnezeul natural şi adevărat, care s'a făcut om. Asta nu înseamnă, că ea este maica divinităţii. Nu! Cuvântul cel viu şi ipostatic s'a născut după natura sa divină din fiinţa lui Dumnezeu-Tatăl, iar în zilele cele din urmă s'a făcut şi om, adecă s'a unit cu un trup, care are suflet raţional [ψυχὴ λογική]. Aşa se zice, că s'a născut şi „trupeşte" din femee.

---

[1] Migne, 77 col. 9—40. Vezi Nr. 4 al revistei din anul curent, pag. 147—148.

Taina naşterii trupeşti a Cuvântului lui Dumnezeu are oarecare asemănare cu naşterea noastră. O maică dă naştere propriu zis numai trupului, în care Dumnezeu insuflă apoi sufletul. Cu toate acestea nime nu o numeşte numai născătoare de trup [σαρκοτόκος], nici numai născătoare de suflet [ψυχοτόκος], ci născătoare de om [ἀνθρωποτόκος], compus din trup şi suflet. Aşa este şi la Emanuil. Cuvântul a luat trup şi s'a născut „trupeşte" din femee, precum se naşte şi sufletul omului împreună cu trupul său propriu [τῷ ἰδίῳ συναπογεννᾶται σώματι, col. 21].

Cuvântul lui Dumnezeu n'a locuit numai într'un om născut din femee şi deosebit de El, căci în acest caz locul din Fil. 2_{6-7}: „Carele în chipul lui Dumnezeu fiind nu răpire a socotit a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci s'a deşertat pe Sine [ἑαυτὸν ἐκένωσεν] chipul robului luând, întru asemănarea oamenilor făcându-se", ar rămânea fără sens. Simpla locuire într'un om încă nu este „deşertare". Dumnezeu locuieşte şi'n ceice păzesc poruncile sale [1] şi cu toate acestea nu zicem, că se „deşertează pe Sine" [col. 24]. Deşertarea constă într'aceea, că însuşi Cuvântul lui Dumnezeu a luat sămânţa lui Avraam şi s'a împărtăşit trupului şi sângelui. Dacă Isus Hristos ar fi fost un simplu om, deosebit, şi'n afară de persoana Cuvântului lui Dumnezeu, atunci n'ar fi putut lua sămânţa lui Avraam, nici nu s'ar fi putut asemăna întru toate fraţilor.[2] Emanuil nu este din două lucruri — din divinitate şi umanitate — separat luate şi înţelese. „*Unul*" este Domnul Isus Hristos, un Fiu cu adevărat, Dumnezeu şi Om deodată. El nu-i om îndumnezeit asemenea celor după har, ci mai vârtos Dumnezeu adevărat apărut în formă omenească pentru noi [θεὸς δὲ μᾶλλον ἀληθινὸς ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ πεφηνῶς δι' ἡμᾶς, col. 28—29].

Isus Hristos nu este nici organ al divinităţii şi nici om teofor [οὔτε θεότητος ὄργανον, οὔτε ἄνθρωπος θεοφόρος], dupăcum zic unii,[3] pentrucă Ioan Boteză-

[1] Ioan, 14_{23}. [2] Evrei, 2_{16-17}. [3] Aluzie la Nestorie.

torul vorbeşte lămurit despre *„Domnul"*, căruia iudeii trebuiau să-i pregătească calea [col. 32]. Isus Hristos nu este om luat din femee, pentruca Cuvântul lui Dumnezeu să săvârşească prin el minuni şi să predice cuvintele evangelice. Nu! Căci fiecare din profeţi este organ al divinităţii şi mai presus de toţi Moisi, care a făcut atâtea minuni şi fapte mari. Dacă Isus Hristos este pus în rândul organelor lui Dumnezeu, atunci El nu are nimic în plus, faţă de ceice au fost mai 'nainte, nu-i depăşeşte de loc. Ori, Paul ne învaţă lămurit, că Moisi a fost numai slugă [θεράπων] în casă,[1] iar Isus Hristos, Domn peste casa sa.

Cuvântul s'a făcut trup şi a răbdat crucea şi moartea, deşi ca Dumnezeu este „viaţa". Cum se zice că viaţa moare? Precum la moartea trupurilor pământeşti nu se strică şi sufletele împreună, aşa este şi Emanuil. Logosul a fost în trupul cel din femee, ca într'al său propriu. La vremea cerută l-a dat spre moarte — nesuferind deloc în firea sa proprie, căci El este viaţă şi de viaţă făcător — şi şi-a însuşit cele trupeşti, pentruca să se zică, că El însuşi a suferit şi a murit şi a răscumpărat lumea cu sângele propriu. Fiind tot El şi „viaţa", după scurtă vreme a şi înviat, nimicind moartea şi stăpânirea ei [col. 36]. Dacă ar fi murit pentru noi numai un om de rând, atunci el n'ar fi putut învia, iar fără înviere credinţa noastră este zădarnică,[2] [col. 37].

Emanuil este Dumnezeu cu adevărat, Rege după fire şi Domn al măririi răstignit.[3] De aceea Sf. Fecioară trebue numită fără nici o îndoială Născătoare de Dumnezeu [θεοτόκος], col. 40.

---

[1] Evrei 3_{1-6}.

[2] I Cor. 15_{14}.

[3] I. Cor. 2_8.

B.

EPISTOLA II A LUI CIRIL CĂTRĂ NESTORIE NUMITĂ ŞI EPISTOLA DOGMATICĂ.[1]

„Sinodul cel sfânt şi mare[2] a zis, că însuşi Fiul, cel unul-născut — cel născut din Dumnezeu după natură, Dumnezeul cel adevărat din Dumnezeul cel adevărat, lumina cea din lumină, Cel prin care Dumnezeu-Tatăl toate le-a făcut — s'a pogorît, s'a întrupat şi s'a făcut om; a pătimit, a înviat a treia zi şi s'a suit la ceriuri. Acestor cuvinte şi dogme trebue să le urmăm şi noi şi să înţelegem ce însemnează aceea, că: Cuvântul lui Dumnezeu s'a întrupat şi s'a făcut om? Nu zicem, că natura Cuvântului s'a făcut trup transformându-se, nici că s'a prefăcut într'un om întreg, din trup şi suflet. Mai vârtos zicem, că Cuvântul unindu-şi sieşi ipostatic un trup însufleţit de un suflet raţional, s'a făcut om în chip negrăit şi necuprins. A fost numit Fiul Omului. Dar nu numai după voinţă sau bunăplăcere, nici numai în luarea persoanei singure. Naturile împreunate spre unirea cea adevărată sunt diferite, dar Hristos şi Fiul este „Unul" din ambele. Prin unire n'a fost înlăturată diferenţa naturilor. Ele — divinitatea şi umanitatea — ne-au constituit mai vârtos prin acea inexplicabilă şi negrăită împreunare spre unire, pe „Unul" Domnul Isus Hristos şi Fiul. Şi aşa — deşi s'a născut din Tatăl şi are existenţă mai 'nainte de veci — se zice, ca s'a născut şi din femee *după trup*. Dar nu în sensul, că natura lui divină şi-a luat începutul existenţei în Sf. Fecioară, nici că după naşterea cea din Tatăl, aceasta ar fi avut lipsă pentru sine însăşi — în mod necesar — de o a doua naştere. Este lucru nebunesc şi prost a zice, că Celce există mai înainte de tot veacul şi este împreună vecinic cu Tatăl a avut lipsă de un al doilea început al existenţei. Se zice, că s'a născut trupeşte, deoarece

[1] Vezi Nr. 4 al revistei din anul curent pag. 148—149. [2] Din Niceia.

pentru noi şi pentru a noastră mântuire şi-a unit sieşi ipostatic natura umană şi a ieşit din femee. Din Sf. Fecioară nu s'a născut un om de rând, peste care s'a coborît apoi Cuvântul, ci [Cuvântul] fiind unit [cu omul] chiar din pântecele ei şi însuşindu-şi naşterea ca pe cea a trupului său propriu se zice, că a răbdat naştere trupească. In acelaş fel zicem şi că El a pătimit şi a înviat. Cuvântul lui Dumnezeu n'a suferit fie rănile, fie găurile cuielor, fie celelalte răni în natura sa proprie — natura divină este nepătimitoare, pentrucă-i netrupească — ci pentrucă *propriul său trup* le-a pătimit acestea se zice din nou, că El a pătimit pentru noi. Celce nu poate pătimi era în trupul cel pătimitor. In acelaş fel înţelegem şi despre moarte. După natură, Cuvântul lui Dumnezeu este nemuritor şi nestricăcios, viaţă şi de viaţă făcător. Dar iarăşi deoarece prin harul lui Dumnezeu, după cum zice apostolul Paul, propriul său trup a gustat moartea pentru toţi,[1] se zice că El a pătimit moartea pentru noi. Nu că doară ar fi ajuns cu natura sa divină la gustarea morţii [căci este nebunie a zice, sau a gândi aceasta], ci precum am zis deja adinea-ori, trupul său a gustat moartea.

Sculându-se trupul său, iarăşi Lui i se atribue învierea. Nu caşicum ar fi căzând în stricăciune — să nu fie! ci pentrucă şi-a înviat iarăşi trupul său.

Să mărturisim „un" Hristos şi Domn, dar nu *împreună* închinându-I-ne Lui ca unui om alăturea de Logos — pentruca nu cumva prin acel „*împreună*" [*σύν*] să se întroducă ideia unei despărţiri — ci închinându-I-ne ca Unuia şi Aceluiaş. Aceasta, pentrucă trupul Cuvântului nu este străin de El, cu el şade doar împreună pe tron chiar şi cu Tatăl. Dar iarăşi nu şed împreună ca doi fii, ci ca „Unul", unit cu propriul său trup. Dacă lăpădăm *unirea ipostatică*, fie ca neînţeleasă, fie ca nepotrivită, cădem în greşală de-a vorbi despre doi fii. Căci atunci este absolută nevoe de-a distinge şi a zice, că omul a fost

[1] Evrei, 2 9.

cinstit separat cu chemarea de fiu, iar pe de altă parte iarăşi separat Cuvântul lui Dumnezeu, care în mod natural are numele şi lucrarea filiaţiunii.

Deci „Unul" Domnul Isus Hristos nu trebue despărţit în doi fii. Dacă oarecari vestesc *unirea persoanelor*,[1] prin aceasta n'am folosit nici într'un fel cuvântul cel drept al credinţei. Scriptura n'a zis, că Cuvântul şi-a unit sieşi persoana unui om, ci că s'a făcut trup. Că Cuvântul s'a făcut trup, aceasta nu înseamnă nimic altceva, decât că s'a împărtăşit asemenea nouă sângelui şi trupului. Cuvântul şi-a făcut trupul nostru al său propriu şi aşa a ieşit ca om din femee. Nu a lăpădat divinitatea şi naşterea din Dumnezeu-Tatăl, ci a rămas şi în luarea trupului ceeace era.

Acest lucru îl vesteşte pretutindeni cuvântul credinţei celei stricte. Aşa vom găsi că au cugetat sfinţii părinţi. Aşa au îndrăznit să o numească pe Sf. Fecioară: Născătoare de Dumnezeu. Din Sf. Fecioară nu şi-a luat începutul existenţei natura Cuvântului, adică divinitatea sa, ci din ea s'a născut trupul cel sfânt cu suflet raţional — cu care unindu-se Cuvântul în mod ipostatic, se zice că s'a născut după trup.

Şi acum îţi scriu acestea ca din iubirea cea în Hristos, rugându-te ca pe un frate şi mărturisind înaintea lui Dumnezeu şi a îngerilor Lui celor aleşi, să le cugeţi şi să le înveţi împreună cu noi. Pentruca să se mântue pacea bisericilor şi să rămână indisolubilă legătura iubirii şi a înţelegerii între preoţii lui Dumnezeu".[2]

Diacon NICOLAE I. POPOVICIU

[1] Aluzie la Nestorie.
[2] Migne, 77 col. 44—50.

LA SFÂNTUL NICOLAE

„Crezut-am, pentru aceea am și grăit". *2 Cor. 4,13.*

Obștea ortodoxă s'a întrunit astăzi la închinare și prăznuiește pe făcătorul de minuni sfântul Nicolae din Mira Lichiei. Sfânt, făcător de minuni, milostiv și bun, cine? Un om, un episcop din veacul al IV-lea. Da, pentru un om Biserica noastră a orânduit astăzi zi de sărbătoare, zi de cult, zi de cinstire a numelui unuia care a fost un muritor asemenea nouă. Iată un lucru la care privind rămânem mirați.

Reforma protestantă și mai ales sectele de azi, nu se pot împăca nicidecum cu asemenea prăznuiri, ba văd în ele o pricină de slăbire a credinței în Dumnezeu! *Socotință greșită.* Când eram la începutul misiunei mele în vestirea Cuvântului, socoteam, că cel mai ușor e să vorbești la praznicul unui sfânt, când nu ai altceva de făcut, decât să înșiri fapte din viața sfântului. *Cu vremea însă,* de câteori se apropia vre-un astfel de praznic, inima mi se strângea, eram muncit de gânduri mari și o întrebare mi se punea tot mai lămurit înaintea conștiinței: *Ce a făcut sfinți și neprihăniți pe bărbații, pe care noi astăzi îi prăznuim?* Ce taină le-a învăluit viața, încât și-au meritat un nume nepieritor?

De răspunsul ce-l dăm la această întrebare, atârnă și justificarea cultului ce acordăm acestor bărbați vrednici din trecutul Bisericii noastre. Ce i-a făcut pe ei sfinți? Un singur răspuns e posibil: Credința lor. Sfinții toți au fost pilde de credință vie, lucrătoare. Viața lor dreaptă și plină de lumină nu a fost decât un rod al credinței lor puternice. Toți bărbații sfințiți pe cari Biserica noastră îi cin-

steşte, au trăit din credinţă şi prin credinţă. Intru ei cuvintele apostolului Pavel s'au plinit: *dreptul din credinţă va fi viu.*

Credinţa sfinţilor a fost atât de mare, încât ne ruşinează pe noi astăzi, astfel încât de câteori prăznuim un sfânt, ar trebui să fim mâhniţi văzându-ne aşa de îndepărtaţi de ei, cu o credinţă aşa de slabă, încât uneori, văzând faptele lor, ni se pare că e vorba de fapte din poveste.

Dar Biserica prin cultul sfinţilor nu urmăreşte ruşinarea credincioşilor ei de acum, ci dimpotrivă, prin pildele ce le prezintă vrea să-i stimuleze la o credinţă mai puternică, la o viaţă mai creştină. Şi aici îşi află o înaltă justificare cultul sfinţilor, întrucât ei fiind oameni ca şi noi, vieţuind în trup pe pământ, au ştiut să coboare pe Mântuitorul atât de mult în viaţa lor, încât au slujit Lui şi numai Lui.

Astăzi, când credinţa în Dumnezeu se clatină în unele inimi, şi când Hristos este aproape cu desăvârşire expulzat din viaţa socială, sfinţii pe cari Biserica noastră îi cinsteşte, vin să ne dea lecţiuni şi încă lecţiuni usturătoare.

Iată pe sfântul Nicolae. Una din virtuţile sale mai de seamă este aceea de-a fi fost: *Indreptător credinţei.* Păzitor al acestei puternice virtuţi, pavăză şi stâlp al ortodoxiei. Credinţa a făcut din episcopul Nicolae din Mira Lichiei, omul plin de sfinţenie; credinţa l-a făcut drept, credinţa a lucrat în el minuni, credinţa l-a făcut milostiv, credinţa l-a făcut vestitor al lui Hristos, credinţa l-a îndemnat să-şi vândă averile şi să le împartă săracilor, credinţa l-a înălţat la rangul de moştenitor al împărăţiei ceriurilor, credinţa l-a făcut următor al lui Hristos.

Credinţa i-a deschis mari orizonturi sufleteşti, făcându-l vrednic de Hristos şi de apostolul Pavel: „Crezut-am, pentru aceea am grăit şi noi credem, pentru aceea şi grăim şi nu slăbim, ci de s'ar şi strica omul nostru cel dinafară, dar cel dinlăuntru se înoeşte din zi în zi. Pentrucă necazul nostru

de acum curând, trecător şi uşor, veşnică şi peste măsură mare slavă lucrează întru noi; neprivind noi la celece se văd, ci la celece nu se văd, că celece se văd sunt trecătoare, iar celece nu se văd sunt veşnice".

Iată de ce-au fost capabili oamenii de altădată, oameni cari prin credinţă erau cu mult mai aproape de Dumnezeu decât noi şi prin aceasta chiar şi-au agonisit cununa sfinţeniei.

Lecţia ce ne-o dau ne doare fără îndoială, căci privind la viaţa noastră, descoperim o sărăcie duhovnicească atât de mare, încât ne întrebăm nedumeriţi: *Unde este creştinismul nostru? Unde este credinţa noastră?*

Poate vi se par cam îndrăzneţe aceste întrebări; viaţa noastră însă, purtarea creştinilor de astăzi le justifică pe de-a'ntregul! Intr'adevăr, privind în lume destul de rar afli oameni cari să-şi fie prieteni cu adevărat; ura şi vrajba stăpâneşte sufletele. Cuvântul frate se spune doar dela gură, oamenii îşi fac complimente din politeţă, dar de cele mai multeori *numai* din politeţe.

Cu stârpirea credinţei s'a îndepărtat şi Hristos din sufletele oamenilor de azi! Şi vai, fără Hristos şi fără credinţa în El, pământul — din loc de veselie se face pustiu şi din paradis se face *vale a plângerii.*

Pildă strigătoare la cer ne este Rusia de astăzi. Ce lucruri grozave nu se petrec acolo! Şi dacă ne-am ascuţi mai bine privirea, am descoperi şi pe plaiurile ţării noastre lucruri grozave.

Egoismul nenorocit a dat naştere luptei grozave pentru existenţă, care se dă astăzi. S'ar putea face observarea, că această luptă pentru existenţă a fost mereu între oameni şi în trecut; da, va fi fost, însă desechilibrul de astăzi n'a mai fost atins până acum! Europa împreună cu America numără în zilele noastre 20 de milioane şomeri, [oameni fără lucru], capi de familii. Dacă cifra aceasta am multiplica-o cu o medie de patru, ne-ar da 80

milioane de guri. Guri care rânjesc înfometate şi trăesc dintr'o milă silită, într'o vreme când în altă parte sute de vagoane de alimente se aruncă în mare spre a fi nimicite, ca preţurile să nu scadă. Iată unde am ajuns în secolul al XX-lea. Dacă şi în trecut a fost mizerie, ea se explică mai uşor, căci şi bogăţia a fost mai redusă. Dacă ar fi să fac o asemănare, în trecut pătura menită să adăpostească pe oameni nu era destul de mare încât să-i poată cuprinde pe toţi; astăzi însă prin mijloacele culturale şi tehnice ale civilizaţiei noastre, pătura s'a întins, s'a lărgit, încât i-ar putea încăpea foarte bine pe toţi — dacă egoismul n'ar interveni, pentruca asupra unora să se acumuleze îndoită, şi înzecită, iar alţii să rămână cu desăvârşire fără adăpost. In belşugul de bogăţie din lumea noastră, numai egoismul, numai civilizaţia fără Hristos a putut creia numărul considerabil de şomeri. Oamenii veacului nostru preferă să putrezească îngrămădite avuţiile, decât ca ele să meargă în gurile care ţipă de foame.

Iată unde duc teoriile economice şi calculele savante, fără Hristos.

„Pe pământ pace, între oameni bună'nvoire". Cât de straniu sună aceste cuvinte între oamenii de acum! Cuvintele acestea cereşti ei nu le pot înţelege. Pentruce? Pentrucă sunt trupeşti şi lumeşti, pentrucă le lipseşte credinţa, duhul credinţei. Să ne rugăm Duhului sfânt, ca să trezească în noi credinţa şi s'o desăvârşească. Să ne rugăm pentru a ne face oameni duhovniceşti.

Pildă ne poate fi sfântul Nicolae, care prin faptele sale ne-a învăţat: „Să nu ne uităm la lucrurile care se văd, ci la celece nu se văd; căci lucrurile care se văd sunt trecătoare, pe când celece nu se văd sunt veşnice".

Pr. GH. SECAŞ

MIŞCAREA LITERARĂ

POMENIREA Mitropolitului Andreiu Şaguna. (Album comemorativ). Tipografia Arhidiecezană. Sibiu 1933.

Consiliul Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba-Iulia şi Sibiu a ţinut să sărbătorească cei 60 de ani împliniţi dela moartea marelui Mitropolit Andreiu, şi printr'un album care va putea împodobi cu cinste masa oricărui preot sau credincios al legii noastre. Albumul omagial, tipărit în excelente condiţii tehnice, cuprinde cuvinte şi articole de preţuire a personalităţii şi înfăptuirilor marelui dătător de legi şi datini care a fost Mitropolitul Andreiu Şaguna, semnate de Patriarhul Miron, Mitropoliţii: Pimen al Moldovei şi Nicolae al Ardealului, episcopii: Roman al Orăzii, Nicolae al Clujului şi Grigorie al Aradului, profesor Dr. D. Stăniloae, profesor I. Lupaş şi profesor Nicolae Colan. Partea a doua a albumului o alcătueşte cronica măreţelor festivităţi desfăşurate la Sibiu şi Răşinari în 1923, cu prilejul semicentenarului morţii Mitropolitului Şaguna. Numeroase ilustraţii împodobesc paginile acestui album, care, trebue să recunoaştem, a fost o foarte fericită inspiraţie a Consiliului arhiepiscopesc. N. C.

*

CARTE DE ISTORIE BISERICEASCĂ ILUSTRATĂ, de prof. *Ion Lupaş*. Tipografia Cărtilor bisericeşti. Bucureşti. 270 pagini. Legată în scoarţe tari, cu ornamente, şi presărată des cu ilustraţii şi planşe colorate, cartea cuprinde o scurtă dar esenţială ochire asupra întregei istorii bisericeşti, atât universale, cât şi româneşti.

Concepută de gândul autorului în ziua constituirii FOR-ului (5 Martie 1933), la îndemnul I P. S. Sale Patriarhului Miron, cartea aceasta este prima, care prezintă, într'o formă potrivită şi agreabilă, ortodoxia noastră românească sub raportul istoric publicului larg, doritor să se orienteze repede şi să-şi satisfacă în acelaş timp şi gusturile artistice. Scrisă în stilul românesc, curgător şi plin de poezie, aşa cum ne-a obişnuit de mult dl profesor Ioan Lupaş, cartea te cucereşte îndată şi te trezeşti că o parcurgi cu mare plăcere şi fără nici o oboseală până la sfârşit. Inveţi din ea, fără să-ţi ceară încordarea cu care trebue să te înarmezi pentru unele cărţi groase. Inveţi desfătându-te ca de-o povestire literară.

Şi aceasta este calitatea cea mai necesară scrierilor prin cari vrem să câştigăm interesul şi dragostea intelectualilor noştri pentru ortodoxie. Cel puţin la început, până ce nu sunt obişnuiţi şi n'au răbdarea să urmărească expunerile savante şi complicate, teoriile şi distincţiile teologice. Cărţi ca aceasta a dlui profesor Ion Lupaş sunt făcute să ne deschidă drumul spre sufletul intelectualilor de azi.

Am spus că nu este numai o ochire scurtă, ci şi esenţială. Nici un moment mare din istoria Bisericii universale (partea I a cărţii), sau a celei româneşti (partea II) nu e trecut cu vederea. Se observă în multe pagini preocuparea autorului de-a scoate în evidenţă caracteristicile Bisericii ortodoxe faţă de cea catolică şi superioritatea celei dintâi. In scopul acesta foloseşte între altele cele mai nouă scrieri apărute în vara aceasta la Sibiu, ca traduceri din teologii ruşi.

Cartea se ocupă şi cu cele mai actuale evenimente şi probleme din Biserica românească, cum e de pildă organizarea ei, constituirea FOR-ului, problema sectară etc.

Ilustraţiile reproduc ornamente şi pagini din manuscrise şi tipărituri vechi, biserici, icoane şi portrete din veacurile trecute, fotografiile personalităţilor bisericeşti de azi. Planşele colorate reproduc câteva icoane bisericeşti vechi şi câteva ieşite din penelul unor pictori români actuali.

Dela pagina 237 până la sfârşit sunt adunate o serie de vechi cântece religioase poporale şi câteva poezii religioase din cei mai de seamă poeţi români.

Avem cu un cuvânt o carte din care pot învăţa mult toate categoriile de fii ai Bisericii: tineri, bătrâni, intelectuali şi meseriaşi. Dorim ca ea să ajungă în mâna tuturor. Iar învăţatului autor, care îşi rupe din timpul necesar cercetărilor ştiinţifice pentru a răspândi în cercurile largi vestea bună a ortodoxiei româneşti, îi mulţumim cu toată recunoştinţa, că s'a ostenit să scrie acest preţios manual îndrumător în frumuseţile religioase, morale şi artistice ale Bisericii ortodoxe. Dr. D. STĂNILOAE.

*

EPICLEZA EUHARISTICĂ, de *Diaconul Nicolae I. Popoviciu* — teză de doctorat la Facultatea de teologie ortodoxă din Cernăuţi — Librăria Arhidiecezană — Sibiu, 1933, VIII+356 pagini. Lei 150 (broşat); Lei: 180 (legat). Seria scrierilor teologice, pe timp ce merge, se dovedeşte a fi, atât ca substanţă cât şi ca tehnică, ceeace a fost în concepţia iniţiatorului ei şi ceeace a dovedit dealtfel cu prisosinţă prin acel promiţător început făcut cu *Ortodoxia*: un select magazin ce-şi deschide generos şi ospitalier cămările lui, tuturor roadelor meritorice ale purtătorilor de condeiu, cari ostenesc în ogorul nelucrat al culturii noastre teologice.

Cu apariţia *Epiclezei Euharistice*, întâmplată abia câteva luni după inaugurare, seria aceasta înscrie — la prima vedere — un număr mai mult, în rândul de tipărituri început cu puţină vreme înapoi. Zic astfel, pentrucă lipsa de interes pentru munca modestă şi tăcută de laborator ce se observă în zilele noastre încărcate de zgomotul dibuelilor prin neantul dezorientărilor prezentului scos din ţâţânile vieţii normale, cel mult dacă binevoieşte să înregistreze un eveniment cărturăresc de importanţa acestuia, măcar în forma aceasta expeditivă şi cât se poate de comodă pentru cronicarii grăbiţi. Să fie oare pricina acestei regretabile treceri cu vederea şi sărăcia evidentă a vieţii noastre cărturăreşti în produse de greutate cari abia sunt în stare să stârnească un interes singular, interes care — e clar — nu-l pot menţine permanent treaz prin puţinătatea lor numerică? Aici vede scriitorul acestor rânduri rolul formal al Seriei Teologice, iar rolul material (mă gândesc la conţinutul operelor cari apar în colecţia ei) în lămurirea deplină şi definitivă a învăţăturii Bisericii ortodoxe.

Epicleza Euharistică, îşi rândueşte pe aproape patrusute de pagini bogăţia conţinutului ei.

Biserica romano-catolică, deslipită dela sânul Bisericii-mame ecumenice, pornită odată pe panta rătăcirilor şi a înoirilor de tot felul în materie de credinţă, s'a atins, în cursul timpului, până şi de rugăciunea de invocare a Duhului Sfânt pentru prefacerea elementelor euharistice, pâine şi vin — în Sfântul Trup şi Sânge al Mântuitorului Hristos. Această rugăciune, sau *epicleza*, „care a reprezentat partea culminantă în toate liturghiile, fără nici o deosebire — a fost răstălmăcită şi modificată, iar rolul pe care ea l-a avut a fost dat cuvintelor Domnului: „Acesta este trupul meu ..." „Acesta este sângele meu..." etc. Astfel s'a ajuns ca la deosebirile deja existente între Biserica Ortodoxă şi cea apuseană să se adauge una nouă — cea referitoare la timpul şi la rugăciunea prefacerii darurilor" (pag. 2). In urmărirea problemei cărţii Sf. Sale, Păr. Diacon N. I. Popoviciu, pentru a argumenta adevărul tezei ortodoxe, expune întâi de toate, în introducere, definiţiile şi deciziile dogmatice ale celor două biserici: ortodoxă şi romano-catolică, privitoare la această chestiune precum şi discuţiile cari au avut loc între aceste biserici pe tema epiclezei euharistice (pag. 1—31). In cele următoare (cap. I) scoate la iveală temeiurile scripturistice (pag. 32—79) şi patristice (cap. II), răsăritene, apusene şi eretice deopotrivă, ale epiclezei (pag. 81—173), continuând (cap. III) cu fundamentele liturgice ale epiclezei (pag. 176—279) şi (cap. IV) cu învăţătura Teologilor din veacurile IX—XVII privitoare la epicleză (pag. 280—305), sfârşind (cap. V) cu teoriile catolice pentru explicarea epiclezei (pag. 306—334). In încheiere (pag. 335—336) Sf. Sa Păr. Profesor N. I. Popoviciu proclamă, nu „ex catedra", ci după minuţioasele studii de până aci, adevărul tezei ortodoxe şi numai al ei: actul prefacerii se săvârşeşte

prin *binecuvântarea preotului însoţită de rugăciunea invocării Duhului Sfânt* (epicleză).

Cartea Sf. Sale Păr. Diacon N. I. Popoviciu, înzestrată cu bogate note subliniare ce însoţesc expunerea, urmată de registrul textelor şi registrul numelor biblice folosite în cursul ei, apoi de registrul real şi registrul numelor ce se întâlnesc în teză, are toate calităţile unei lucrări ştiinţifice desăvârşite.

Din numeroasele opere scrise în diferite limbi clasice şi moderne pe cari Sf. Sa le-a folosit la închegarea ei, se vede larga informaţie a autorului. Abundenţa materialului adunat cu mari osteneli în drumurile de studii ale Sf. Sale în străinătate, ca şi întinderea apreciabilă a lucrării, nu i-a vătămat câtuşi de puţin unitatea. Dealungul ei, se vede mişcându-se liber şi stăpân pe imensul material cu care trebuia să lucreze şi să-l mânuiască, un spirit ascuţit ce pătrunde adânc în esenţa problemei şi desprinde de acolo în mod critic, concluziuni perfect logice, în favorul tezei ortodoxe.

Studiul izvoarelor — această delicată şi prea adeseori neglijată chestiune a căutării, comparării, alegerii şi folosirii izvoarelor celor mai bune — în Epicleza Euharistică se face evident la tot pasul.

Autorul ei „modest, blând, cucernic şi cu frică de Dumnezeu în toate ale lui, căci acesta este portretul preoţesc al părintelui Diacon Nicolae I. Popoviciu", a cucerit luarea aminte a oamenilor Bisericii prin temeinicile studii publicate (ca student şi apoi ca profesor la Academia Teologică „Andreiană" din Sibiu) în coloanele revistei acesteia şi mai cu seamă prin acea răsunătoare polemică ce a purtat-o cu *Unirea* blăjană — între altele şi în chestiunea epiclezei (Vezi „Telegraful Român" Nrii: 30—31; 41—42; 45—54; 56 şi 58 din 1933).

Elev al Şcoalei şaguniene din Sibiu, Păr. Diacon N. I. Popoviciu, prin cartea pe care a scos-o de sub tipar după numai un an de profesorat, arată din destul, că discipolii acestei şcoale sunt crescuţi în apele pure ale binecuvântatei munci, singurele cari pot da o clipă de odihnă sufletelor plămădite din aluatul cel bun al neastâmpărului creator.

Păr. Diacon N. I. Popoviciu, suntem siguri, nu se va opri la această lucrare care singură e suficientă să justifice o catedră de Teologie şi Doctoratul pe care Facultatea de Teologie din Cernăuţi i-l va conferi sărbătoreşte ca mâine.

Valoarea acestei lucrări, o tălmăceşte cu o mulţumire ce se citeşte în fiecare din rândurile elogioasei prefeţe cu care dl Profesor de Teologie Dogmatică dela Cernăuţi, Dr Vasile Loichiţă, o onorează: „teza aceasta de doctorat se înşiruie printre monografiile dogmatice cele mai substanţiale ce s'au scris la noi, iar în literatura noastră, pentru fundamentarea şi justificarea doctrinală a epiclezei, este întâia" (pag. VII).

Pentru toate cele arătate, o recomandăm spre citire şi studiu P. C. Preoţi şi studenţi în teologie, asigurându-i, că vor găsi într'ânsa un preţios luminător, clarificarea unei probleme a cărei cunoaştere e de-o importanţă covârşitoare pentru păzirea neştirbită a depozitului de credinţă din Biserica noastră şi tot odată pentru ferirea de a cădea în greşala pe care Uniţii (cari au împrumutat teoria romano-catolică despre epicleză) o comit cu uşurătate şi unde pot, o mai împrumută şi ortodocşilor, cari încă n'au aflat că de fraţii dezertaţi la 1700 ne mai desparte şi altceva decât cele patru puncte cari circulă prin manualele de şcoală...

Cuvine-se ca aici, unde Sf. Sa Păr. Diacon Nicolae I. Popoviciu îşi risipeşte truda fecundată, să-i aducem, cu prilejul apariţiei celui dintâi rod al pregătirii superioare şi al muncii binecuvântate cu care Sf. Sa îşi hrăneşte entuziasmul masiv, cele mai calde şi binemeritate elogii.

De încheiere, un cuvânt de laudă pentru Tipografia Arhidiecezană, care, dupăce ne-a obicinuit cu tipărituri de-o execuţie tehnică ireproşabilă, cu cartea aceasta, ne-a cucerit admiraţia.

GRIGORIE T. MARCU

*

BISERICA ŞI PROBLEMELE SOCIALE. Conferinţe ţinute la fundaţia Dalles — 24 Ianuarie—8 Aprilie 1933 — sub auspiciile Consiliului central bisericesc. Tipografia cărţilor bisericeşti. Bucureşti 1933. 267 pag. 60 Lei.

Sub acest titlu sunt strânse într'un frumos mănunchiu o seamă din principiile Bisericii noastre în referinţa lor la viaţa societăţii contimporane, cu funcţiunile ei atât de complicate. Aceste conferinţe au izvorât din necesitatea unei încadrări a societăţii în formele principiilor creştine şi a armonizării ei cu lumina acestor adevăruri. Această dorinţă generală şi-a găsit ecou într'o propunere a Congresului Naţional Bisericesc din 1932, iar acum şi-a aflat concretizarea în cartea prezentă. Nu voi face aici sumarul celor 11 conferinţe. Amintim totuşi măcar titlul atât de interesantelor probleme tratate. I. I. P. S. Sa Dr. Miron Cristea, patriarhul României, deschide seria cu: Indatoririle generaţiei de azi. II. Dl Ştefan Bogdan: Biserica şi viaţa socială. III. M. Manoilescu: Lupta ortodoxiei împotriva materialismului. IV. Şerban Ionescu: Ideea de dreptate ca forţă socială. V. Nichifor Crainic: Tineretul şi creştinismul. VI. Pr. V. Iordăchescu: Forţa şi dreptul. VII. Arhim. I. Scriban: Biserica şi cultura mulţimii. VIII. I. Nistor: Rostul politic şi social al Bisericii în trecut şi în prezent. IX. V. Gh. Ispir: Misiunea creştină în România nouă. X. Dr. Ioan Lupaş: Biserica şi problemele asistenţei sociale. XI. I. Petrovici: Biserica şi pacea.

Un şir de probleme în faţa cărora îţi tresaltă mereu conştiinţa. Tratate, acum, în acest frumos volum, — sub forma unor

conferinţe — ele alcătuesc preludiul unui drum nou de lămurire şi purificare a vieţii sociale prin acţiunea binefăcătoare a Bisericii. Inainte vreme părea că între noţiunile puse faţă în faţă în fiecare conferinţă e un antagonism; acum e o apropiere măcar în elaborările teoretice şi, viitorul ne va arăta că de fapt există între ele şi intimitate practică. Vremea surogatelor mântuitoare e în amurg, iar timpul coborârii Bisericii în mijlocul problemelor sociale, ca să le lumineze, a sosit. „Credinţa religioasă cuprinde în sine tot ce-i trebue (fiinţii) gândirii omeneşti". Pentrucă „problema socială numai atunci îşi va putea găsi o satisfăcătoare soluţie, când societatea va recunoaşte factorului religios drepturile pe cari însaşi natura acestui fenomen le reclamă. In tiparul unei lumi care se naşte — lume care „solicită psihologia generaţiei tinere" — aceste idei vor forma temelia ei. Acestei generaţii îi e dat nu numai să găsească legătura dintre Biserică şi manifestările vieţii sociale, ci şi să înfăptuiască şi să trăiască această legătură intimă. Biserica e armonizatoarea vieţii; ea indică sensul vieţii. Din ea ţâşnesc puterile vieţii, în ea se încălzesc conştiinţele îngheţate de duhul veacului materialist şi în ea se revelează conştiinţei opace a omului modern: calea, adevărul şi viaţa". Iată de ce, cartea se adresează îndeosebi acestei generaţii frământată de cele mai polimorfe concepţii.

*

ŢIPARII SE PESCUESC PE ÎNTUNEREC, SAU SECTELE DIN ROMÂNIA, de *Pr. A. C. Cosma* şi *C. Popescu.* Tipografia „Unirea". Adjud. 1933. 20 Lei.

Cartea cuprinde în mai bine de 60 pagini munca sârguincioasă a doi preoţi misionari. In cele 27 capitole ale cărţii, trec pe dinaintea ochilor cetitorului cele mai periculoase curente sectare. Cucerniciile lor expun, pe scurt, istoricul, doctrina şi mijloacele de combatere a curentelor cari subminează temelia Bisericii şi a statului. Sectele în pătura de jos ca şi ocultismul în cea de sus, sub firma unor curente de regenerare — lucrează la destrămarea Bisericii şi a statului. Pericolul lor e dublu, pentru Biserică şi neam deopotrivă.

La combaterea fiecăruia autorii au adus cuvintele cele mai categorice, culese dela cei mai competenţi autori în acea problemă. Cartea e un preţios ajutor de demascare a „lupilor îmbrăcaţi în piele de oaie". V. COMAN

CRONICĂ

CONGRESUL NAŢIONAL BISERICESC AL MITROPOLIEI ARDEALULUI. Convocat pentru a aduce hotărîri într'o serie întreagă de chestiuni importante privitoare la viaţa bisericească, cea mai înaltă corporaţie a Mitropoliei Ardealului s'a întrunit la Sibiu în ziua de 14 Octomvrie 1933. Această sesiune congresuală a avut un caracter cu atât mai solemn, cu cât în ea s'a prăznuit şi împlinirea alor şase decenii dela moartea marelui arhipăstor Andreiu Şaguna.

Prefaţat de o liturgie arhierească, de un parastas pentru odihna în veci neuitatului „preot deşteptării noastre" şi pentru pomenirea membrilor congresului, adormiţi întru Domnul dela ultima sesiune până acum, precum şi de slujba invocării duhului sfânt — congresul a fost deschis în biserica catedrală de către I. P. S. Mitropolit Nicolae printr'o remarcabilă cuvântare, subliniind bogatele roduri duhovniceşti pe care le-am cules pe urma vieţii noastre naţionale încadrate în legea şaguniană, la temelia căreia stă principiul *autonomiei bisericeşti*. Schiţează apoi problemele cari aveau să fie obiectul de preocupare a congresului şi cari aşteaptă o fericită deslegare — pentru bunul mers al Bisericii ardelene.

A doua zi, Duminecă a fost închinată pomenirii Mitropolitului Şaguna. S'au săvârşit Liturghii în bisericile din Sibiu şi Răşinari de către P. S. Grigorie al Aradului şi P. S. Andreiu Crişanul, înconjuraţi de sobor de preoţi şi s'au rostit cuvântări impresionante, chemate să preamărească faptele marelui mitropolit şi să povăţuiască norodul credincios pe drumurile credinţii izbăvitoare.

In aceeaşi zi, la ora 6 seara, a avut loc în catedrala Mitropolitană din Sibiu un concert religios, dat de corul mitropoliei, sub conducerea dlui profesor T. Popovici. In cadrul concertului dl Prof. Nicolae Colan, rectorul academiei teologice a rostit un cuvânt de pomenire la împlinirea celor 60 de ani dela adormirile întru Domnul a Mitropolitului Şaguna (Cuvântul îl publicăm în fruntea acestui număr al revistei).

In şedinţele de Luni şi Marţi (16 şi 17 Octomvrie) s'au discutat pe larg toate problemele cari jalonează viaţa bisericească din mitropolia noastră. Insemnăm aici hotărârile mai importante ale congresului.

1. Relativ la *concordatul* încheiat în 10 Mai 1927 între Vatican şi statul român, — o chestiune de importanţă deosebită,

în care Episcopatul nostru, prin graiul I. P. S. Sale Mitropolitului Nicolae şi a P. S Sale Episcopului Roman al Orăzii, a luat o demnă atitudine, — congresul nu renunţă la dreptul său de-a aprecia critic atât acest concordat, cât şi urmările lui. Congresul nu poate admite ca şi în România nouă să fie preferite Bisericii dominante toate acele culte prin care o împărăţie a adus un lung răsboi împotriva ortodoxiei naţionale româneşti, întemeind în Ardeal un spirit duşmănos ce funcţionează däunător şi astăzi. Congresul roagă atât guvernul actual, cât şi guvernele viitoare, să aibă deplină atenţie pentru acele urmări ale concordatului, pe cari autorităţile bisericeşti ortodoxe le-au semnalat ca nedrepte şi nedemne pentru Biserica dominantă.

2. Reînfiinţarea episcopiei ortodoxe române a Maramureşului a format obiectul unei vii şi temeinice desbateri. Raportor era dl Gh. Bogdan-Duică. Congresul constată, că intervenţiile credincioşilor ortodocşi din acele părţi ale României, precum şi intervenţia episcopiei din Cluj, a Consistorului mitropolitan din Sibiu şi a Consiliului central bisericesc din Bucureşti, — în chesiunea reînfiinţării episcopiei ortodoxe române maramureşene cu reşedinţa în Sighet — au fost cu totul desconsiderate din partea conducătorilor ţării; astfel congresul invită Consistorul mitropolitan să înainteze guvernului un memoriu, expunând încă odată: a) motivele de importanţă bisericească, culturală şi naţională, şi b) uşoarele condiţii economice financiare împreunate cu reînfiinţarea acestei episcopii.

3. *Proiectul de convenţie între Jugoslavia şi România.* Amănunţit şi documentat istoric al chestiunii a făcut în congres dl Dr. Silviu Dragomir; asemenea au luat cuvântul şi deputaţii congresuali prezenţi din Jugoslavia: Tr. Oprea, Dr. Al. Butoarcă şi Tiberiu Mitär; iar, la sfârşit, a dat necesarele desluşiri I. P. S. Sa Mitropolitul Nicolae.

Dl Dr. S. Dragomir, raportor al comisiunii organizatoare, arată că: Românii din Jugoslavia, în număr de peste o sută de mii de suflete, după încheierea păcii au rămas în vechea organizaţie a eparhiilor de Caransebeş şi Arad. S'au făcut, începând din 1922 şi 1923, mai multe încercări să se reglementeze, pe baza de reciprocitate, chestiunile bisericeşti şi şcolare privitoare la Românii din Jugoslavia. Abia în anul 1932 s'a putut ajunge la o soluţie acceptabilă, — şi pentru a o face definitivă, s'a primit propunerea discutării chestiunii şi de către delegaţii Sfintelor Sinoade românesc şi sârbesc. După lungi discuţii ale delegaţilor români — I. P. S. Sa Mitropolitul Nicolae, P. S. Sa Episcopul Grigorie al Aradului şi profesorul Dr. S. Dragomir, — cu membrii Sinodului permanent sârbesc, la Belgrad şi Carloveţ, în Maiu 1933, s'a ajuns nu fără greutăţi la proiectul de convenţie cunoscut. Conform acestei convenţii urmează să se înfiinţeze o episcopie ortodoxă română, în Banatul jugoslav, cu

sediul în Vârşeţ, la care se va institui un episcop-vicar, şi o episcopie sârbească cu sediul în Timişoara, cu un episcop-vicar, — ambii dependenţi, în chestii spirituale şi dogmatice, de o comisiune mixtă, compusă din delegaţi Sf. Sinod din Bucureşti şi Belgrad.

Episcopia română va funcţiona în baza statutului organic şagunian, având un consiliu episcopesc cu trei senate — bisericesc, şcolar şi financiar. Se asigură prin convenţie, pe seama credincioşilor din Jugoslavia, trei posturi de profesori la şcoala normală sârbească din Vârşeţ, cari pot fi aduşi din România. Clerul necesar în Jugoslavia se va recruta din tineri crescuţi la facultăţile teologice, respectiv academiile din România.

Congresul naţional bisericesc a aprobat această convenţie, care urmează să fie ratificată şi de Sf. Sinod şi de parlament.

4. Fundaţiunea Emanoil Gojdu. Dl Dr. I. Glava a raportat în chestia fundaţiei Gojdu. Arată că guvernul ţării a obţinut prin protocolui dela Paris, acum trei ani, să aranjeze extradarea averii fundaţiunei Gojdu care se găseşte la Budapesta. Guvernul maghiar a trimis o comisinne la Sibiu, în scopul încheierii socotelilor fundaţiei. Preşedintele delegaţiei ungare, dl Dr. Egri, cu însoţitorii săi a venit la Sibiu şi a lucrat împreună cu o delegaţie a guvernului din Bucureşti. Inventariarea averii Gojdu s'a făcut la Budapesta.

Guvernul ungar a stăruit să se împartă averea fundaţiei.

Reprezentanţa fundaţiei, cu sediul la Sibiu, bazându-se pe dispoziţiile testamentare ale mecenatului, n'a consimţit la împărţirea fundaţiei. Afacerea urma să fie supusă tribunalului internaţional din Haga spre rezolvire. Având în vedere că prin această rezolvare predarea averii se complică şi mai mult, s'a admis o transacţie între cele două guverne, român şi ungar.

Dar nici prin aceasta afacerea fundaţiei nu s'a limpezit, pentrucă reprezentanţii guvernului maghiar au început să connexeze soluţionarea fundaţiei Gojdu cu alte revendicări în litigiu.

Astfel, averea Gojdu stă la Budapesta fără controlul cuvenit şi fără ca veniturile ei să poată fi întrebuinţate pentru scopurile fixate de fondator.

Congresul naţional bisericesc a decis să ceară guvernului ţării să nu mai tolereze amânarea soluţiunii.

I. P. S. Sa Mitropolitul Nicolae a făcut declaraţie solemnă, că decizia congresului e menită a chema la datorie pe factorii angajaţi cu soluţionarea fundaţiei Gojdu.

Publicarea tratativelor şi demersurilor în chestia fundaţiei Gojdu se impune, spre a stabili răspunderile şi a lămuri opinia publică alarmată cu drept cuvânt, din cauză că această avere naţională e împiedecată a-şi îndeplini misiunea.

5. *Monument lui Şaguna.* La propunerea dlui prof. S. Dragomir ca raportor, Congresul a luat la cunoştinţă raportul Consistorului mitropolitan în ceeace priveşte ridicarea unui monument marelui Mitropolit Andrei Şaguna, apelând la contribuţia întregii suflări româneşti, pentru a eterniza în bronz recunoştinţa ce întreg neamul o datoreşte marelui arhipăstor. Monumentul ce se va ridica în Sibiu trebue să fie vrednic de proporţiile excepţionale ale neuitatului ierarh. Suma ce o avem la dispoziţie va trebui augmentată printr'o acţiune continuă, la care Biserica invită să participe toţi râvnitorii de bine ai Bisericii şi ai neamului românesc.

6. *Congresul,* în şedinţa sa din urmă, a ţinut să facă declaraţie sărbătorească şi unanimă, că principiile exprimate de Inalt P. S. Sa Mitropolitul Nicolae în cuvântarea sa de deschidere a Congresului naţional bisericesc, privitoare la bazele constituţionale ale Bisericii ortodoxe, le aprobă şi şi-le însuşeşte în totalitatea lor. Congresul declară în acelaş timp, că pentru păstrarea acelor baze constituţionale, derivate din opera lui Andrei Şaguna, nu va ezita a duce orice luptă ce i s'ar părea de nevoie.

7. *Consistorul mitropolitan* a fost alcătuit, alegându-se următorii membrii:

In senatul bisericesc: Ordinari: Arhim. Dr. Vasile Lăzărescu, Prot. Romul Ancuşa, Prot. Trandafir Scorobeţ; Suplenţi: Prot. Dr. Vasile Bologa, Prot. E. Cioran, Prot. Traian Petrişor.

In senatul şcolar: Ordinari din cler: Prot. Dr. Iosif Blaga, Prot. Gh. Ciuhandu; Mireni: Vasile Goldiş, Dr. Silviu Dragomir, Nicolae Colan, Dr. Nicolae Zigre; Suplenţi, din cler: Prot. Dr. Ştefan Cioroianu, Prot. Gh. Maior; Mireni: Dr. Ioan Bunea, Petru Drăghici, Dr. Nicolae Comşa, Ioan Sandu.

In Senatul epitropesc: Ordinari, din cler: Prot. Dr. Gh. Proca, Prot. Dr. Sebastian Stanca; Mireni: Ioan Lapedatu, Dr. George Dobrin, Dr. Iustin Marşeu, Octavian Goga; Suplenţi din cler: Prot. Virgil Musta, Prot. Dr. Vasile Sava; Mireni: Dr. Lucian Borcia, Dr. Mihai Gropişianu, Dr. Valer Moldovanu, Pompiliu Dan.

In reprezentanţa fundaţiunii Agora-Gall: Ioan Sandu.

*

FESTIVITĂŢILE DELA CLUJ. Capitala Ardealulni desrobit a fost în 5 şi 6 Noemvrie teatrul unor festivităţi de o măreţie deadreptul fără seamăn. Festivităţile s'au desfăşurat cu prilejul sfinţirii monumentalei catedrale ortodoxe, a cărei înălţare este rodul înţelepciunii organizatoare şi a tinereştei hărnicii a Preasfinţitului episcop Nicolae al Clujului.

Preludiul măreţelor serbări l-a alcătuit şedinţa solemnă a adunării eparhiale, ţinută în 4 Noemvrie a. c., ora 6 seara, şe-

dință la care au participat, pe lângă deputații eparhiali, Prea Fericitul Patriarh Miron, I. P. S. Mitropolit Nicolae, P. S. Nicolae al Clujului și P. S. Grigorie al Aradului și un considerabil număr de intelectuali din Cluj. Ședința a fost deschisă de Prea Sfințitul episcop Nicolae al Clujului mulțumind bunului Dumnezeu și jertfelnicilor credincioși din tot cuprinsul țării pentru ajutorul ce l-au dat ca să dureze măreţul locaş de închinare din inima Ardealului românesc. Prea Fericitul Patriarh, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nicolae, dl profesor A. Lăpădatu și dl profesor I. Lupaș au rostit deasemenea înălțătoare cuvântări, arătând semnificația ortodoxă și națională a monumentalei biserici și lăudând ctitoriceasca faptă a Prea Sfințitului episcop Nicolae Ivan.

Slujba sfințirii bisericii catedrale săvârșită în dimineața zilei de 5 Noemvrie a. c. de către Prea Fericitul Patriarh Miron, Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și PP. SS. LL. episcopi Nicolae al Clujului, Grigorie al Aradului, Nichita al Argeșului, Ioan al armatei și arhiereii Vasilie Rașinăreanul și Andreiu Crișeanul, înconjurați de un numeros sobor de preoți, a fost onorată cu prezența Maiestății Sale Regele Carol al II-lea și a Măriei Sale Marelui Voevod Mihaiu. Actul de importanță atât de mare a atras la Cluj câteva zeci de mii de credincioși din toate unghiurile țării. Numai la serbările încoronării s'a mai văzut atâta lume adunată la un loc și însuflețită de un atât de nobil entuziasm.

Răspunsurile corale le-a dat giganticul și fermecătorul cor de 200 persoane dirijat de măestrul A. Bena.

Cuvântul festiv l-a rostit Prea Sfințitul episcop Nicolae, cu firească emoție dar și cu justificată mândrie. La ora două s'a dat un banchet, la care Maiestatea Sa Regele a rostit frumoase cuvinte despre importanța credinței și a Bisericii. (Toastul fostului prim ministru Alexandru Vaida, preamărind toleranța, a fost ca un sunet de flașnetă hodorogită într'o îngerească simfonie).

*

Luni, 6 Noemvrie dimineața, a avut loc în catedrală, după săvârșirea sf. Liturgii, congresul „Frăției Ortodoxe Române" pentru comemorarea sfințirii măreţului locaș de închinare și a unui sfert de mileniu dela moartea Mitropolitului mucenic Sava Brancovici, pentru pomenirea căruia s'a săvârșit și un parastas.

Cuvântul de pomenire l-a rostit frumos dl I. Sandu, directorul școalei normale „Andreiu Șaguna" din Sibiu.

Congresul e deschis de dl profesor Sextil Pușcariu, președintele „Frăției Ortodoxe Române" arătând rostul superior al acestui așezământ de cultură religioasă și națională. Mai vorbesc Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și dl prof. I. Mateiu, secretarul asociației, la propunerea căruia se votează și o moțiune.

In moțiunea sa, conducerea FOR-ului face o mărturisire solemnă despre credința față de Biserica ortodoxă „ținând toate

câte această sfântă Biserică le ţine şi propovădueşte din porunca dumnezeescului întemeietor".

„Amintindu-ne cu recunoştinţă de serviciile neperitoare pe cari Biserica le-a adus în toate timpurile vieţii noastre creştine şi naţionale — continuă mai departe moţiunea — înţelegem să vedem în ea suprema instituţie sufletească a statului şi a neamului românesc. Drept aceea, vrem să o ştim aşezată, pentru totdeauna, în centrul preocupărilor personale şi obşteşti, apropiindu-ne cu iubire de altarele ei, servind cu bucurie idealurile ei şi apărând cu bărbăţie existenţa ei".

*

La amiazi s'a ţinut la reşedinţa episcopală recepţia, în cadrele căreia s'au exprimat călduroase omagii P. S. Sale Episcopului Nicolae Ivan, pentru rodnica sa activitate bisericească.

F. O. R. — prin preşedintele său, dl profesor Sextil Puşcariu, a elogiat opera înfăptuită de bătrânul ierarh, oferindu-i acestuia în semn de recunoştinţă şi veneraţie o frumoasă diplomă omagială.

Profund emoţionat a răspuns P. S. Sa Nicolae, mulţumind pentru dragostea cu care este înconjurat.

Au vorbit apoi părintele G. Ciuhandu în numele Asociaţiei „Andrei Şaguna" a clerului din Ardeal şi părintele Partenie din partea Asociaţiei clerului ortodox din Bucureşti.

Părintele protopop Dr. D. Borcea din Sălişte a înmânat sărbătoritului ierarh o hotărâre a consiliului comunal, conform căreia strada Şcoalei din acea localitate se va numi de azi înainte strada Episcopul Nicolae Ivan.

După ce a răspuns tuturor, înaltul ierarh a mulţumit, la rându-i, dlui Octavian Goga, pentru sprijinul dat la obţinerea locului pe care s'a ridicat catedrala, şi dlui Alex. Lapedatu pentru numeroasele şi însemnatele ajutoare acordate pe seama măreţului aşezământ.

Cei doi miniştri şi sprijinitori ai Bisericei, în cuvântările scurte pe cari le-au rostit, au accentuat importanţa Bisericei, subliniind meritele neperitoare ale Episcopului Nicolae.

*

In sala festivă a prefecturei judeţului, părintele G. Ciuhandu a deschis la ora $3^1/_2$, congresul anual al Asociaţiei „A. Şaguna" a clerului ortodox din Ardeal.

Erau prezenţi: I. P. S. Sa Mitropolitul Nicolae, PP. SS. LL. Episcopii Nicolae al Clujului, Nichita al Argeşului, Grigorie al Aradului, dl profesor Nichifor Crainic, directorul „Calendarului" şi peste 200 de preoţi din toate părţile Ardealului.

După preşedintele adunării a vorbit I. P. S. Sa Mitropolitul Nicolae spunând, că ortodoxia este o condiţie de viaţă a poporului şi statului românesc.

P. S. Sa Episcopul Grigorie şi-a manifestat bucuria pentru

deplina armonie ce există între preoţime şi ierarhii săi, subliniind rezultatele frumoase ce decurg din această armonioasă colaborare.

Dl Octavian Goga, într'un magistral discurs, a scos în evidenţă rolul Bisericii, despre care a spus că e cetatea de unde pornesc criteriile de existenţă ale neamului nostru. Pentru acest motiv preoţimea trebue să lucreze încontinuu la sporirea prestigiului acesteia şi la răspândirea credinţei în toate straturile societăţii româneşti.

Dl Sextil Puşcariu a vorbit apoi despre îndatoririle preoţilor şi ale mirenilor pentru asigurarea drepturilor ce se cuvin Bisericii ortodoxe în cadrul statului român.

Apoi a luat cuvântul dl profesor Nichifor Crainic, care a arătat, cu elan, rolul şi importanţa Bisericii în viaţa de azi a neamului şi a statului român.

Dupăce mai vorbeşte părintele Partenie în numele Asociaţiei generale a clerului ortodox român, se trece la ordinea de zi a congresului, părintele Dr. Sebastian Stanca, consilier eparhial, prezentând un amănunţit raport prin care se cere reînfinţarea episcopiei ortodoxe a Maramureşului.

P. S. Sa Episcopul Nicolae declară în faţa adunării, că episcopiile de Cluj şi Oradea vor sprijini din toate puterile traducerea în fapt a acestui înalt desiderat al ortodoximei din provincia descălecătorului de ţară Dragoş Vodă.

Timpul înaintat a determinat amânarea desbaterei celorlalte puncte din ordinea de zi a congresului.

S'a citit de către dl Rector N. Colan, secretarul general al Asociaţiei, darea de seamă anuală, care a fost aprobată, iar congresiştii, în unanimitate au reînoit încă pe un an mandatul actualului comitet al Asociaţiei.

La sfârşit păr. consilier V. Nistor a dat citire moţiunei, care a fost votată şi în sensul căreia se cere:

1. Achitarea salariilor preoţeşti restante;

2. Desfiinţarea curbelor de sacrificiu, reînfiinţarea posturilor eclesiastice desfiinţate sub trecuta guvernare;

3. Ajutorarea Bisericii ortodoxe-române după o proporţie dreaptă, în raport cu numărul sufletelor.

Adunarea a primit deasemenea moţiunea prezentată de păr. Dr. Stanca, în legătură cu status-ul catolic ardelean, şi prin care se cere categoric înlăturarea nedreptăţilor săvârşită de această instituţie, imediata denunţare a concordatului cu Vaticanul şi lămurirea opiniei publice asupra acestor importante probleme.

*

Marile festivităţi împreunate cu sfinţirea catedralei din Cluj s'au terminat Luni seara cu reprezentarea în Teatrul naţional a

piesei „Cerurile spun", mister religios de Victor Papilian, profesor la facultatea de medicină din Cluj. Lucrarea aceasta, o reuşită apologie a ortodoxiei, a fost primită de numerosul public cu cea mai mare însufleţire.

Astfel s'a preaslăvit, în metropola Ardealului, biruinţa temeinică şi durabilă a ortodoxismului românesc.

Clipele sfinte ale târnosirii catedralei din reînviata ctitorie a Marelui Ştefan Vodă, rămân pe veci în amintirea clerului şi poporului care le-a trăit.

*

F. O. R. SIBIU. In ziua de 20 Noemvrie a. c. s'a întrunit la Sibiu Comitetul arhidiecezan al Frăţiei ortodoxe române. Şedinţa a fost prezidată de I. P. S. Mitropolit Nicolae. S'au luat o serie de măsuri pentru începerea activităţii în despărţămintele protopopeşti. Biroul secţiei Sibiu a F. O. R-ului a formulat aceste măsuri în următoarea circulară:

Stimate Domnule Preşedinte,

1. Veţi fi de sigur veseli, ca şi noi, de ştirea ce V-o putem comunica: anume că aproape toate protopopiatele sunt organizate ca părţi ale F. O. R.-ului arhidiecezan.

Acest moment l-am aşteptat cu încredere, şi întâiul gând acum ne este să mulţumim tuturor sufletelor ortodoxe, care au obosit ca organizarea să se facă.

Acum nu putem numai, acum trebuie să începem a lucra.

Privitor la viitorul de muncă al F. O. R.-ului avem aceeaşi încredere, pentrucă nu putem presupune că o mare chestiune naţională, cum este aceasta, n'ar putea să mişte orice suflet cald pentru tot ce contribue la întărirea unităţii naţionale. Naţiunei îi suntem datori cu pregătirea spiritului care să înfrunte eventual un viitor ce-ar putea să fie greu de învins. Să căutăm deci, a fi gata şi spre înveselire prin succesele noastre, dar şi spre orice luptă cu adversităţile oricând cu putinţă.

De aceea, Vă rugăm, stimate domnule preşedinte, să arătaţi tuturor aderenţilor F. O. R-ului, că la noi nu-i vorba numai de o chestie pur bisericească, ci de o încopciare a ei cu marea chestie naţională, de viitor. Şi din convingerea aceasta, toţi să scoată, ca dintr'o fântână curată şi răcoritoare, bunăvoinţa, tăria şi entusiasmul, la care Vă chemăm frăţeşte.

2. Pentru început Vă atragem atenţiunea asupra necesităţii ca mentalitatea proclamată de F. O. R., prin diferitele-i manifestări şi mai ales prin cuvântarea Inalt Preasfinţitului Mitropolit Nicolae, rostită la Cluj, la înfiinţare, să fie consolidată prin mijloacele ce ni s'au pus la dispoziţie şi se vor mai pune. Adecă:

a) Un prim drum spre consolidarea cerută este popularizarea broşurilor publicate de F. O. R. Despărţămintele protopopeşti să-şi facă o lege din răspârdirea lor, între mireni, în cler, printre tineretul de amândouă sexele. Modul de răspândire se lasă în chibzuinţa despărţămintelor, deocamdată.

b) Al doilea drum sunt conferinţele, seriile de conferinţe, încadrate, când se poate, în festivaluri cu caracter serios. Pentru acest scop să ni se ceară indicaţiile bibliografice necesare, şi în cazul că oratorii lipsesc, să se ceară şi oratori, fie din Cluj, fie din Sibiu. Din Sibiu dela rectorul Academiei teologice, N. Colan, din Cluj dela dl Dr. I. Mateiu, secretar general al F. O. R-ului.

c) Aceluiaş scop i se va închina o revistă lunară, de cuprins eclectic, totuşi cu un pronuţat caracter religios; revista va oglindi viaţa religioasă a ortodoxiei, încadrată în mişcarea generală a vieţii naţionale. Şi va fi bogat ilustrată.

3. Insfârşit, pentruca mijloacele de lucru să fie cât mai multe şi bărbaţi (dar şi femeile) în număr cât de mare, răspânditori şi răspânditoare a mentalităţii caracterizate, Vă rugăm, stimate domnule, să aveţi mare grije ca

a) numărul membrilor F. O. R-ului să crească cât mai repede şi

b) astfel să crească şi fondurile necesare propagandei religioase a „Frăţiei".

4. Domnule preşedinte, atât cât cerem prin prezentele rânduri, este destulă muncă de început.

Faceţi-o cu tot zelul cuvenit!

Sibiu, la 25 Noemvrie 1933.

Cu distinsă stimă şi cu frăţească dragoste, (ss) G. BOGDA DUICĂ, preşedinte. (ss) NICOLAE COLAN, vice-preşedinte.

*

ALEGEREA NOILOR EPISCOPI. Marele colegiu electoral al Bisericii Ortodoxe Române, întrunindu-se la Bucureşti în zilele de 19, 20 şi 21 a. c. a ales trei episcopi: pentru scaunul episcopesc al eparhiei Huşilor a fost ales Prea Sfinţia Sa Nifon Criveanu, vicarul episcopiei Râmnicului, pentru scaunul episcopesc al eparhiei Cetăţii-Albe a fost ales Prea Sfinţitul Arhiereu Dionisie Erhan, vicarul acestei episcopii, iar pentru scaunul episcopesc al eparhiei Caransebeşului a fost ales I. P. C. S. Arhimandritul Dr. Vasile Lăzărescu, profesor la Academia Teologică din Oradea. Alegerea episcopilor pentru eparhiile Huşilor şi Caransebeşului a fost întărită de Sfântul Sinod, iar alegerea episcopului Cetăţii-Albe a fost anulată de către aceeaşi autoritate bisericească, pe motivul că Prea Sfinţitul arhiereu Dionisie nu are titlul academic prevăzut de lege pentru candidaţii de episcopi.

*

Primii doi episcopi au obţinut şi înalta aprobare regală, urmând să fie instalaţi în scaunele vlădiceşti ale eparhiilor pe cari sunt chemaţi să le păstorească.

*

CONGRESUL MISIONARILOR ORTODOCŞI s'a întrunit la Chişinău în zilele de 29 Oct.—1 Noemvrie a. c. Convocat de Consiliul arhiepiscopesc al Basarabiei, acest congres s'a distins prin importanţa problemelor puse la ordinea zilei, ca şi prin nivelul superior şi căldura atmosferei la care s'au menţinut discuţiile. De sigur acest nivel şi această atmosferă se datoresc în primul rând personalităţilor distinse cari au avut rolul de raportori ai diferitelor probleme, dar şi celor patru vlădici (I. P. S. Mitropolit Gurie, P. S. Grigorie al Aradului, P. S. Arhiereu Grigorie Leu Botoşeneanu, P. S. Arhiereu Dionisie Erhan şi P. S. Arhiereu Tit Simedrea) cari au ţinut să onoreze acest congres cu prezenţa lor activă.

Chestiunile cari au format obiectul referatelor sunt următoarele: 1. Problemele misionarismului în lumea modernă (P. S. Arh. Tit Simedrea). 2. Sectele şi curentele mistice contimporane (Nichifor Crainic, prof. univ.). 3. Pericolul ateismului şi măsurile de luptă (I. Savin, prof. univ.). 4. Indrumarea tineretului către Hristos (M. Bulacu, prof. univ.). 5. Apostolatul laic (P. S. Episcop Grigorie al Aradului). 6. Regenerarea predicei (Pr. Orest Tarangul). 7. Misiunea externă (Arhim. I. Scriban, prof. univ.). 8. Mişcările antibisericeşti din Bucovina (Preot I. Puiul). 9. Metodele misionare (Preot Gh. Secaş). 10. Organizarea misiunei ortodoxe române (Preot S. Ţugui).

Suntem siguri că excelenta revistă „Misionarul" dela Chişinău va publica *in extenso* aceste referate de interes pentru întreaga noastră preoţime.

*

SĂRBĂTORIREA DOMNULUI PROFESOR IOAN LUPAŞ. Sibiul a dovedit încă odată că ştie să-şi preţuiască pe distinşii săi fii mai ales atunci, când aceştia îşi pecetluiesc apostolatul naţional şi cu suferinţe muceniceşti. O asemenea dovadă a dat Sibiul în 3 Noemvrie a. c., sărbătorind printr'un banchet pe Domnul profesor I. Lupaş pentru împlinirea unui sfert de veac de când Domnia sa a scăpat din temniţa dela Seghedin, în care-l închiseră Ungurii pentru scrisul său de trezire a conştiinţii naţionale. Acest banchet omagial, care s'a dat dupăce sărbătoritul a ţinut o strălucită conferinţă în sala prefecturii sibiene despre opera şi personalitatea ilustrului cronicar şi bărbat de stat moldovean, Miron Costin, dela moartea căruia se împlinesc anul acesta trei veacuri, a întrunit în sala cea mare a restaurantului Bulevard toată intelectualitatea sibiană şi un considerabil număr de intelectuali din judeţ. O serie de oratori (Prea

Sfinţia Sa arhiereul Vasile, Dr. Gh. Preda, Colonel I. Pleniceanu, rectorul N. Colan, Doamna E. Tordăşianu, Profesorul I. Popa etc.) au lăudat după cuviinţă opera cărturărească şi suferinţele muceniceşti ale sărbătoritului, toate acestea fiind puse în slujba luminării şi izbăvirii neamului. La sfârşit a răspuns emoţionat sărbătoritul, făcând, fără să vrea, o strălucită lecţie de istorie, în care şi-a zugrăvit pictural sbuciumările şi suferinţele din temniţa ungurească, arătând în acelaş timp şi justificatele satisfacţii sufleteşti ce le-a avut pe urma acestor suferinţe. Fiindcă „în această temniţă era o atmosferă foarte românească".

Asemenea prăznuiri sunt chemate să ţină veşnic trează conştiinţa naţională în sufletul generaţiei de azi şi de mâine, fiindcă nimic nu cucereşte inimile în măsura în care este în stare să le cucerească pilda vie a jertfelniciei personale.

NECULCE.

NOTE ŞI INFORMAŢII

IN ultima adunare generală a secţiei Sibiu a Asociaţiei clerului „Andrei Şaguna" subliniasem în cadrele unui referat importanţa şi necesitatea absolută a publicării unui manual pe seama preoţilor chemaţi să catehizeze în şcoalele primare. Am arătat anume, că un asemenea manual ar îmbia un ajutor nepreţuit îndeosebi preoţilor mai bătrâni cu o insuficientă pregătire pedagogică pentru marea misiune a chemării celor mici la Hristos şi la Biserica Lui. Cuprinzând toate lecţiile în extensiunea şi în forma în care trebuiesc predate de către catehet, conform programei analitice şi celor mai verificate postulate pedagogice, acest manual ar suplini insuficienţele cateheţilor şi astfel evanghelizarea ortodoxă a tinerelor vlăstare s'ar face, cu ajutorul lui, cu mai mulţi sorţi de izbândă.

Avem justificata bucurie de a anunţa iubita noastră preoţime, că acest manual este gata şi el va fi dat tiparului îndată după sărbătorile Naşterii Domnului, aşa că la începutul anului şcolar viitor va putea fi pus la dispoziţia cateheţilor. Alcătuirea acestui manual se datoreşte harnicului catehet şi iubitului nostru colaborator Dumitru Călugăr, absolvent al Academiei noastre teologice.

*

ORGANUL de publicitate al eparhiei Clujului, „Renaşterea", a apărut cu prilejul festivităţilor sfinţirii catedralei din Cluj în tradiţionala şi atât de simpatica sa înfăţişare modestă, dar cu un cuprins bogat şi substanţial. Articolele deosebit de importante, menite, în majoritatea lor, să omagieze osârdia neadormită a Prea Sfinţitului episcop Nicolae Ivan, fericitul ctitor al noului monument ortodox din capitala Ardealului, sunt semnate de I. Lupaş, I. Matei, G. Bogdan Duică şi alţi distinşi purtători ai condeiului bisericesc. Subliniem mai ales articolul „Catedrala", al domnului profesor G. Bogdan Duică, articol care are toată frumuseţea poetică şi toată simţirea creştinească a unui veritabil psalm.

*

IN cursul lunei Februarie va ieşi de sub teascurile „Arhidiecezanei" din Sibiu traducerea românească a cărţii „Religia şi formarea caracterului" de Fr. W. Förster, marele pedagog şi filosof elveţian. Cartea tâlcuită în româneşte cu autorizaţia editurii „Rotapfel" din Zürich, de preoţii I. Negoiţă şi N. Donos, dela Iaşi, va avea o mărime de aproape 500 de pagini şi va

apărea în „Seria didactică“ inaugurată cu volumul „Tinere ţie-ţi zic scoală-te“ de D. Făgărăşanu.

*

DE sărbătorile Crăciunului acestui an va apărea în „Seria teologică“ a editurii arhidiecezane din Sibiu studiul „Cultul inimii lui Isus“ datorit părintelui arhimandrit Dr. Vasilie Lăzărescu, profesor la Academia Teologică din Oradea, ales de curând episcop al eparhiei Caransebeşului.

*

LA 1 Martie 1934 va apărea la Sibiu o *revistă ilustrată* pentru familia ortodoxă. Noul organ de publicitate va informa pe cititor, prin imagini, despre tot ce se petrece în viaţa bisericească şi culturală a ţării. Dar nu numai atât. El va încerca să fie un creştinesc şi românesc îndrumător al familiilor intelectualilor noştri.

In paginile acestei reviste se vor tâlcui frânturi din Scripturile sfinte; se vor reproduce părţi scurte din literatura patristică; se vor înfăţişa pagini din istoria noastră naţională şi bisericească, cu figurile în veci neapuse ale eroilor şi mucenicilor noştri; se vor arăta bogăţiile fără seamăn — arhitectonice şi picturale — ale ortodoxiei româneşti şi străine, precum şi frumuseţile naturale ale ţării noastre.

Revista va cuprinde şi pagini de literatură şi folclor, de medicină populară şi de gospodărie casnică. Ea va avea deci un caracter eclectic şi va căuta să oglindească teoretic şi plastic mai ales viaţa ortodoxă şi naţională din întreg cuprinsul ţării.

„*Viaţa ilustrată*“, care va apărea deocamdată lunar, va fi o podoabă pe masa fiecărui intelectual român. Abonamentul anual nu va trece totuşi peste modesta sumă de 150 de Lei.

N. C.

*

DE câţiva ani există nominal această asociaţie. Imprejurări străine de sufletul tineretului au făcut ca ea să nu-şi poată începe misiunea impusă de porunca vremii. Avem bucuria totuşi să înregistrăm un început bun. De un an de zile, gândul unui congres general al studenţilor teologi ortodocşi români, a pus tot mai mult stăpânire pe conştiinţa acestui tineret. In acest sens în zilele de 8—14 Noemvrie a. c,, cu ocazia unui consiliu al U. N. S. C. R. la Bucureşti, a avut loc o consfătuire între reprezentanţii studenţilor teologi din Bucureşti, Cernăuţi, Chişinău şi Sibiu. Preocuparea primă a consfătuirii a fost aflarea unei soluţii pentru ţinerea unui congres general al studenţilor teologi. Ei au luat contact cu ceilalţi colegi dela celelalte facultăţi în vederea modalităţii ţinerii lui odată cu cel al tuturor studenţilor, care după toate probabilităţile va avea loc la Chişinău.

In vederea acestui congres s'au fixat şi câteva puncte şi sugestii.

1. Se va alcătui un statut al asociaţiei, luându-se contact cât mai strâns cu ierarhii şi conducătorii Bisericii spre a primi directivele necesare în acest timp de confuzie.

2. Un misionarism creştin în lumea studenţească, prin care idea creştină să fie în orice manifestare alături de cea naţională.

3. Lupta contra curentelor subversive, cari subminează temelia statului nostru. Aşa atitudinea faţă de secte, comunism, francmasonerie, şi alte multe, cari cearcă se sfredelească această conştiinţă tânără.

4. Congresul va avea iarăşi ca obiectiv adunarea studenţilor teologi ortodocşi într'un congres panortodox. Acest gând e nutrit şi de colegii sârbi, cari în revista lor din Belgrad „Svetoslav“ şi-au exprimat în repetate rânduri această dorinţă. Prin acest congres, care nu e tocmai imposibil, cum vor să creadă unii — s'ar stabili o legătură intimă între studenţii teologi ortodocşi din toate ţările. O revistă de colaborare studenţească, scrisă într'o limbă apuseană, ar putea fi organul de cunoaştere reciprocă. Schimbul de studenţi dela diferite facultăţi şi academii ale diferitelor ţări ar fi un rod al acestei legături. Iată un frumos mănunchiu de seminţe cari încolţesc în sufletul acestei tinerimi. Dea Dumnezeu ca secerişul lor să fie cât mai bogat.

V. COMAN.

*

MĂRUNTE.

SFÂNTA Biserică autocefală ortodoxă din Polonia, în fruntea căreia stă Arhiepiscopul şi Mitropolitul din „Varşovia şi întreaga Polonie“ are 3,5 milioane credincioşi; în mase compacte ocupă o regiune de 160.000 $km.^2$ Numărul sufletelor în parohii este în medie 2250, cel mai mare între celelalte biserici libere autocefale ortodoxe din Europa. (Bulgaria 2076, Iugoslavia 2000, România 1300, Grecia 860). Ajutorul primit dela stat este de două milioane zloţi, din cari o cincime se întrebuinţează pentru nevoile personale şi restul pentru cele materiale.

LEGEA nouă bisericească privitoare la căsătorii în Biserica ortodoxă din Iugoslavia recunoaşte căsătoriile mixte numai în cazul când acelea se încheie în faţa preotului ortodox, asigură creşterea ortodoxă a copiilor, soţul neortodox declară că nu va împiedeca pe soţul său ortodox în practicarea credinţei sale, iar cel ortodox îşi va da silinţa să-şi convertească soţul. In caz de divorţ şi alte litigii conjugale sunt competente a hotărî numai tribunalele matrimoniale ale Bisericii ortodoxe. Motive de divorţ formează încheierea cununiei în faţa unui preot neortodox, sau refuzul categoric al unuia din soţi de a fi ortodox.

DUPĂ constituţia bisericii reformate din Jugoslavia, aprobată de rege, episcopul nu este ales pe viaţă, ci numai pe un anumit număr de ani şi poate fi destituit la dorinţa guvernului.

IN INDII numărul creştinilor a sporit în ultimul an cu 13,52 %, al hinduşilor numai cu 2 %, al mohamedanilor cu 1,3 %, al budhiştilor cu 1 %.

IN GERMANIA preoţii refugiaţi din Rusia s'au organizat într'o societate care se ocupă de problemele creştinismului oriental, instruesc misionari pentru propaganda religioasă şi intensificarea operii de caritate în Rusia.

CASA de rugăciune a comunităţii ortodoxe din comuna Bisz̦ta, Polonia care numără 2000 suflete, a fost închisă de poliţie, dupăce romano-catolicii le-au răpit şi biserica. In comuna Zamosc, cu 1500 credincioşi ortodocşi, s'a interzis cultul divin, în capela din cimitir, fără indicarea vre-unui motiv.

CONDUCEREA Reich-ului atrage atenţia celor competenţi, că lojile masonice transformate în „orduri creştine" doresc să pătrundă în partidul naţional-socialist. Foştii francmasoni vor fi îndepărtaţi deci, fără amânare, din orice slujbă. N. T.

Sumarul „Revistei Teologice" pe anul 1933

I. Studii și articole.

Pagina

II. Mişcarea literară (dări de seamă).

III. Cronici.

IV. Diverse.